

บทที่ 2

วรรณคดีที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงพัฒนาการของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยจากยุคปฏิรูปการศึกษาถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2538) โดยมุ่งวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อองค์ประกอบของหลักสูตรแต่ละฉบับเท่าที่ปรากฏในเอกสาร ผู้วิจัยจึงได้รวบรวมแนวคิด และทฤษฎีต่างๆที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาไว้ดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการของเด็กปฐมวัย
  - 1.1 แนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาการ
    - 1.1.1 ทฤษฎีพัฒนาการทางกาย
    - 1.1.2 ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา
    - 1.1.3 ทฤษฎีพัฒนาการทางจิตใจและอารมณ์
    - 1.1.4 ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม สังคม และบุคลิกภาพ
  - 1.2 ลักษณะพัฒนาการและความต้องการของเด็กปฐมวัย
    - 1.2.1 ลักษณะพัฒนาการและความต้องการทางด้านร่างกาย
    - 1.2.2 ลักษณะพัฒนาการและความต้องการด้านสติปัญญา
    - 1.2.3 ลักษณะพัฒนาการและความต้องการด้านจิตใจและอารมณ์
    - 1.2.4 ลักษณะพัฒนาการและความต้องการด้านสังคม
  - 1.3 แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้
2. แนวคิดในการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย
  - 2.1 ความหมายของหลักสูตร
  - 2.2 พื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตร
    - 2.2.1 พื้นฐานทางประวัติศาสตร์
    - 2.2.2 พื้นฐานทางปรัชญาการศึกษา
    - 2.2.3 พื้นฐานทางการเมืองการปกครอง
    - 2.2.4 พื้นฐานทางศาสนาและจริยธรรม

- 2.2.5 พื้นฐานทางจิตวิทยา
- 2.2.6 พื้นฐานทางเศรษฐกิจ
- 2.2.7 พื้นฐานทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

3. ประเภทของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย

3.1 หลักสูตรสำหรับเด็กวัยก่อนอนุบาล

- 3.1.1 อิทธิพลที่มีผลกระทบต่อหลักสูตร
- 3.1.2 องค์ประกอบของหลักสูตรสำหรับเด็กวัยก่อนอนุบาล
- 3.1.3 ตัวอย่างหลักสูตรสำหรับเด็กวัยก่อนอนุบาล

3.2 หลักสูตรสำหรับเด็กวัยอนุบาล

- 3.2.1 โครงสร้างหลักสูตร
- 3.2.2 หลักสูตรการสอนเฟรอเบล (Froebel)
- 3.2.3 หลักสูตรการสอนมอนเตสซอวี (Montessori)
- 3.2.4 หลักสูตรการสอนวอลดอร์ฟ (Waldorf)

4. สภาพสังคมไทย

- 4.1 สภาพสังคมไทยในช่วง พ.ศ. 2411 - 2500
- 4.2 สภาพสังคมไทยในช่วง พ.ศ. 2501 - 2519
- 4.3 สภาพสังคมไทยในช่วง พ.ศ. 2520 - 2538

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการของเด็กปฐมวัย

1. แนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาการ

พัฒนาการเริ่มตั้งแต่ปฏิสนธิมีความต่อเนื่องไปตลอดชีวิต การเปลี่ยนแปลงของพัฒนาการมีทั้งที่เป็นแบบค่อยเป็นค่อยไปโดยคงเค้าพัฒนาการเดิม คนเราจะมีพัฒนาการสมวัยเมื่อความต้องการทุกด้านได้รับการตอบสนอง โดยเฉลี่ยคนในระดับอายุเดียวกันมักมีระดับ

วุฒิภาวะ ระดับประสบการณ์และระดับพัฒนาการในด้านต่างๆ ใกล้เคียงกัน เมื่ออายุมากขึ้น พัฒนาการในการเรียนรู้และการแสดงออกจะแตกต่างจากเดิม ความบกพร่องที่เกิดขึ้นกับ พัฒนาการด้านใดด้านหนึ่ง หากทิ้งไว้อาจส่งผลกระทบต่อกันทั้งทางตรงและทางอ้อม อย่างไรก็ตามการมีพัฒนาการด้านใดด้านหนึ่งสมวัยไม่ได้แสดงว่าคนนั้นจะมีพัฒนาการด้านอื่น สมวัยไปด้วย พัฒนาการแต่ละด้านเป็นไปตามลำดับขั้นตอนของพัฒนาการของแต่ละคน โดยขั้นตอนที่ได้พัฒนาไปแล้วจะเป็นพื้นฐานของขั้นตอนที่ซับซ้อนยิ่งขึ้นต่อไป กรรมพันธุ์และ สภาวะต่างๆขณะที่เด็กอยู่ในครรภ์และระหว่างคลอดส่งผลให้เด็กแต่ละคนมีพื้นฐานทางร่างกายและ จิตใจแตกต่างกัน พื้นฐานดังกล่าวมีส่วนกำหนดอัตราและระดับของพัฒนาการแต่ละด้าน ผลกระทบบางอย่างโดยเฉพาะอย่างยิ่งประสบการณ์ทางลบอย่างรุนแรง อาจไม่เห็นผลในทันที แต่อาจสะกิดกันทำให้พัฒนาการบางด้านหยุดชะงัก การส่งเสริมพัฒนาการให้เป็นไปในทางที่ เหมาะสม ทำได้ง่ายกว่าการแก้ไขพัฒนาการที่เป็นไปในทางที่เบี่ยงเบนแล้ว

พัฒนาการในแต่ละด้านของมนุษย์โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระยะแรกของชีวิตนั้น แม้จะมี ลักษณะร่วมกันหลายประการ แต่ในพัฒนาการแต่ละด้านก็ได้มีทฤษฎีเฉพาะอธิบายไว้โดยละเอียด ถึงขั้นตอน และการพัฒนาของเด็กในด้านนั้นๆ ซึ่งจะขอยกมากล่าวเฉพาะทฤษฎีที่เห็นว่ามี ความเหมาะสม สามารถนำมาใช้ได้โดยตรงในการพัฒนาเด็กในสังคมไทยดังนี้ (ทิกนา แชมมณี และคณะ, 2536)

1.1 ทฤษฎีพัฒนาการทางกาย

กิเซลล์ (Gesell) อธิบายว่าพัฒนาการทั้งหมดปรากฏขึ้นเป็นรูปแบบที่แน่นอนและเกิดขึ้นเป็นลำดับขั้น ซึ่งไม่เพียงแต่การเจริญเติบโตของร่างกาย (เนื้อเยื่อและอวัยวะ) เท่านั้น แต่รวมถึงพฤติกรรมและหน้าที่ของสิ่งเหล่านั้นด้วย วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมเป็นเพียง องค์ประกอบอันดับที่สองที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการ สิ่งแวดล้อมเป็นเพียงองค์ประกอบที่ช่วยต่อเติม เสริมการพัฒนาการต่างๆ แต่ไม่ใช่เป็นตัวทำให้เกิดพัฒนาการนั้นๆ ถ้าวุฒิภาวะยังไม่เกิดขึ้น สภาพแวดล้อมจะไม่มีอิทธิพลอะไรต่อพัฒนาการของเด็ก วุฒิภาวะจะถูกกำหนดโดยพันธุกรรมซึ่ง มีอยู่ในตัวเด็กแต่ละคนมาแต่กำเนิด ส่วนสภาพแวดล้อมเป็นตัวทำให้เด็กแตกต่างกัน

คำว่า "วุฒิภาวะ" หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระยะต่างๆ ของชีวิตโดยไม่มีการเรียนรู้มาก่อน และการเปลี่ยนแปลงนั้นจะนำมาซึ่งความสามารถใหม่ ๆ

การเติบโตและพัฒนาการของเด็กจะมีลักษณะต่อเนื่องเป็นขั้นตอน และการที่จะ สามารถเติบโตพัฒนาถึงขั้นใดก็จะต้องบรรลุวุฒิภาวะ (Maturity) ของความสามารถขั้นนั้น รวมทั้ง มีความพร้อม (Readiness) ด้วย เช่น การที่เด็กอายุ 18 เดือน จะเดินได้ก็จะต้องผ่านขั้นตอน นั่งได้

คลานได้ ยืนได้แล้วจึงจะมีวุฒิภาวะและความพร้อมที่จะเดินได้

พัฒนาการเป็นกระบวนการที่มีการประสานงานกับพร้อมกันไปหมดทั้งทางร่างกายและจิตใจ กล่าวคือ การเติบโตทางร่างกายและพัฒนาการทางอารมณ์และสติปัญญาจะมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันอย่างใกล้ชิด เพราะฉะนั้นการศึกษาพัฒนาการเด็กจึงจะต้องศึกษาทั้งหมด มิใช่แยกศึกษาส่วนใดส่วนหนึ่ง

ความแตกต่างระหว่างบุคคลเป็นลักษณะเด่นของพัฒนาการ เด็กแต่ละคนจะมีการเติบโตและลักษณะพัฒนาการแตกต่างกัน ถึงแม้แบบแผนขั้นตอนพัฒนาการของเด็กทุกคนจะเหมือนกัน กล่าวคือ เด็กทุกคนจะต้องนั่งได้ก่อนที่จะคลานได้ และยืนได้ก่อนที่จะเดินได้ แต่เด็กบางคนอาจจะเดินได้ตอน 11 เดือน บางคนเดินได้ตอน 16 หรือ 18 เดือน และเด็กบางคนก็พัฒนาช้าในตอนต้นอาจไปโตทันเด็กอื่นในระยะต่อไปก็มี นอกจากนี้แล้วยังมีความแตกต่างในเรื่องพื้นฐานของอารมณ์และสติปัญญาในเด็กแต่ละคนด้วย

กีเซลส์ได้วางเกณฑ์มาตรฐานสำหรับวัดพฤติกรรมของเด็กโดยใช้การสังเกต พฤติกรรมทางการเคลื่อนไหว (Motor Behavior) ซึ่งครอบคลุมการควบคุมอวัยวะต่างๆ ของร่างกายและความสัมพันธ์ทางการเคลื่อนไหว การสังเกตพฤติกรรมทางการปรับตัว (Adaptive Behavior) การแก้ปัญหาในการปฏิบัติ การสำรวจและจัดกระทำต่อวัตถุ นอกจากนี้ยังมีการสังเกตพฤติกรรมทางการใช้ภาษา (Language Behavior) และพฤติกรรมทางสังคม (Personal-Social Behavior) อีกด้วย

ทฤษฎีของกีเซลส์มีบทบาทอย่างมากในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้แก่เด็ก ซึ่งต้องจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับวุฒิภาวะของเด็กแต่ละบุคคล

1.2 ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา

นักทฤษฎีคนสำคัญที่ได้รับการยอมรับอย่างมากในเรื่องพัฒนาการทางสติปัญญา ก็คือ เพียเจต์ (Piaget) ซึ่งมีความเชื่อพื้นฐานว่าพฤติกรรมเกิดจาก

- 1) วุฒิภาวะ (Maturation)
- 2) ประสบการณ์สะสม (Experience)
- 3) การถ่ายทอดจากสังคม (Social Transmission)
- 4) กฎของความสมดุล (Equilibration)

เพียเจต์ อธิบายว่า มนุษย์เกิดมาพร้อมวุฒิภาวะซึ่งจะพัฒนาขึ้นตามระดับอายุตามประสบการณ์ที่ได้รับ และจากค่านิยมที่ถ่ายทอดมาจากสังคม และนอกจากนี้เพียเจต์ยังเชื่อว่า พฤติกรรมเกิดขึ้นเพื่อปรับโครงสร้างความคิดความเข้าใจให้เกิดความสมดุลกับ

สภาพแวดล้อม เพียเจต์ได้ให้คำศัพท์อธิบายทฤษฎีของเขาไว้ดังนี้

การปรับตัว (Adaptation) คือ การที่มนุษย์พยายามปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม โดยการซึมซาบประสบการณ์ (Assimilation) และการปรับโครงสร้างสติปัญญา (Accommodation) ตามสภาพแวดล้อม เพื่อให้เกิดความสมดุลในโครงสร้างความคิด ความเข้าใจ (Equilibration)

การซึมซาบประสบการณ์ (Assimilation) คือ กระบวนการที่อินทรีย์ได้ดูดซึมสิ่งแวดล้อมจากประสบการณ์เดิมของตน ขอบเขตของการดูดซึมนี้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์เดิมของอินทรีย์นั้นๆ เช่น เด็กเล็กๆ จะเรียนรู้ผู้ชายที่เขาพบว่า พ่อ และผู้หญิงที่เขาพบว่า แม่ เพราะประสบการณ์เดิมของเขารู้จักแต่พ่อกับแม่ เมื่อเขาพบสิ่งใหม่ เขาก็สามารถจะรับรู้ได้ตามประสบการณ์เดิมของเขาเท่านั้น

การปรับโครงสร้างสติปัญญา (Accommodation) เป็นกระบวนการควบคู่ไปกับการซึมซาบประสบการณ์เมื่อสิ่งแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสติปัญญาในอินทรีย์จึงต้องมีการปรับให้สมดุลกับสิ่งแวดล้อม หน่วยที่มีการปรับตัวนี้ เพียเจต์ เรียกว่า สกิวมา (Schema) ทั้งนี้หมายความว่า สิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลช่วยให้ความคิด ความเข้าใจ และปรับโครงสร้างสติปัญญาให้ตรงกับสภาพแวดล้อมของเขา

พัฒนาการทางสติปัญญาตามทฤษฎีของเพียเจต์เป็นไปตามลำดับขั้นดังนี้

1) ขั้นประสาทสัมผัสและการเคลื่อนไหว (Sensorimotor Stage) เริ่มตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 2 ปี เป็นขั้นที่เด็กเรียนรู้โดยใช้ประสาทสัมผัสต่าง ๆ เช่น ปาก หู ตา เด็กเรียนรู้จากการสัมผัสจับต้องสิ่งแวดล้อมรอบตัว

2) ขั้นความคิดก่อนเกิดปฏิบัติการ (Pre-operational Stage) ตั้งแต่อายุ 2-6 ปี เด็กเริ่มเรียนรู้ภาษาพูดและเข้าใจสัญลักษณ์ หรือใช้เครื่องหมายท่าทางในการสื่อความหมาย เด็กเริ่มพัฒนาความสามารถในการรู้จักสิ่งที่เป็นตัวแทน (Representation) ในระยะนี้โครงสร้างทางสติปัญญาจะเป็นแบบง่าย ๆ การรับรู้ดีขึ้น แต่ยังไม่สามารถหาเหตุผลอ้างอิงได้ และเด็กจะมีความเชื่อในความคิดของตนเองอย่างมาก เนื่องจากมีความยึดตัวเองเป็นศูนย์กลางอยู่มาก (Egocentric) เด็กสามารถเลียนแบบพฤติกรรมของผู้ใหญ่ และมีปฏิริยาต่อสิ่งแวดล้อมอย่างรวดเร็ว แต่เด็กในวัยนี้ยังไม่สามารถคิดย้อนกลับได้ (Irreversibility)

3) ขั้นปฏิบัติการคิดแบบรูปธรรม (Concrete Operational Stage) อยู่ในช่วงอายุ 7-11 ปี เด็กสามารถรับรู้เกี่ยวกับรูปธรรมได้ดี สามารถใช้เหตุผลกับสิ่งที่แลเห็นได้ เริ่มรู้จักสร้างกฎเกณฑ์ จัดหมวดหมู่ แบ่งพวก และเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ได้ดีขึ้น เริ่มคิดเป็นนามธรรมได้บ้าง

4) **ขั้นปฏิบัติการคิดแบบนามธรรม (Formal Operational Stage)** ช่วงอายุ 11-15 ปี เป็นช่วงที่เด็กสามารถรู้จักคิดหาเหตุผลอย่างมีระบบ และเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งที่เป็นนามธรรมได้ดีขึ้น สามารถคาดคะเน ตั้งสมมติฐาน และแก้ปัญหาได้ มีความคิดหาเหตุผลแบบตรรกศาสตร์ เป็นขั้นเกิดพัฒนาการทางสติปัญญาอย่างสมบูรณ์ เด็กวัยนี้จะมีความคิดเท่าผู้ใหญ่ แตกต่างกันที่คุณภาพ เพราะประสบการณ์ต่างกัน

ขั้นพัฒนาการของโครงสร้างสติปัญญานี้ จะเกิดไปตามลำดับขั้น ไม่มีการข้ามขั้น และย้อนกลับขั้น พัฒนาการระยะแรกจะเป็นพื้นฐานของขั้นพัฒนาการระยะต่อไป

บรูเนอร์ (Bruner) เน้นความสำคัญของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมที่แวดล้อมเด็ก บรูเนอร์เห็นด้วยกับเพียเจท์ที่ว่า การเรียนรู้ของเด็กเกิดจากกระบวนการภายในอินทรีย์ (Organism) ซึ่งจะพัฒนาได้ดีเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็ก

บรูเนอร์ แบ่งขั้นพัฒนาการทางสติปัญญาและการคิดของมนุษย์ออกเป็น 3 ขั้นด้วยกัน ซึ่งคล้ายคลึงกับขั้นพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจท์ ได้แก่

- 1) **ขั้นการกระทำ (Enactive Stage)** เด็กเรียนรู้จากการกระทำและการสัมผัส
- 2) **ขั้นคิดจินตนาการ หรือสร้างมโนภาพ (Iconic Stage)** เด็กเกิดความคิดจากการรับรู้ตามความเป็นจริง และความคิดจากจินตนาการด้วย

- 3) **ขั้นใช้สัญลักษณ์และคิดรวบยอด (Symbolic Stage)** เด็กเริ่มเข้าใจเรียนรู้ความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ รอบตัว และพัฒนาความคิดรวบยอดเกี่ยวกับสิ่งที่พบเห็น

บรูเนอร์ เชื่อว่า พัฒนาการทางความคิดจะเกิดขึ้นจากการเรียนรู้และขึ้นกับสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมมากกว่าเกิดจากการพัฒนาภายในของอินทรีย์

ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจท์และทฤษฎีความรู้ความเข้าใจของบรูเนอร์ สามารถใช้เป็นแนวทางในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก ช่วยให้ผู้เลี้ยงดูเด็กสามารถจัดกิจกรรมและวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมในการเสริมสร้างพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กได้.

1.3 ทฤษฎีพัฒนาการทางจิตใจและอารมณ์

ออสซูเบล (Ausubel) ได้จำแนกประเภทของอารมณ์ออกเป็น 2 ประเภท คือ

- (1) อารมณ์ดี
- (2) อารมณ์ไม่ดี

อารมณ์ดี แบ่งเป็น 4 อารมณ์ คือ รัก ศีใจ ชื่นหรือเบิกบาน และสงสารหรือเห็นใจ

อารมณ์ต่าง ๆ จะค่อย ๆ พัฒนาขึ้นตามลำดับ โดยเด็กจะพัฒนาอารมณ์รักตั้งแต่แรกเกิด จากการรักตัวเองออกมาสู่คนใกล้ชิดที่สุด และกระจายออกไป ใน 2 เดือนแรก เด็กจะรู้จักอารมณ์ดีใจและปรากฏชัดเจนเมื่ออายุ 2 ปี เด็กเริ่มเกิดอารมณ์ขัน หรือเบิกบานเมื่ออายุได้ 4 เดือน และอารมณ์เบิกบานนี้จะเกิดในเด็กเล็กมากกว่าเด็กโต ส่วนอารมณ์สงสารเห็นใจจะเกิดขึ้นเมื่อเด็กอายุได้ประมาณ 2 ปี หรือเริ่มมีความเข้าใจสถานการณ์หรือพฤติกรรมต่าง ๆ ได้บ้างแล้ว

อารมณ์ไม่ดี จำแนกเป็น 5 อารมณ์ คือ วิตกกังวล กลัว โกรธและก้าวร้าว อิจฉาและอารมณ์ถูกทอดทิ้ง อารมณ์วิตกกังวลพัฒนาขึ้นจากความคับข้องใจในสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นจากความไม่มั่นใจในตัวเอง และจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในระยะต่าง ๆ ของชีวิต อารมณ์กลัวมักจะมีอารมณ์วิตกกังวลแฝงอยู่ด้วย อารมณ์โกรธและก้าวร้าวซึ่งมักจะเกิดคู่กันจะมีอยู่ในเด็กปฐมวัยมากกว่าเด็กโต อารมณ์อิจฉาและริษยาจะพบมากในเด็กที่ต้องมีการแข่งขันชิงดีชิงเด่น อารมณ์ถูกทอดทิ้งถ้าเกิดขึ้นในเด็กปฐมวัยจะเกิดผลภัยต่อชีวิตของเด็ก ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา

1.4 ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม สังคม และบุคลิกภาพ

1.4.1 ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม

โคลเบอร์ก (Kohlberg) แบ่งขั้นพัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์เป็น 3 ระดับ และในแต่ละระดับแบ่งเป็น 2 ขั้นย่อย ดังนี้คือ

ระดับที่หนึ่ง ระดับก่อนกฎเกณฑ์ (Preconventional Level) มี 2 ขั้นคือ
ขั้นที่หนึ่ง หลักการหลบหลีกการลงโทษ เด็กอายุ 0-7 ปี จะมีการพัฒนาการคิดเชิงจริยธรรมในระดับที่ประพฤติดีเพื่อหลีกเลี่ยงการถูกลงโทษจากผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่าตน

ขั้นที่สอง หลักการแสวงหารางวัล เด็กอายุ 7-10 ปี จะเริ่มประพฤติตนตามกฎเกณฑ์โดยมีจุดมุ่งหมายเปลี่ยนไปจากการหลีกเลี่ยงการถูกลงโทษ เป็นเพื่อให้ได้รับรางวัลและความพอใจแทน

เมื่อเด็กโตขึ้น เข้าสู่วัยรุ่น และวัยผู้ใหญ่ เด็กจะพัฒนาจริยธรรมของตนไปสู่ระดับที่สอง และที่สาม ตามลำดับคือ ระดับตามกฎเกณฑ์ (Conventional Level) และระดับเหนือกฎเกณฑ์ (Post-Conventional Level) ในการพัฒนาไปสู่การมีจริยธรรมขั้นสูงนั้น โคลเบอร์กอธิบายว่า ต้องอาศัยปัจจัยหลายประการ ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดู พัฒนาการทางบุคลิกภาพ สติปัญญาและอื่น ๆ บุคคลบางคนแม้เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่แต่การพัฒนาการทางจริยธรรมอาจยังอยู่ในขั้นต้น ๆ เท่านั้นก็ได้

1.4.2 ทฤษฎีพัฒนาการทางสังคมและบุคลิกภาพ

ฟรอยด์ (Freud) ได้ย้ำถึงความสำคัญของวัย 4 ปีแรกของชีวิตว่าเป็น วัยที่สำคัญที่สุดของชีวิต เขาเชื่อว่าวัยนี้เป็นรากฐานของพัฒนาการด้านบุคลิกภาพ และบุคคลที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดเด็กที่สุด คือแม่ จะเป็นผู้มีอิทธิพลอย่างสูงต่อบุคลิกภาพและสุขภาพจิตของเด็ก

ฟรอยด์ได้พัฒนาทฤษฎีที่เกี่ยวกับพัฒนาการของเด็กตั้งแต่แรกเกิดจนถึงวัยรุ่น โดยให้ชื่อว่า ทฤษฎีพัฒนาการทางเพศ (Psychosexual Development) ซึ่งทฤษฎีนี้เชื่อว่าพัฒนาการทางบุคลิกภาพของเด็กแต่ละคน จะขึ้นอยู่กับ การเปลี่ยนแปลงทางชีวภาพของร่างกาย โดยร่างกายจะเปลี่ยนแปลงบริเวณแห่งความพึงพอใจเป็นระยะ ๆ ในช่วงอายุต่าง ๆ กัน และถ้าบริเวณแห่งความพึงพอใจต่าง ๆ นี้ ได้รับการตอบสนองเต็มที่ เด็กจะมีการพัฒนาที่ดีและสมบูรณ์ แต่ในทางตรงกันข้าม ถ้าไม่ได้รับการตอบสนองเต็มที่ ก็จะทำให้เกิดการสะสมปัญหาและไปแสดงออกเมื่อเด็กโตขึ้น

นอกจากนี้ ฟรอยด์ยังกล่าวถึง โครงสร้างของบุคลิกภาพไว้ด้วยว่า บุคลิกภาพ ประกอบด้วยอิด (id) อีโก้ (Ego) และซุเปอร์อีโก้ (Super Ego) ซึ่งการทำงานของบุคลิกภาพอยู่ภายใต้พลัง 3 สิ่งนี้

อิด (id) คือ บุคลิกภาพส่วนที่เป็นจิตไร้สำนึก เป็นแรงผลักดันตามธรรมชาติ ที่สั่งให้มนุษย์กระทำการต่าง ๆ เพื่อให้ได้ตามที่ตนต้องการเป้าหมายของ id คือ ความพึงพอใจ (Pleasure Principle)

อีโก้ (Ego) คือ บุคลิกภาพส่วนที่มนุษย์พัฒนาขึ้นจากการได้มีปฏิสัมพันธ์กับโลกภายนอก เป็นส่วนที่ควบคุมให้มนุษย์ปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับความเป็นจริง โดยใช้หลักแห่งความเป็นจริง (Reality Principle)

ซุเปอร์อีโก้ (Super Ego) คือ บุคลิกภาพ ที่มนุษย์พัฒนาขึ้นจากค่านิยมและมาตรฐาน จริยธรรมของบิดามารดา เป็นส่วนที่ควบคุมให้มนุษย์เลือกทำแต่สิ่งที่ตนคิดว่าดี (Ego Ideal) และหลีกเลี่ยงพฤติกรรมที่ขัดต่อมาตรฐานจริยธรรมของตน (Conscience) บุคคลที่มีบุคลิกภาพดีคือบุคคลที่อีโก้ (Ego) สามารถปรับให้เกิดความสมดุลระหว่างแรงขับตามความต้องการตามธรรมชาติของอิด (id) กับมาตรฐานจริยธรรมของซุเปอร์อีโก้ (Super Ego)

อีริคสัน (Erikson) เน้นความสำคัญของเด็กวันนี่ว่า เป็นวัยที่กำลังเรียนรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็ก เป็นสิ่งที่แปลกใหม่และน่าตื่นเต้นสำหรับเด็กบุคลิกภาพจะสามารถพัฒนาได้ดีหรือไม่ ขึ้นอยู่กับว่าแต่ละช่วงอายุของเด็กจะประสบสิ่งที่พึงพอใจตามขั้นพัฒนาการต่าง ๆ ของแต่ละวัยมากเพียงใด ถ้าเด็กได้รับการตอบสนองต่อสิ่งที่ตนพอใจในช่วงอายุนั้น เด็กก็จะมี

พัฒนาการทางบุคลิกภาพที่ดีและเหมาะสม พัฒนาการทางบุคลิกภาพของคน มี 8 ขั้น คือ

ขั้นที่ 1 ขั้นพัฒนาความไว้วางใจ หรือไม่ไว้วางใจในสภาพแวดล้อมและบุคคลรอบตัว (Sense of Trust VS. Sense of Mistrust) อยู่ในความไว้วางใจเป็นมิตรแก่คนอื่น วิธีการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ ไม่ว่าจะเป็นการอุ้มเปิดเผยและเชื่อถือไว้เนื้อเชื่อใจต่อสภาพแวดล้อม และบุคคลต่าง ๆ ถ้าเด็กไม่ได้ ได้รับความรักความอบอุ่นอย่างเพียงพอ เพื่อก็คงพัฒนาบุคลิกภาพของความตระหนี่ตัวปกปิด ไม่ไว้วางใจใคร และมีมุมมองโลกในแง่ร้าย

ขั้นที่ 2 ขั้นพัฒนาความเป็นตัวของตัวเอง หรือความละอายและความสงสัยไม่แน่ใจในตัวเอง (Sense of Autonomous VS. Sense of Shame and Doubt) อยู่ในวัย 1-3 ปี เด็กวัยนี้เริ่มเรียนรู้ที่จะช่วยตนเอง สามารถควบคุมตนเองและสิ่งแวดล้อมรอบตัวได้ เด็กจะสามารถทำงานง่าย ๆ เหมาะกับวัยของเด็กให้สำเร็จได้ด้วยตนเอง เช่น หยิบอาหารเข้าปาก เดิน วิ่งหรือเล่นของเล่น ซึ่งถ้าพ่อแม่บังคับ หรือห้ามไม่ให้เด็กกระทำการใดด้วยตนเอง หรือเข้มเกินไป จะทำให้เด็กเกิดความสงสัยในความสงสัยในความสามารถตนเอง เกิดความละอายในสิ่งที่ตนกระทำ ซึ่งจะทำให้เด็กรู้สึกว่าคุณไม่สามารถทำอะไรได้อย่างถูกต้องและได้ผลเกิดย่อท้อชอบฟังผู้อื่น

ถ้าเด็กประสบความสำเร็จล้มเหลวทุกครั้งในงาน หรือสิ่งที่ตนทำ เด็กจะเกิดปมด้อยเกิดความท้อถอยที่จะทำสิ่งใหม่ ๆ ต่อไป

ขั้นที่ 3 ขั้นพัฒนาความคิดริเริ่ม หรือความรู้สึกผิด (Sense of Initiative VS. Sense of Guilt) อยู่ในช่วงอายุ 3-6 ปี ในช่วงนี้เด็กจะมี ความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้อะไรต่าง ๆ รอบตัว เด็กมีการเลียนแบบผู้ใหญ่อุบัติหรือสิ่งแวดล้อมที่ตนรับรู้ เด็กเริ่มเรียนรู้และยอมรับคำนิยมของครอบครัวและสิ่งที่ถ่ายทอดสู่เด็ก ถ้าเด็กไม่มีอิสระในการค้นหาก็คงส่งผลไปสู่ความคับข้องใจที่ไม่สามารถเรียนรู้ในสิ่งตนเองอยากรู้ ซึ่งจะส่งผลต่อจิตใจของเด็กและความรู้สึกผิดติดตัว

ขั้นที่ 4 ขั้นพัฒนาความขยันขันแข็งหรือความรู้สึกด้อย (Sense of Industry VS. Sense of Inferiority) อยู่ในช่วงอายุ 6-11 ปี วัยนี้เด็กเริ่มเข้าสู่สังคมภายนอกอย่างเต็มที่คือสังคมโรงเรียน เด็กจะทุ่มเทความสามารถเพื่อทำงานต่าง ๆ ให้ดีเท่าผู้ใหญ่ เด็กต้องการทำสิ่งต่าง ๆ ให้บรรลุความสำเร็จ เด็กจะพยายามแข่งขันเพื่อความสำเร็จซึ่งจะทำให้เกิดความขยันขันแข็ง แต่ในทางตรงกันข้ามถ้าเด็กประสบความสำเร็จล้มเหลวทุกครั้งในงานหรือสิ่งที่ตนทำ เด็กจะเกิดปมด้อยเกิดความท้อถอยที่จะทำสิ่งใหม่ ๆ ต่อไป

หลังจากขั้นนี้ เด็กก็จะพัฒนาต่อไปจนถึงวัยผู้ใหญ่ ซึ่งจะไม่ขอก้าวในที่นี้ ทฤษฎีของอีริกสัน เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป และเน้นความสำคัญของการอบรมเลี้ยงดูเด็กเล็ก โดยเชื่อว่าการพัฒนาต่าง ๆ เป็นไปอย่างต่อเนื่อง ถ้าในช่วงพัฒนาการขั้นใดก็ตามเด็กไม่สามารถประสบความสำเร็จในแต่ละขั้นของพัฒนาการ เด็กจะเกิดความขัดแย้งในใจและจะไม่สามารถพัฒนาไปสู่

พัฒนาที่สูงขึ้นในขั้นต่อไป นอกจากมีการจัดความขัดแย้งในใจนั้นได้ เด็กจึงสามารถพัฒนาต่อไปได้อีก

แอดเลอร์ (Adler) เป็นนักจิตวิทยาที่ให้ความสำคัญกับเรื่อง “ความสำนึกทางสังคม” ซึ่งหมายถึงการที่บุคคลรู้สึกเป็นเจ้าของสังคมสูง จะเป็นบุคคลที่ให้ความร่วมมือกับผู้อื่น ในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมและสร้างสรรค์เป็นประโยชน์ให้แก่สังคมนั้น คนที่ไม่มีสำนึกทางสังคมจะไม่ใคร่เห็นประโยชน์ของสังคมมากนัก และมีแนวโน้มที่จะแข่งขันกับผู้อื่น แอดเลอร์เชื่อว่า สำนึกทางสังคมของเด็กเป็นผลมาจากพันธุกรรม ลักษณะทางกายของเด็กแต่ละคนมีอิทธิพลต่อวิธีที่ผู้อื่นปฏิบัติต่อเขา ซึ่งมีผลต่อความรู้สึกของเด็กที่มีต่อตนเอง ผู้ใหญ่ที่เห็นว่าเด็กเป็นผู้มีความสามารถและมีสิ่งที่น่าสนใจในตัว ย่อมแสดงความรู้สึกนี้ให้เด็กเห็น เด็กจะซึมซับความคิดเห็นของผู้ใหญ่เข้าไป และมองตัวเองคล้ายๆกับที่ผู้ใหญ่มอง ถ้าผู้ใหญ่เห็นว่าเด็กไม่มีความสามารถ ความรู้สึกนั้นจะเป็นผลกระทบทำให้เด็กไม่นับถือตนเอง

วัยเด็กเป็นวัยที่เด็กประเมินตนเอง แอดเลอร์เชื่อว่า เด็กที่เห็นคุณค่าของตนเองจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีสำนึกทางสังคมสูง เด็กที่ไม่เห็นคุณค่าของตนเองจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีสำนึกทางสังคมต่ำ สรุปได้ว่าเด็กที่เห็นคุณค่าของตนเองจะมีความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง จะเป็นคนที่ยอมรับนับถือผู้อื่น สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นและช่วยเหลือผู้อื่นได้ดี เด็กที่ไม่เห็นคุณค่าของตนเองและขาดความเชื่อมั่นในตนเองจะไม่ใคร่นับถือบุคคลอื่นและไม่ใคร่ให้ความร่วมมือกับผู้อื่น

ดิวอี้ (Dewey) นักการศึกษาและนักปรัชญาเชื่อว่า การศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์คือการทำให้ทุกคนมีส่วนร่วมในจิตสำนึกทางสังคมของเผ่าพันธุ์ จิตสำนึกทางสังคมนี้เริ่มต้นตั้งแต่เราเกิดโดยเราไม่รู้ตัว เด็กจะถูกกระตุ้นจากสถานการณ์ทางสังคมให้ค่อย ๆ ลดการกระทำและความรู้สึกที่ยึดตัวเองเป็นศูนย์กลาง และเพิ่มการกระทำและความรู้สึกเพื่อสังคมที่เขาอยู่ การศึกษาเป็นกระบวนการทางสังคมที่ปลูกเร้าความรู้สึกนึกคิดของเด็ก ทำให้เขาตระหนักถึงขอบเขตการกระทำของตน และมีนิสัยที่เหมาะสมแก่การเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ด้วยเหตุนี้ ดิวอี้จึงถือว่าโรงเรียนคือ ชีวิตในชุมชนที่ทำให้เด็กได้มีโอกาสแบ่งปัน เสียสละสิ่งที่ตนมี เพื่อสร้างสรรค์ส่วนรวม

2. ลักษณะพัฒนาการและความต้องการของเด็กปฐมวัย

2.1 ลักษณะพัฒนาการและความต้องการด้านร่างกาย

ลักษณะทางกายตามปกติของเด็กปฐมวัยเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในด้าน ส่วนสูง น้ำหนัก และส่วนสัดส่วนของร่างกาย ในระยะแรกของชีวิต อวัยวะส่วนต่างๆกำลังอยู่ใน ระหว่างการก่อตัวให้สมบูรณ์ เมื่อเด็กทารกที่คลอดออกมาและดูร่างกายครบถ้วนสมบูรณ์ แต่ แท้ที่จริงเซลล์สมองและระบบการทำงานส่วนต่างๆของร่างกายยังต้องการการพัฒนาไปอีก ระยะเวลาหนึ่งจึงจะสมบูรณ์เต็มที่ การที่เด็กไม่อยู่นิ่ง เคลื่อนไหวเกือบตลอดเวลาเป็นการช่วยพัฒนา กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็กและกระตุ้นการสร้างใยไขของเส้นประสาทที่พัฒนาเกือบสมบูรณ์ ในวัยนี้

พัฒนาการทางร่างกายมี 2 ลักษณะใหญ่ๆ คือ พัฒนาการทางสุขภาพและ พัฒนาการทางการเคลื่อนไหว

พัฒนาการทางสุขภาพ ดัชนีสำคัญในการบ่งชี้ถึงสุขภาพ ได้แก่ น้ำหนักและส่วนสูง เด็กควรมีน้ำหนักและส่วนสูงสมวัยและมีการเพิ่มน้ำหนักและส่วนสูงตามอัตราการเพิ่มโดยเฉลี่ยของ เด็กในประเทศของตน

พัฒนาการทางการเคลื่อนไหว เด็กปฐมวัยจะพัฒนาความสามารถในการ ควบคุมการเคลื่อนไหวโดยเริ่มจากส่วนบนของร่างกาย คือ ศีรษะไปสู่ลำตัว ขา และเท้า และ เริ่มจากลำตัวไปยังแขน ขา และไปสู่ปลายนิ้วมือ นิ้วเท้า ตามลำดับ ตลอดจนเริ่มจากการ ควบคุมกล้ามเนื้อใหญ่ไปสู่การควบคุมกล้ามเนื้อมัดเล็ก

ความสามารถในการเคลื่อนไหวและควบคุมส่วนต่าง ๆ ของร่างกายจึงเป็นไปโดย ลำดับดังนี้คือ

กริยาท่าทาง	ส่วนของร่างกายที่ควบคุมได้ดี	อายุ (เดือน)
การบังคับศีรษะ	กล้ามเนื้อคอ	3-6
การนั่ง	กล้ามเนื้อคอ และหลัง	6-12
การทรงตัว ยืน เดิน	กล้ามเนื้อคอ กล้ามเนื้อหลังและขา	9-15
การขึ้นลงบันได และกระโดด	กล้ามเนื้อคอ กล้ามเนื้อหลังและขา	18-60
การใช้มือ	กล้ามเนื้อมือ	3-6
การใช้นิ้ว	กล้ามเนื้อมือ โดยเฉพาะกล้ามเนื้อนิ้วแต่ละนิ้ว	9-60

นอกจากการพัฒนากล้ามเนื้อเพื่อการเคลื่อนไหวแล้ว เด็กยังพัฒนาความสามารถในการใช้ประสาทสัมผัสต่าง ๆ ได้แก่ การมอง การฟัง การชิม การดม และการลูบคลำสัมผัสด้วย แม้ความเปลี่ยนแปลงจะไม่สามารถสังเกตเห็นได้ชัดเจนเท่ากับพัฒนาการทางโครงสร้างของร่างกายและการเคลื่อนไหวก็ตาม

ด้วยลักษณะพัฒนาการทางกายดังกล่าวเพื่อส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกาย เด็กจึงต้องได้รับอาหารซึ่งเป็นประโยชน์เพียงพอ ได้ออกกำลังกาย และพักผ่อนอย่างเพียงพอ ได้รับการดูแลร่างกายให้สะอาดถูกสุขอนามัยอันจะช่วยป้องกันการเจ็บป่วย ได้อยู่อาศัยในสภาพแวดล้อมที่สะอาด ปลอดภัย ได้รับการป้องกันจากโรคภัยไข้เจ็บและอุบัติเหตุต่างๆ ตลอดจนได้รับการรักษาพยาบาลเมื่อเจ็บป่วยหรือบาดเจ็บจากอุบัติเหตุจนมีสุขภาพแข็งแรงตามปกติ

เด็กจำเป็นต้องได้รับโอกาสที่จะใช้กล้ามเนื้อต่างๆ ตลอดจนประสาทสัมผัสต่างๆ อย่างเต็มที่ เพื่อให้อวัยวะดังกล่าวเจริญเติบโตขึ้นได้ด้วยดีโดยเฉพาะอย่างยิ่งเซลล์สมองซึ่งหากไม่มีการใช้อาจจะฝ่อและตายไป และอาจไม่มีการสร้างขึ้นใหม่ ตลอดจนเพื่อพัฒนาความสามารถในการควบคุมกล้ามเนื้อและใช้ประสาทสัมผัสตามวัยด้วย

นอกจากนี้ เด็กยังจำเป็นต้องได้รับการสังเกต พัฒนาการอย่างใกล้ชิดและสม่ำเสมอ เพื่อเฝ้าระวังความพิการอันเกิดจากความผิดปกติ ซึ่งอาจเกิดขึ้นโดยผู้เลี้ยงเด็กไม่ทันสังเกต รวมทั้งเด็กที่เกิดความพิการขึ้นแล้วก็จำเป็นต้องได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพและส่งเสริมพัฒนาการตามศักยภาพของเด็กด้วย

2.2 ลักษณะพัฒนาการและความต้องการด้านสติปัญญา

เด็กปฐมวัยยังอาศัยการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงที่เป็นรูปธรรมอยู่มาก ในขณะเดียวกันพัฒนาการทางภาษาเป็นสื่อช่วยให้เด็กเริ่มใช้ความคิด เหตุผลและจินตนาการมากขึ้น เด็กเริ่มคิดถึงสิ่งที่เป็นนามธรรมมากขึ้น

พัฒนาการทางสติปัญญาในเด็กปฐมวัยมี 2 ด้าน คือ พัฒนาการทางเรียนรู้ และการปรับตัว และพัฒนาการทางภาษา หากเด็กไม่สามารถพัฒนาไปตามขั้นตอนที่เหมาะสมในระยะเวลา 6 ปีแรกของชีวิต การส่งเสริมให้เกิดพัฒนาการดังกล่าวในภายหลังจะทำได้ยากมาก หรืออาจทำไม่ได้เลย เพราะช่วงเวลานี้เป็นระยะวิกฤติ (Critical Period)

1) ลักษณะพัฒนาการทางการเรียนรู้และปรับตัวโดยทั่วไปในเด็กปฐมวัยสรุปได้ดังนี้คือ

แรกเกิด เด็กสนใจต่อสิ่งแวดล้อมรอบตัวเอง เด็กรับรู้จากการดู ได้ยิน ได้กลิ่น สัมผัส

3-6 เดือน มองตามสิ่งที่เคลื่อนไหว มองหน้าคน ยิ้มได้ มีปฏิกริยาต่อเสียง หยิบของเข้าปาก

6-9 เดือน หยิบของด้วยนิ้ว ย้ายของจากมือหนึ่งไปอีกมือหนึ่งได้ จำหน้าคนใกล้ชิดได้ เริ่มกลั้วคนแปลกหน้า

9-12 เดือน สนใจที่จะสำรวจของทุกสิ่ง ชอบแตะจับและหยิบของเข้าปาก ใช้ของสองชิ้นมาเกาะได้

12-18 เดือน หายของที่ซ่อนได้ ใส่ของประเภทอิฐ กวด ลงในกล่องได้

18-24 เดือน ชีตเขียนเส้นบนกระดาษหรือพื้นทราย ชื่อวัยวะของตนเอง และผู้อื่นได้

2-3 ปี เขียนวงกลมบนกระดาษหรือพื้นดินทรายได้ ตอบลือก 3 ก่อนได้ ชอบถาม "อะไร" "ใคร"

3-4 ปี สนใจสิ่งที่เคลื่อนไหว เช่น รถ เรือ เครื่องบิน สัตว์ ชอบฟังนิทาน คำคล้องจอง ชอบถาม "ที่ไหน" "ทำไม"

4-5 ปี ช่างซักถาม วาดรูปคนได้ 2-3 ส่วน สามารถลากเส้นเป็นรูปสี่เหลี่ยมและสามเหลี่ยมได้ รู้จักวันในสัปดาห์ รู้จักสี 4 สี ชอบเรื่องใกล้ตัว

5-6 ปี ช่างซักถาม วาดรูปคนได้ 4-5 ส่วน ชอบเรื่องเป็นจริง ยังไม่ค่อยเข้าใจเรื่องเวลา เริ่มเห็นความสัมพันธ์ระหว่างภาษาพูดกับตัวหนังสือ

จากการที่เด็กมีลักษณะพัฒนาการทางการเรียนรู้ดังกล่าวเด็กจึงจำเป็นต้องได้รับการส่งเสริมให้สอดคล้องกับธรรมชาติของเด็กในแต่ละระดับพัฒนาการ เด็กต้องได้รับโอกาสที่จะได้สำรวจตรวจค้นสิ่งต่างๆรอบตัวโดยอาศัยประสาทสัมผัสทั้ง 5 ได้แก่ การมอง การฟัง การลูบคลำสัมผัส ตลอดจนการดม เด็กต้องได้รับโอกาสที่จะตรวจสอบความสามารถของตนให้เกิดความชำนาญมากขึ้น เด็กต้องได้รับโอกาสที่จะต้องใช้เวลาเรื่อยๆ ใคร่ครวญ คิดพิจารณา และจัดโครงสร้างความคิดของตนให้กว้างขวางและเป็นระบบระเบียบบ้างตามสมควร เด็กต้องได้รับการทดลองจัดกระทำกับสิ่งแวดล้อมรอบตัวเอง เพื่อพัฒนาความคิดความเข้าใจในคุณสมบัติทางกายภาพของสิ่งต่างๆที่ได้รับรู้มา เด็กต้องได้รับข้อมูลที่สอดคล้องกับระดับความสนใจและความสามารถ เพื่อช่วยขยายประสบการณ์และโครงสร้างความคิดของตน และเด็กจะต้องได้มีโอกาสคิดฝันจินตนาการ โดยไม่ถูกติเตียนว่าเพ้อฝัน ไร้สาระ เด็กจำเป็นต้องได้รับการตอบสนองอย่างเหมาะสม เพื่อแสดงความสนใจ สงสัย หรือแสดงออกถึงความรู้สึกนึกคิด เพื่อให้เกิดกำลังใจที่จะแสวงหาความรู้ และใช้ความสามารถต่อไป นอกจากนั้นเด็กต้องได้รับความเข้าใจจากผู้ที่เลี้ยงดูที่จะคาดหวังในตัวเขาตามระดับความสามารถที่แท้จริงของเขา ไม่เคี่ยวเข็ญ หรือโกรธเคี้ยวเมื่อเด็กไม่เข้าใจหรือ

ทำไม่ได้ และไม่คาดหวังว่างานไม่เปิดโอกาสให้เด็กได้ใช้ความสามารถที่มีอยู่ของตนโดยการทำให้ แทนหมด และในกรณีที่เด็กไม่สนใจใคร่รู้ตามธรรมชาติของเด็กทั่วไป เด็กจะต้องได้รับการกระตุ้น เพื่อให้เกิดพัฒนาการไปตามขั้นตอนอย่างเหมาะสมด้วย

2) ลักษณะพัฒนาการทางภาษาของเด็กปฐมวัยสรุปได้ดังนี้

2.1) ด้านการฟังและการพูด

แรกเกิด ปกติจะไม่ออกเสียง จะทำเสียงเมื่อร้องให้ สะอึก เรอ จาม พออายุ 5-6 สัปดาห์ จะเริ่มทำเสียง เล่นเสียง โดยเฉพาะถ้ามีคนมาหยอกล้อ

3 เดือน ชอบเล่นเสียงและชอบทำเสียงตอบผู้อื่น หยุดฟังขณะที่ผู้อื่น ทำเสียงพูดด้วย

6 เดือน หัวเราะและส่งเสียงถ้ามีคนมาเล่นด้วย ถ้าไม่พอใจก็ร้อง กรีดกรีด ชอบเล่นเสียง และออกเสียง เช่น “เกอ” “เดอ”

9 เดือน เลียนเสียงผู้ใหญ่ ออกเสียงคำ เช่น “มัม มัม” “ดา-ดา” ออกเสียงซ้ำๆกันบ่อยๆ

1 ปี เริ่มเข้าใจความหมายของคำ เช่น “ส่งแม่ให้” และ ออกเสียงที่มีความหมายได้ 1-2 คำ เช่น “แม่” “บ้าย-บาย”

1 ปี พูดได้ประมาณ 50 คำ และบางที่พูดเป็นประโยคสั้นๆได้

2 ปี เริ่มใช้คำแทนตัวเอง เริ่มตั้งคำถามและเข้าใจเรื่องที่ผู้อื่นพูด ด้วย

3-4 ปี พูดจาสนทนาโต้ตอบได้ดีขึ้น สามารถนับนิ้วมือได้ ชอบฟัง นิทานคำคล้องจอง และเล่าเรื่อง

2.2) ด้านการอ่าน

พฤติกรรมกรรมการอ่านตามธรรมชาติของเด็กปฐมวัย คือการทำ เลียนแบบการอ่านของผู้ใหญ่ในลักษณะต่อไปนี้

(1) อ่านโดยการจำสิ่งที่ผู้ใหญ่อ่านให้ฟัง หลังจากที่เด็กได้ฟัง ข้อความหรือเรื่องราวที่ครูอ่านให้ฟัง เด็กทำท่าทางอ่านโดยพูดคำที่จำได้

(2) อ่านโดยอาศัยภาพ เด็กจะอ่านโดยอาศัยภาพในการเดาข้อความ ในขณะที่อ่านเด็กจะดูภาพเป็นส่วนใหญ่ เด็กที่ผู้ใหญ่อ่านหนังสือให้ฟังพร้อมทั้งชี้ข้อความให้ดู ไปด้วย อาจจะสนใจหรือชี้ข้อความที่เขาประทับใจบ้าง เป็นครั้งคราวโดยเฉพาะถ้าข้อความนั้น สัมพันธ์กับภาพ

(3) อ่านโดยการเดาเนื้อหา เด็กรู้ว่าเนื้อหาควรจะเป็นไปในทำนองใดและไม่เป็นในทำนองใด หรืออะไรควรคู่กับอะไร เด็กจะทำทำอ่านโดยอาศัยความรู้เดิมในการเดา

2.3) ด้านการเขียน

พฤติกรรมกรรมการเขียนตามธรรมชาติของเด็กปฐมวัยอาจจัดได้

7 ลักษณะ ดังนี้

- (1) วาดแทนเขียน เด็กสื่อความคิดใช้การวาดแทนการเขียน
- (2) ชิดเขียนแทนเขียน เด็กพยายามที่จะเขียนหนังสือแบบผู้ใหญ่ แต่การเขียนของเด็กคือการขีดเขียน ในระยะแรกเด็กอาจขีดเขียนไปทั่วหน้ากระดาษอย่างไม่มีระบบ ต่อมาเด็กจะรู้จักขีดเขียนจากซ้ายไปขวา สิ่งที่ขีดเขียนคล้ายตัวหนังสือมากกว่าภาพ
- (3) เขียนโดยการทำเครื่องหมายคล้ายตัวหนังสือ เด็กพยายามเขียนตัวหนังสือบางตัวคล้ายตัวอักษร บางตัวไม่คล้ายตัวอักษร แต่เป็นรูปร่างตัวอักษรที่เด็กคิดขึ้นเอง
- (4) เขียนตัวอักษรที่รู้จักด้วยวิธีที่คิดขึ้นเอง เด็กอาจเขียนคำที่เขียนได้แล้ว เช่น ชื่อตัวเองด้วยการสลิมที่ตัวอักษร หรืออาจเขียนตัวอักษรกลับ
- (5) คัดลอกตัวอักษร เด็กอาจคัดลอกตัวอักษรที่เห็นอยู่รอบตัวหรือบอกข้อความที่ต้องการจะเขียนให้แล้วจึงนำไปลอก บางครั้งอาจเป็นการลอกหมดทุกตัว บางครั้งเป็นการลอกเฉพาะคำที่ต้องการไปผสมกับคำที่เขียนไปแล้ว
- (6) เขียนโดยคิดสะกดขึ้นเอง เด็กจะคิดวิธีสะกดคำขึ้นเองเมื่อเขาไม่ทราบวิธีสะกดแบบผู้ใหญ่ เช่น เด็กเขียน ค ม แทนคำว่า ดอกไม้
- (7) เขียนสะกดคำได้ใกล้เคียงหรือเหมือนกับวิธีสะกดของผู้ใหญ่ เช่น เขียนว่าชอบคุณค่ะ โดยผสมพยัญชนะและสระตามเสียงของคำที่เขาพูดหรือได้ยิน

จากลักษณะพัฒนาการทางภาษาดังกล่าว จึงเห็นได้ว่า เด็กจำเป็นต้องมีผู้มีปฏิสัมพันธ์ทางภาษาด้วยอย่างสม่ำเสมอ เด็กต้องได้เล่นกับเสียงชนิดต่าง ๆ มีโอกาสได้ยินได้ฟังเสียงต่าง ๆ ที่หลากหลาย เด็กต้องมีโอกาสใช้ภาษาตามวัยของตนเพื่อแสดงความรู้สึกนึกคิด ความต้องการ นอกเหนือจากการแสดงกิริยาท่าทาง เด็กต้องได้ฝึกใช้วิธีระการออกเสียง และทดลองเปล่งเสียงต่าง ๆ ตามที่ตนได้ยินมา เด็กต้องได้รับการตอบสนองในทางบวกเมื่อแสดงความสนใจที่จะใช้ภาษา และได้รับการฝึกฝนให้ใช้ภาษาอย่างถูกกาลเทศะ เด็กต้องได้ฟังนิทาน เรื่องราวที่ช่วยขยายประสบการณ์ การใช้ภาษาและคำศัพท์ เด็กต้องได้ฟังแบบอย่างการพูดที่ดี การใช้ภาษาสื่อความหมายอย่างสมเหตุสมผล และภาษาร้อยกรองที่เป็นศิลปะของภาษา เด็กต้องมีโอกาสคิดสร้างสรรค์นิทาน เรื่องราวด้วยตนเองตามระดับความสามารถของตน ทั้งโดยการพูดและ

โดยการขีดเขียน นอกจากนี้เด็กต้องได้ดูหนังสือและภาพต่างๆ และได้ฟังผู้อ่านหนังสือให้ฟัง เพื่อพัฒนานิสัยและความพร้อมในการอ่านเขียนตามระดับของคนด้วย

2.3 ลักษณะพัฒนาการและความต้องการด้านจิตใจและอารมณ์

อารมณ์ของเด็กปฐมวัยไม่มั่นคงและมักเปลี่ยนแปลงง่ายในระยะเวลาอันสั้น เด็กแสดงความรัก ความกลัว ความเศร้า ความอิจฉาริษยา และความสนุกสนานอย่างไม่มีการควบคุม การแยกจากพ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูหลักเป็นประสบการณ์ที่น่ากลัวสำหรับเด็ก ความสัมพันธ์ที่ราบรื่นและมั่นคงระหว่างเด็กกับผู้เลี้ยงดูใกล้ชิดจะทำให้เด็กไว้วางใจผู้อื่นเกิดความมั่นใจในการกระทำของตนเอง กล้าทำ กล้าถาม มีความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง

พัฒนาการทางอารมณ์ของเด็ก มีดังนี้

แรกเกิด เด็กมีอารมณ์วิตกกังวล

3-6 เดือน เด็กมีอารมณ์วิตกกังวล กลัว เกลียด โกรธ ทุกข์ วิตกกังวล ดีใจ

12 เดือน เด็กมีอารมณ์กลัว เกลียด โกรธ ทุกข์ วิตกกังวล ดีใจ เบิกบาน รัก

18 เดือน เด็กมีอารมณ์กลัว เกลียด โกรธ ทุกข์ วิตกกังวล ดีใจ เบิกบาน รัก

ผู้ใหญ่ รักเด็ก

24 เดือน อารมณ์ต่างๆของเด็กจะพัฒนาครบทุกอย่าง คือ มีอารมณ์กลัว เกลียด โกรธ ทุกข์ วิตกกังวล ดีใจ ำเรง เบิกบาน รักผู้ใหญ่ รักเพื่อน

ลักษณะพัฒนาการทางอารมณ์ของเด็กปฐมวัยสะท้อนให้เห็นถึงธรรมชาติของเด็กที่ค่อยๆพัฒนาอารมณ์ต่างๆเพิ่มขึ้น บางอารมณ์ก็จะเกิดขึ้นรุนแรง และเกิดขึ้นถี่กว่า เมื่อเด็กยังเล็กและลดลงเมื่อเด็กโตขึ้น ขณะที่บางอารมณ์เกิดขึ้นในลักษณะที่กลับกัน การที่เป็นเช่นนี้ทำให้เด็กจำเป็นต้องได้รับการเข้าใจอย่างแท้จริงจากผู้เลี้ยงดูว่า พฤติกรรมทางอารมณ์ที่เด็กแสดงออก เช่นนั้น ปงถึงลักษณะตามธรรมชาติที่เป็นไปตามวัยของเด็ก หรือบ่งถึงปัญหาบางอย่างที่ต้องรีบแก้ไข นอกจากนี้เด็กยังจำเป็นต้องได้รับการปกป้องคุ้มครองไม่ให้เกิดอารมณ์หวาดกลัวอย่างรุนแรง เพราะการที่ได้รับความหวาดกลัวอย่างรุนแรงในวัยต้นของชีวิตซึ่งเป็นวัยวิกฤตินี้จะส่งผลถึงการชะงักทางทางพัฒนาการด้านอื่นๆ หรือแม้แต่การถดถอยสู่พัฒนาการขั้นต่ำลงไปได้ และการดูแลส่งเสริมให้เด็กมีอารมณ์ดีในปฐมวัยยังส่งผลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพซึ่งเมื่อได้วางรากฐานอย่างใดลงไปแล้ว เปลี่ยนเป็นอื่นได้ยากในภายหลัง

2.4 ลักษณะพัฒนาการและความต้องการด้านสังคม

พัฒนาการทางสังคมของเด็กปฐมวัยมีลักษณะยึดตัวเองเป็นศูนย์กลาง เมื่อเด็กได้พบปะบุคคลอื่นที่ไม่ใช่บุคคลในครอบครัว และเริ่มแยกจากพ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูเด็ก เขาจะต้องปรับตัวให้เข้ากับบุคคลอื่นทั้งเด็กและผู้ใหญ่และเรียนรู้บทบาทพื้นๆ ของตน ซึ่งทำให้เขาเริ่มให้ความสำคัญและเห็นอกเห็นใจผู้อื่นมากขึ้น

พัฒนาการทางสังคมของเด็กจะมีกระบวนการขั้นตอนตามลำดับอายุเด็กไม่ว่าจะอยู่ในวัฒนธรรมหรือสังคมที่แตกต่างกันก็จะมีพัฒนาการทางสังคมเป็นขั้นตอนเหมือนกันที่แตกต่างกันคือ เนื้อหาของทักษะสังคมนั้นๆ เช่น การกินอยู่ การแต่งตัว ศาสนา

พัฒนาการทางสังคมจะมีขั้นตอนการพัฒนาตามอายุดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 เด็กเริ่มมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น

แรกเกิด- 3 เดือน มองเห็นหน้าคนในระยะห่างประมาณ 9 นิ้ว อายุ 2 สัปดาห์ขึ้นไปเด็กจะจ้องหน้าแม่หรือผู้ที่ให้นม อายุระหว่าง 4-6 สัปดาห์ เด็กจะเริ่มยิ้ม แสดงความพึงพอใจ

6 เดือน รู้จักวิธีที่จะให้ผู้ใหญ่สนใจ เช่น ทำเสียงโอะ ส่งเสียง ยิ้มด้วย

ขั้นที่ 2 เด็กเรียนรู้ว่าตนเป็นสมาชิกในสังคม

9 เดือน เด็กจำหน้าบุคคลที่คุ้นเคย ซึ่งมักเป็นคนในครอบครัวและจะกลัวคนแปลกหน้าที่ไม่รู้จักมาก่อน เริ่มเล่นเกมง่ายๆ ได้ เช่น จ๊ะเอ๋ ดบแผละ เป็นต้น

ขั้นที่ 3 เด็กเรียนรู้ที่จะร่วมมือกับผู้อื่น

12 เดือน เด็กเข้าใจคำสั่งและปฏิบัติตามคำสั่งง่ายๆ ได้ ชอบเล่นเกมกับผู้ใหญ่ สนใจสิ่งรอบตัวและจะหยิบของใส่ปาก

15 เดือน ชอบเลียนแบบผู้ใหญ่และชอบช่วยเหลือผู้ใหญ่ทำงาน เริ่มแสดงความอิจฉาจากอาการโกรธหรือร้องไห้ เริ่มมีความรู้สึกแข่งขันเมื่อเล่นกับพี่ๆ ที่โตกว่า ดื่มน้ำจากถ้วยได้

2 ปี ชอบเล่นใกล้กับเด็กอื่นแต่ไม่เล่นด้วย เริ่มทวงของ แสดงความเห็นอกเห็นใจเด็กที่ร้องไห้หรือเจ็บปวด รับประทานอาหารได้ด้วยตนเอง สนใจกิจกรรมของผู้ใหญ่ และชอบเลียนแบบ

3 ปี เริ่มเล่นกับเด็กอื่น และยอมแบ่งของเล่นกับเพื่อน สามารถคอยให้ถึงคราวของตน แสดงความรักใคร่บางอย่างที่เล็กกว่า สามารถช่วยเหลือทำงานบ้านเล็กๆ น้อยๆ ได้

4 ปี ชอบเล่นกับเด็กอื่น แต่พฤติกรรมไม่คงที่ บางครั้งก็เล่นร่วมมือดี

บางครั้งก็ก้าวร้าวรังแกเพื่อน แสดงกิริยาโกรธเมื่อถูกขัดใจ สนใจกิจกรรมของผู้ใหญ่และอยากจะทำด้วย

5-6 ปี เล่นรวมมือกับเพื่อนได้ดี เข้าใจกฎเกณฑ์และกติกาของการเล่น เข้าใจซ้าย ขวา เมื่อวานนี้ พรุ่งนี้ สนใจที่จะรู้จักอายุ ชื่อของผู้ใหญ่และเด็กอื่น รู้จักรสหวาน เค็ม เปรี้ยว ขม สนใจสิ่งที่เกิดขึ้นในบ้านและชุมชน สามารถทำงานบ้านง่ายๆ ด้วยความตั้งใจ เริ่มแสดงกิริยาอาการขัดขืนไม่พอใจ เช่น ถ้าถูกสั่งให้ทำสิ่งที่ไม่พอใจ ก็แก้งทำช้าๆ คิดกติกา หรือวิธีเล่นเกมใหม่ๆ ได้

เด็กอายุ 6 ปี ที่มีพัฒนาการทางอารมณ์ จิตใจและสังคมดี จะมีลักษณะ ยิ้มแย้มแจ่มใส มีความสุขและมีความสามารถดังต่อไปนี้

- 1) สามารถมีปฏิสัมพันธ์และสื่อสารกับผู้อื่นได้ดี
- 2) สามารถแบ่งปัน รอคอย และยอมรับกติกา กฎเกณฑ์
- 3) สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ เช่น อาบน้ำ แต่งตัว รับประทานอาหาร

เข้าห้องน้ำได้เอง และช่วยเหลืองานเล็กๆน้อยๆได้

จากลักษณะพัฒนาการดังกล่าว เด็กจึงต้องได้รับโอกาสที่จะมีปฏิสัมพันธ์ กับบุคคลต่างๆอย่างสม่ำเสมอ เด็กจะต้องมีบุคคลหลักที่ทำหน้าที่ดูแลเอาใจใส่ใกล้ชิด และสร้าง ความรู้สึกผูกพันด้วยเป็นลำดับแรกตั้งแต่แรกเกิด เด็กจะต้องได้รับการปฏิบัติที่สุภาพ อ่อนโยน และเอื้ออาทรจากบุคคลรอบข้าง เพื่อให้เกิดความรู้สึกมั่นคง ปลอดภัย และพัฒนาเจตคติที่ดีต่อผู้อื่น

เด็กต้องได้รับความคาดหวังจากผู้ใหญ่รอบข้างตามระดับพัฒนาการทางสังคม เด็กต้องมีโอกาสประสบความสำเร็จในการเล่น และการทำกิจกรรมต่างๆเพื่อพัฒนาความรู้ที่ดีต่อตนเอง

เด็กต้องไม่ถูกเคี่ยวเข็ญ หรือใช้กำลังบังคับ ตลอดจนทำร้ายร่างกายและจิตใจให้เกิดความหวาดกลัวอย่างรุนแรง และประทับความหวาดกลัวนั้นไว้ เด็กต้องได้รับโอกาสที่จะเล่นและทำกิจกรรมต่างๆร่วมกับผู้อื่น โดยเฉพาะเด็กด้วยกันเพื่อเรียนรู้ทักษะทางสังคมในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น เด็กต้องได้รับการถ่ายทอดมารยาทและกติกาทางสังคมเพื่อให้สามารถวางตัวให้ถูกกาลเทศะตลอดจนต้องได้รับการปลุกฝังจากการปฏิบัติเป็นวิถีชีวิต และการอบรมสั่งสอนที่เหมาะสมกับวัยให้เกิดสำนึกในความรับผิดชอบต่อสมาชิกอื่นๆในสังคม และความผูกพันร่วมเป็นเจ้าของ ผู้สืบทอดวัฒนธรรมอันดีงามของสังคม และในอีกแง่หนึ่ง เด็กต้องได้รับการฝึกสอนให้รู้จักเป็นตัวของตัวเอง และแสดงออกอย่างเหมาะสมแก่กาลเทศะด้วย

ประสบการณ์ในช่วงปฐมวัยรวมทั้งตั้งแต่วัยทารกมีผลต่อพัฒนาการทางกายและทางใจ รวมทั้งความสามารถในการเรียนรู้ของเด็ก เด็กวัยนี้มีร่างกายและจิตใจที่ละเอียดอ่อนและตอบสนองไว อิทธิพลทั้งทางบวกและทางลบจากบุคคลและสิ่งแวดล้อมมีผลต่อพัฒนาการตามปกติของเด็ก การอบรมเลี้ยงดูเด็กจึงต้องเน้นให้เด็กมีประสบการณ์ที่ทำให้เกิดพัฒนาการซึ่งเริ่มต้นและเป็นลักษณะเด่นของวัยนี้

3. แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้

การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมซึ่งเป็นผลจากประสบการณ์ต่างๆ ที่บุคคลได้รับ นักจิตวิทยาและนักการศึกษาจำนวนมากได้พยายามศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการเรียนรู้ของทั้งสัตว์และมนุษย์ และได้ค้นพบทฤษฎีและหลักการต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้ในการจัดการศึกษา ซึ่งในที่นี้จะคัดเลือกและนำเสนอเฉพาะทฤษฎีที่สำคัญๆ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาปฐมวัยของไทย(ทิศนา แชนมณี และคณะ, 2536)

สกินเนอร์ (Skinner) เป็นนักจิตวิทยาในกลุ่มทฤษฎีทางพฤติกรรมนิยม(Behavioral Theories)ซึ่งได้ให้หลักการที่สามารถอธิบายพฤติกรรมการเรียนรู้ของมนุษย์และเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการนำมาใช้ในการจัดประสบการณ์เรียนรู้ ประเด็นที่สำคัญของทฤษฎีเป็นเรื่องของ “การให้การเสริมแรง” สกินเนอร์อธิบายว่าแรงเสริมเป็นตัวแปรสำคัญของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม พฤติกรรมใดได้รับแรงเสริม บุคคลก็จะกระทำต่อไป พฤติกรรมใดไม่ได้รับแรงเสริม ก็จะคงอยู่ไม่นาน การใช้การเสริมแรงจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งต่อการช่วยให้เด็กเรียนรู้ที่จะกระทำอะไรหรือไม่กระทำอะไร

ในกลุ่มทฤษฎีทางปัญญานิยม(Cognitive Theories) เพียเจต์(Piaget) ได้อธิบายว่าการเรียนรู้เกิดจากการที่ผู้เรียนเป็นผู้ริเริ่ม มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งเร้าหรือสิ่งที่จะต้องเรียนรู้ ผู้เรียนจะต้องเป็นผู้ลงมือกระทำให้เกิดขึ้น(Active)หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ การเรียนโดยการกระทำนั่นเอง เพียเจต์กล่าวว่า เมื่อเกิดการเรียนรู้จะเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในโครงสร้างสติปัญญา(Cognitive Structure)ของผู้เรียน เด็กแต่ละวัยจะมีลักษณะการคิดที่แตกต่างกันไปโดยเฉพาะอย่างยิ่งกระบวนการรู้คิดของเด็กจะไม่เหมือนผู้ใหญ่ นอกจากนั้นเพียเจต์ยังเน้นความสำคัญของผู้เรียนว่าผู้เรียนสามารถจะควบคุมกิจกรรมการเรียนรู้ของตนเองได้(Self-Regulation) สามารถเป็นผู้ที่จะริเริ่มหรือลงมือกระทำ ดังนั้นการจัดสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้โดยการค้นพบ โดยให้โอกาสผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม และมีประสบการณ์ต่างๆซึ่งควรเริ่มจากประสบการณ์ที่ผู้เรียน

คุ้นเคยหรือประสบการณ์ที่ใกล้ตัวไปหาประสบการณ์ที่ไกลตัว จึงเป็นวิธีการส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กได้เป็นอย่างดี

ไวกอตสกี (Vygotsky) เชื่อว่า มนุษย์มีการเรียนรู้ที่ต่างจากสัตว์ตรงที่มนุษย์มีสังคม วัฒนธรรมและการสื่อสารที่สามารถถ่ายทอดหล่อหลอมพฤติกรรมของคนให้แตกต่างกันไปตามสังคมที่อยู่ การสื่อสารเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้คนเราขยายประสบการณ์การเรียนรู้ เพราะประสบการณ์หลายอย่างเกิดขึ้นไม่ได้ถ้าปราศจากการสื่อสาร การสื่อสารช่วยขยายการเรียนรู้ที่จำกัด เฉพาะจากการรับรู้ทางกายในสิ่งที่เป็นรูปธรรมในปัจจุบันไปสู่การเรียนรู้จากกระบวนการคิดในสิ่งที่เป็นนามธรรม และเป็นอดีตหรืออนาคต ในการสื่อสารเด็กจะต้องคิดคำพูด ทำทาง ภาพและสัญลักษณ์เพื่อสื่อความหมายในขณะเดียวกันเด็กก็ต้องแปลความหมายของคำพูด ทำทาง ภาพ และสัญลักษณ์ของผู้อื่นในกระบวนการสื่อสารนี้เองที่คนได้กลั่นกรองความคิดของผู้อื่นเป็นความคิดของตนซึ่งยังผลให้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปด้วย

บรูเนอร์ (Bruner) เชื่อว่าการเรียนรู้จะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อผู้เรียนได้ประมวลข้อมูลข่าวสารจากการที่มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม มนุษย์เลือกที่จะรับรู้ตามความสนใจ และการเรียนรู้เกิดขึ้นได้ดีจากกระบวนการค้นพบ แนวคิดพื้นฐานที่สำคัญมีดังนี้

- 1) การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมด้วยตนเอง การเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลของปฏิสัมพันธ์ นอกจากจะเกิดขึ้นในตัวของผู้เรียนแล้วยังจะเป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสิ่งแวดล้อมด้วย
- 2) ผู้เรียนแต่ละคนมีประสบการณ์และพื้นความรู้แตกต่างกัน การเรียนรู้จะเกิดขึ้นจากการที่ผู้เรียนสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่พบใหม่กับประสบการณ์และมีความหมายใหม่
- 3) พัฒนาการทางเชาว์ปัญญาจะเห็นได้ชัดจากการที่ผู้เรียนสามารถรับสิ่งเข้าที่ให้เลือกได้หลายอย่างพร้อมๆกัน

แบนดูรา (Bandura) ผู้พัฒนาการเรียนรู้ทางสังคมกล่าวว่า การเรียนรู้เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมซึ่งทั้งสองฝ่ายมีอิทธิพลต่อกันและกัน พฤติกรรมของคนเราส่วนมาก เป็นการเรียนรู้โดยการสังเกต (Observational Learning) หรือการเลียนแบบจากตัวแบบ (Modelling) ซึ่งตัวแบบนั้นไม่จำเป็นจะต้องเป็นตัวแบบที่มีชีวิตเท่านั้น แต่อาจจะเป็นตัวแบบสัญลักษณ์เช่น หนังสือหรือภาพก็ได้

มาสโลว์ (Maslow) เป็นนักทฤษฎีทางด้านมานุษยนิยม (Humanistic Theories) ที่ได้รับการยกย่องและยอมรับมาก เขาได้ลำดับความต้องการของมนุษย์เป็น 5 ประเภทจากต่ำไปหาสูง และเป็น 2 กลุ่ม คือ (1) ความต้องการที่จะต้องได้รับการตอบสนอง ขาดไม่ได้ ซึ่งประกอบด้วย ความต้องการทางสรีระ ความต้องการความปลอดภัย ความต้องการความรักและเป็นส่วนหนึ่งของหมู่และ ความต้องการที่จะรู้จักว่าตนเองมีค่า (2) ความต้องการเพื่อพัฒนาตน (Growth Need) คือความต้องการที่จะเจริญเติบโตหรือพัฒนาเต็มที่ตามศักยภาพของตนทั้งด้านพุทธิปัญญา ทักษะ และเจตคติ มาสโลว์กล่าวว่า ก่อนที่มนุษย์เราจะมีความต้องการขั้นสูง ความต้องการขั้นต่ำจะต้องสมปรารถนาเสียก่อน

โรเจอร์ส (Rogers) เป็นนักจิตวิทยาามานุษยนิยมอีกผู้หนึ่งให้ความสำคัญแก่ผู้เรียนว่าเป็นผู้ที่มีความโน้มเอียงตามธรรมชาติที่จะพัฒนาตนเองในทุก ๆ ด้านเพื่อจะรักษาหรือครองไว้ซึ่งความเป็นตัวของตัวเองและพัฒนาตัวเองให้ดีขึ้น

ตามแนวคิดของโรเจอร์ส การเรียนรู้จะเป็นไปได้ดีหากผู้เรียนได้อยู่ในสภาพการณ์และบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ซึ่งได้แก่ บรรยากาศที่ผ่อนคลายเป็นอิสระ อบอุ่น ปลอดภัยไม่น่ากลัวมีโอกาสที่จะริเริ่มการเรียนรู้ด้วยตนเองสามารถนำทางการเรียนรู้ของตน (Self-Directed) โดยมีครูเป็นผู้ช่วยอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ (Facilitator) และมีโอกาสได้เรียนรู้กระบวนการเรียนรู้ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการแสวงหาความรู้ต่อไป

โคมส์ (Combs) เป็นนักจิตวิทยาามานุษยนิยมที่สำคัญอีกผู้หนึ่งซึ่งกล่าวว่า การที่จะเข้าใจพฤติกรรมของบุคคลใดบุคคลหนึ่งจำเป็นต้องเข้าใจการรับรู้ของบุคคลนั้น ความจริง (Fact) ของแต่ละบุคคลอาจจะแตกต่างกับความจริงที่คนอื่นเข้าใจดังนั้นการที่จะช่วยให้ผู้เรียนแต่ละคนเกิดการเรียนรู้และพัฒนาความเป็นปัจเจกบุคคล (Individuality) ของตน ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความภูมิใจในตนเอง

สไตเนอร์ (Stiener) นักวิทยาศาสตร์และนักปรัชญาผู้ก่อตั้งแนวการจัดการศึกษาตั้งแต่ระดับปฐมวัยจนถึงการศึกษาที่มีชื่อว่า "Waldorf Education" เชื่อว่าคนเราควรมีความรู้ที่นอกเหนือจากความรู้ที่ได้จากการรับรู้ทางประสาทสัมผัสความรู้ดังกล่าวหมายถึงความรู้ที่เกิดจากการสร้างสรรค์จากภายในตัวผู้เรียน เด็กควรมีโอกาสได้เลียนแบบในสิ่งที่มีคุณค่าและได้ค้นคว้าสร้างสรรค์ ธรรมชาติเป็นสื่อที่มีค่าแก่การเลียนแบบและสร้างสรรค์

แนวคิดในการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย

1. ความหมายของหลักสูตร

นักการศึกษาและนักพัฒนาหลักสูตร ได้ให้นิยามของคำว่า "หลักสูตร" ไว้หลายทัศนะ เช่น

ชาร์ง บัวตรี (2504) กล่าวว่า หลักสูตร หมายถึง ประสบการณ์ทุก ๆ อย่างที่โรงเรียนจัดให้แก่นักเรียน ซึ่งคล้ายคลึงกับแนวคิดของ เอกวิทย์ ณ ถลาง ซึ่งกล่าวว่า หลักสูตร หมายถึง มวลประสบการณ์ทั้งหลายที่จัดให้เด็กได้เรียน ซึ่งเมื่อประมวลเข้าแล้วก่อให้เกิดประสบการณ์ที่ผ่านเข้าไปสู่การรับรู้ของเด็ก (เอกวิทย์ ณ ถลาง, 2518)

สุมน อมรวิวัฒน์ ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับหลักสูตรไว้ว่า "หลักสูตร คือ แนวกำหนดประสบการณ์ทั้งมวลที่มุ่งหมายให้นักเรียนได้รับการศึกษา ทั้งในแง่วิจารณ์ และพัฒนาทุกด้าน ครอบคลุมถึงการกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน และวิธีฝึกอบรมเด็กในชั้นเรียน หลักสูตรมีฐานะเป็นมาตรฐาน และเป็นพื้นฐานอย่างหนึ่งในการจัดประสบการณ์ให้แก่เด็ก ครูจึงสามารถเติมเสริมแต่งให้เหมาะสมกับสภาพของผู้เรียน และท้องถิ่นได้"

สัจจ อุทรานันท์ (2530) ได้รวบรวมความหมายของหลักสูตรไว้ ดังนี้

1. หลักสูตร หมายถึง กระบวนวิชาหรือรายการเนื้อหาที่จัดสอนในโรงเรียนก่อน ค.ศ. 1920 บอบบิท (Franklin Bobbit)

2. หลักสูตร หมายถึง กลุ่มประสบการณ์ที่โรงเรียนจัดให้เด็กนักเรียน

3. หลักสูตรหมายถึง กิจกรรมการสอน ทรัมป์ และ มิลเลอร์ (Trump and Miller)

ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่าเป็นกิจกรรมการสอนที่จัดให้แก่เด็ก

4. หลักสูตรหมายถึง สิ่งที่สังคมคาดหวังหรือมุ่งหวังจะให้เด็กได้รับ นักการศึกษาบางกลุ่มได้ให้ความหมายของหลักสูตรในลักษณะเช่นเดียวกับจุดมุ่งหมายของการศึกษาคือเป็นสิ่งที่สังคมได้มุ่งหวังหรือคาดหวังให้เด็กได้รับ

5. หลักสูตร หมายถึง สื่อกลางหรือวิถีทางที่จะนำเด็กไปสู่จุดมุ่งหมายปลายทาง หลักสูตรตามความหมายนี้หมายถึงตัวกลางอันเป็นสื่อหรือเป็นวิถีทางที่จะนำเด็กไปสู่จุดมุ่งหมายของการศึกษา

6. หลักสูตร หมายถึง ข้อผูกพันระหว่างนักเรียนกับครูและสิ่งแวดล้อมทางการเรียน ความหมายของหลักสูตรในลักษณะนี้จะมีความหมายคล้ายกับสัญญาซึ่งนักเรียนจะต้องปฏิบัติตามข้อตกลงที่ได้ทำไว้ สัญญาหรือข้อผูกพันซึ่งตรงกับคำศัพท์ภาษาอังกฤษว่า "Engagement" ซึ่งหมายถึง

การที่ผู้เรียนได้พบกับบุคคลหรือสิ่งต่าง ๆ จะต้องทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือเกี่ยวข้องกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยทั่วไปจะเป็นข้อผูกพันที่นักเรียนจะร่วมทำกับครูเพื่อนนักเรียน สิ่งแวดล้อม วัสดุอุปกรณ์การเรียน เนื้อหาวิชา ความคิดหรือสัญลักษณ์ต่าง ๆ

ผู้ให้ความหมายของหลักสูตรในลักษณะของสัญญาหรือข้อผูกพันนี้ได้แก่
แมคเคนซี (Gordon N. Mackenzie)

7. หลักสูตรหมายถึงกระบวนการปะทะสังสรรค์ระหว่างนักเรียนกับครูและสิ่งแวดล้อมทางการเรียนกลุ่มผู้เชี่ยวชาญทางด้านหลักสูตรของมหาวิทยาลัยนอร์ทเซอรัธอินลินนอยส์ (Northern Illinois University) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรในลักษณะของกระบวนการของการปะทะสังสรรค์ระหว่างนักเรียนกับครู และเนื้อหาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาทั้งนี้เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการศึกษาที่ได้ตั้งไว้

จากทัศนะที่หลากหลายเช่นนี้จึงพอประมวลความหมายได้ว่า หลักสูตร หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่จัดดำเนินการเพื่อนำผู้เรียนไปสู่เป้าหมายทางการศึกษาที่ต้องการนั่นเอง

องค์ประกอบที่สำคัญของหลักสูตร

ในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตร นอกจากจะต้องทำความเข้าใจในขอบเขตความหมายของหลักสูตรแล้ว นักวิชาการหรือนักการศึกษาควรได้ทราบถึงองค์ประกอบที่สำคัญของหลักสูตรไว้ด้วย สำหรับหลักสูตรนั้นมีองค์ประกอบที่สำคัญและขาดไม่ได้อย่างน้อย 6 อย่างคือ

1. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร (Curriculum Aims) หมายถึง ผลส่วนรวมที่ต้องการให้นักเรียนหลังจากที่เรียนจบหลักสูตรไปแล้ว
2. จุดประสงค์ของการเรียนการสอน (Instructional Objectives) หมายถึง สิ่งที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียนหลังจากที่เรียนจบเนื้อหาสาระในวิชาที่กำหนดไว้
3. เนื้อหาสาระและประสบการณ์ (Content and Experiences) หมายถึง สิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ และประสบการณ์ที่ต้องให้ได้รับ
4. ยุทธศาสตร์การสอนการเรียน (Instructional Strategies) หมายถึง กระบวนการและวิธีการในการจัดการเรียนการสอน รวมทั้งกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการทางความรู้และอื่นๆ ตามจุดประสงค์และจุดหมายที่กำหนดไว้
5. วัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอน (Instructional Media and Materials) หมายถึง เครื่องมือ เครื่องใช้ และวัสดุต่างๆ รวมทั้งอุปกรณ์โสตทัศนศึกษาและอื่นๆที่ช่วยส่งเสริมคุณภาพและประสิทธิภาพการเรียนการสอน
6. การประเมินผล (Evaluation) หมายถึง การประเมินผลหลักสูตรและการประเมินผลการเรียนการสอน

2. พื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตร

สำหรับการสร้างหลักสูตร มีปัจจัยและพื้นฐานสำคัญหลาย ๆ ด้าน ที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดแนวทางหลักสูตร ซึ่งได้มีนักการศึกษาหลายท่านได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับองค์ประกอบที่จำเป็นในการสร้างหลักสูตร ดังต่อไปนี้

- ท้าว บัศวรี (2531) กล่าวว่า พื้นฐานที่จำเป็นต่อการพัฒนาหลักสูตร ควรประกอบด้วย
  - พื้นฐานทางปรัชญา (Philosophical Foundations)
  - พื้นฐานทางสังคม (Social Foundations)
  - พื้นฐานทางจิตวิทยา (Psychological Foundations)
  - พื้นฐานทางความรู้และวิทยาการ (Disciplinary Foundations)
  - พื้นฐานทางเทคโนโลยี (Technological Foundations)
  - พื้นฐานทางประวัติศาสตร์ (Historical Foundations)

บุญมี เณรยอด (2536) ได้กล่าวถึงข้อมูลพื้นฐานด้านต่างๆในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ดังนี้

- พื้นฐานทางจิตวิทยา
- พื้นฐานทางปรัชญาการศึกษา
- พื้นฐานทางเศรษฐกิจ การเมืองและการปกครอง
- พื้นฐานสังคม จริยธรรมและวัฒนธรรม
- พื้นฐานทางสภาพความต้องการและความสนใจของผู้เรียน
- พื้นฐานทางการพัฒนาทางเทคโนโลยี

สันต์ ธรรมบำรุง (2527) กล่าวว่าในการสร้างหรือพัฒนาหลักสูตร จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องนำข้อมูลพื้นฐานต่างๆพิจารณาเพื่อกำหนดความมุ่งหมายทางการศึกษา และการจัดการศึกษาของประเทศ ข้อพื้นฐานเหล่านี้ ได้แก่

1. สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ
2. สภาพแวดล้อมทางประชากร
3. สภาพแวดล้อมทางสังคม

4. สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ
5. สภาพแวดล้อมทางการเมือง
6. สภาพแวดล้อมทางการบริหาร
7. สภาพแวดล้อมทางศาสนาและวัฒนธรรม
8. สภาพของสื่อสารมวลชนเพื่อการศึกษา

นอกจากนั้น ในการจัดการศึกษาหรือจัดหลักสูตรยังต้องอาศัยพื้นฐานหลัก 5 ประการ (Five Foundation of Education) คือ

1. พื้นฐานปรัชญา (Philosophical Foundation)
2. พื้นฐานทางจิตวิทยา (Psychological Foundation)
3. พื้นฐานทางสังคม (Sociological Foundation)
4. พื้นฐานทางประวัติศาสตร์ (Historical Foundations)
5. พื้นฐานทางเทคโนโลยี (Technological Foundation)

ข้อมูลต่างๆที่เป็นพื้นฐานในการสร้างและพัฒนาหลักสูตร จำแนกตามแหล่งที่มา มี 6 ประการ คือ

1. ข้อมูลทางปรัชญา
2. ข้อมูลที่ได้จากนักวิชาการแต่ละสาขาวิชา
3. ข้อมูลที่ได้จากจิตวิทยาการเรียนรู้
4. ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาสังคมของผู้เรียน
5. ข้อมูลที่ได้จากการศึกษา ความต้องการและความสนใจของผู้เรียน
6. ข้อมูลที่ได้จากการพัฒนาการทางเทคโนโลยี

ฮาสส์ (1982 อ้างถึงใน สิริมา ภิญโญอนันตพงษ์, 2538) เสนอว่ามืองค์ประกอบ อยู่ 4 ข้อ ของการกำหนดการสร้างหลักสูตร มีดังนี้

1. ข้อบังคับสังคม คือ สิ่งที่เกิดขึ้นในสังคม ที่มีลักษณะความเป็นหนึ่งเดียวกัน

ความแตกต่างกัน ความกดดัน การเปลี่ยนแปลง ความเป็นไปและความเคลื่อนไหวของประเพณี วัฒนธรรม ซึ่งในการจัดหลักสูตรการศึกษาให้กับการศึกษาแต่ละระดับต้องพิจารณาถึงสิ่งต่าง ๆ ซึ่งเป็นความเคลื่อนไหวในสังคมนั้น ๆ เป็นจุดเริ่มต้น

2. ความรู้เรื่องพัฒนาการมนุษย์ในการจัดหลักสูตร ต้องพิจารณาองค์ประกอบที่สำคัญอีก องค์ประกอบหนึ่ง คือ ความรู้เรื่องพัฒนาการมนุษย์ มาเป็นพื้นฐานในการจัดประสบการณ์ให้ เหมาะสม กับผู้เรียนที่มีอายุและความแตกต่างของบุคคล ที่แตกต่างกันในแต่ละระดับ

3. วิธีการเรียนรู้ การที่จะจัดหลักสูตรการศึกษาให้แก่ผู้เรียนแต่ละระดับความรู้เรื่อง เกี่ยวกับทฤษฎีการเรียนรู้ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการจัด ทฤษฎีการเรียนรู้แต่ละทฤษฎีอธิบาย วิธีการเรียนรู้แตกต่างกัน ที่สามารถนำวิธีการต่าง ๆ นั้น มาจัดให้เหมาะสมกับความแตกต่างและ วัยของเด็กแต่ละคน

4. เนื้อหาความรู้กับสติปัญญา ทั้งสองอย่างเป็นพื้นฐานสำคัญของการจัดแนวประสบการณ์ ความรู้ อะไรที่มีค่ามากที่สุด อะไรเป็นสิ่งที่ไม่ควรนำมาจัดให้การรวบรวมเนื้อหาสาระจะทำด้วย วิธีใด เด็ก ๆ จะสามารถรับรู้ข้อมูลและถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ ได้อย่างไร การจัดเนื้อหาความรู้ ควร มีวิธีการจัดหลาย ๆ แบบ มีหลายวิธี เพื่อให้เหมาะสมกับความแตกต่างทางด้านสติปัญญาของเด็ก แต่ละคน

สำหรับ สมิตร์ คุณานุกร (2518) ชี้ให้เห็นว่า หลักสูตรที่ดีควรเป็นหลักสูตรที่สามารถ พัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ในการที่จะให้หลักสูตรเป็นหลักสูตรที่ดีมีคุณภาพนั้น ต้องอาศัยข้อมูล ต่าง ๆ ที่เป็นรากฐานนำมาจัดหลักสูตรข้อมูลต่าง ๆ นั้น ได้มาตามแหล่งที่มา 6 ประการ คือ

1. ข้อมูลทางด้านปรัชญา ข้อมูลทางด้านนี้มีอิทธิพลต่อการกำหนดความมุ่งหมายของการ ศึกษาในระดับนั้น ๆ

2. ข้อมูลที่ได้จากนักวิชาการของแต่ละสาขาวิชา จะช่วยกำหนดความมุ่งหมายให้ผู้เรียน ได้รับเนื้อหาวิชาจากศาสตร์นั้น ๆ มากน้อยเพียงใด และปริมาณของเนื้อหาวิชาที่จะกำหนดให้ นั้น ผู้เรียนได้รับประโยชน์อย่างไร

3. ข้อมูลที่ได้จากจิตวิทยาการเรียนรู้ จะช่วยผู้พัฒนาหลักสูตร กำหนดความมุ่งหมายในการ จัดนั้นต้องพัฒนาผู้เรียนทุก ๆ ด้านควบคู่กันไป เช่น ทางสติปัญญา ความรู้ อารมณ์ บุคลิกภาพ ฯลฯ และควรกำหนดความมุ่งหมายใดไว้ในระดับการศึกษาใด และมีระยะติดต่อกันนานเท่าใด

4. ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาสภาพของสังคม จะช่วยกำหนดความมุ่งหมายของหลักสูตรที่ ช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถ และทัศนคติ พร้อมทั้งจะออกไปปรับปรุงแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ซึ่งสังคมนั้น ๆ ประสบอยู่

5. ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาสภาพความต้องการ และความสนใจของผู้เรียนจะช่วยให้จัดหลักสูตรได้สนองความต้องการของผู้เรียน และสามารถจัดเนื้อหาสาระตลอดจนกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียน

6. ข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการทางเทคโนโลยี จะช่วยการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น

ส่วน สุมณ อมรวิวัฒน์ (2530) กล่าวว่า พื้นฐานที่จำเป็นในการสร้างหลักสูตรนั้น มีพื้นฐานต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. พื้นฐานทางด้านสังคม การเมือง เศรษฐกิจและวัฒนธรรม เป็นพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของคนในสังคม เป็นสิ่งที่เกิดขึ้น ความเคลื่อนไหว ปรากฏการณ์ ปัญหา ความต้องการ ความยากจน อาชีพ รายได้ แนวความคิด สิ่งแวดล้อม เทคโนโลยี ความล่าช้าหลังความก้าวหน้า การพัฒนาช่องว่างของชีวิตความเป็นอยู่ ฯลฯ เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้การพัฒนาถึงจุดหมาย เป้าหมายของหลักสูตรมีทิศทางที่ตรงกับความต้องการอย่างแท้จริง

2. พัฒนาการของผู้เรียน การรู้รายละเอียดเกี่ยวกับตัวผู้เรียน และคุณสมบัติโดยทั่ว ๆ ไป เช่น พื้นความรู้ วัย เพศ ความสนใจ จะช่วยทำให้การจัดหลักสูตรเป็นไปได้อย่างตรงกับความต้องการของผู้เรียนได้ดีขึ้น การพัฒนาหลักสูตรในผู้เรียนที่มีวัยต่างกันย่อมมีความแตกต่างกัน

3. ประวัติการศึกษา ในการสร้างหลักสูตร ผู้สร้างควรจะได้ศึกษาประวัติความเป็นมาของการจัดการศึกษาของประชากรด้วย เพื่อจะได้ทราบความเป็นมา ตลอดจนรูปแบบในการจัดให้เข้าใจถ่องแท้

4. พื้นฐานทางด้านปรัชญาการศึกษาและทฤษฎีทางด้านจิตวิทยา พื้นฐานทางด้านปรัชญา ปรัชญาหรืออุดมการณ์ที่สังคมยึดถือ จะเป็นตัวการสำคัญในการกำหนดเป้าหมาย และจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้ในหลักสูตร เช่น ถ้ายึดปรัชญากลุ่ม Progressivism ลักษณะของหลักสูตรจะเน้นไปที่ความสนใจ และความต้องการของนักเรียนเป็นหลัก ถ้าเน้นปรัชญากลุ่ม Essentialism ก็จะมีมุ่งความสำคัญไปที่เนื้อหาความรู้และวิทยาการที่สร้างสมมา ตลอดจนการถ่ายทอดวัฒนธรรมเหล่านี้ ส่วนทฤษฎีการศึกษาและจิตวิทยาเป็นสิ่งที่จะช่วยให้เกิดความเข้าใจในตัวผู้เรียนและกระบวนการถ่ายทอดความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จึงพอสรุปความสำคัญของปัจจัยต่างๆที่มีอิทธิพลต่อหลักสูตรได้ดังนี้

พื้นฐานด้านประวัติศาสตร์

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์เป็นพื้นฐานที่ช่วยให้เกิดความเข้าใจ และสามารถวิเคราะห์เหตุการณ์ปัจจุบันได้อย่างต่อเนื่องและมีเหตุผล การที่จะเข้าใจการศึกษาในปัจจุบันย่อมต้องทราบความเป็นมาของการศึกษาในอดีต รวมทั้งข้อมูลทางประวัติศาสตร์ในด้านอื่น ๆ เช่น ทางการเมือง สังคม และเศรษฐกิจ ซึ่งมีผลกระทบต่อหลักสูตรการศึกษาด้วย เพื่อให้มีความเข้าใจว่าการศึกษาในสังคมของคนมีรากฐานอย่างไร และได้เปลี่ยนแปลงมาอย่างไรบ้างจึงจะสามารถเข้าใจการศึกษาในปัจจุบันได้ นอกจากเรื่องความเข้าใจแล้วข้อมูลทางประวัติศาสตร์ หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีตยังอาจเป็นบทเรียนต่อการตัดสินใจในการวางแผนและดำเนินงานทางการศึกษาในปัจจุบัน

พื้นฐานด้านปรัชญาการศึกษา

ปรัชญาหรือแนวคิดของคนในสังคมย่อมมีอิทธิพลเป็นอันมากต่อการจัดการศึกษาในสังคมต่าง ๆ แนวความคิดเหล่านี้ได้มีอิทธิพลต่อการศึกษาในประเทศนั้น ๆ เป็นอย่างมากดังจะเห็นได้จากจุดมุ่งหมายของการศึกษา หลักสูตร การสอน หนังสือแบบเรียน และลักษณะของการจัดโรงเรียน รวมทั้งบทบาทของครูและนักเรียน

นอกจากนี้ปรัชญาการศึกษานอกจากจะช่วยให้เข้าใจกระบวนการทางการศึกษาแล้ว ยังช่วยให้แนวความคิดที่ใช้เป็นแนวทางในการจัดการศึกษา ตั้งแต่การสร้างจุดมุ่งหมายของการศึกษาไปจนถึงเรื่องหลักสูตร วิธีการสอน การจัดโรงเรียน บทบาทของครูและนักเรียนระเบียบวินัยและเทคนิคในการสอนด้วย นักปรัชญาการศึกษาได้เสนอแนวคิดทางการศึกษาไว้หลายแนวด้วยกัน เช่น สารัตถนิยม (Essentialism) นิรันดรนิยม (Perennialism) พัฒนาการนิยม (Progressivism) ปฏิรูปนิยม (Reconstructionism) และอัตถิภาวนิยม (Existentialism) เป็นต้น แนวคิดเหล่านี้เป็นประโยชน์ต่อการจัดและดำเนินงานทางการศึกษาเป็นอย่างมาก นักการศึกษาและครูอาจเลือกใช้ได้ในส่วนที่สอดคล้องกับสังคมของตน หรืออาจสร้างปรัชญาการศึกษาเฉพาะสังคมของตนขึ้นให้ชัดเจนก็ได้

พื้นฐานทางการเมืองการปกครอง

ระบบการปกครองมีอยู่ในสังคมมนุษย์มาแล้วตั้งแต่ก่อนสมัยประวัติศาสตร์ ระบบการปกครองเหล่านี้มีอิทธิพลต่อการศึกษาของมนุษย์ เพราะประเทศต่าง ๆ จะต้องอบรมให้ประชาชนเข้าใจรูปแบบการปกครองประเทศของตน เพื่อที่จะสามารถดำเนินชีวิตในฐานะเป็นพลเมืองของสังคมนั้น พร้อมทั้งเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติได้โดยผ่านทางหลักสูตรการศึกษา

พื้นฐานทางศาสนาและจริยธรรม

ศาสนาหรือความเชื่อต่าง ๆ ก็เป็นตัวการที่มีอิทธิพลต่อการศึกษา เพราะ ศาสนาทุกศาสนามีหน้าที่สอนให้คนเป็นคนดีตามแนวจริยธรรมของแต่ละศาสนา ในหลายสังคม การศึกษาเริ่มจากผู้นำทางศาสนา ในสังคมอินเดียโบราณ ในสมัยศาสนาพราหมณ์ อิทธิพลของศาสนาต่อการศึกษาเห็นได้อย่างชัดเจนทั้งในแง่จุดมุ่งหมาย หลักสูตร และการดำเนินงานจะเห็นได้ว่า วรรณะพราหมณ์เป็นผู้ทำหน้าที่ให้การศึกษาแก่คนวรรณะต่าง ๆ การวางจุดมุ่งหมายและหลักสูตรก็จะต่างกันตามหน้าที่ของแต่ละวรรณะจะพึงปฏิบัติในสังคมดังนี้ เป็นต้น

พื้นฐานทางการศึกษาด้านจิตวิทยา

พื้นฐานการศึกษาทางจิตวิทยาเป็นพื้นฐานที่สำคัญต่อการพัฒนาหลักสูตร เพราะจะทำให้เข้าใจตัวผู้เรียน นับจากเรื่องพัฒนาการของมนุษย์ตั้งแต่ปฏิสนธิถึงระดับวุฒิภาวะสูงสุด ไปจนถึงเรื่องอิทธิพลต่าง ๆ ที่มีผลต่อกระบวนการพัฒนาการของมนุษย์ทั้งทางด้านร่างกายสติปัญญา อารมณ์ และสังคม ซึ่งได้แก่ อิทธิพลทางชีวภาพ สังคมภาพ และนิเวศภาพ และเข้าใจกระบวนการศึกษา อันได้แก่ วัตถุประสงค์ของการศึกษา กระบวนการเรียนการสอนการจูงใจ การสร้างวินัย การปรับพฤติกรรม การส่งเสริมพัฒนาการทางบุคลิกภาพของนักเรียน เป็นต้น นอกจากนี้ยังทำให้เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างจิตวิทยาและการศึกษา เช่น ทฤษฎีและความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติมนุษย์ การเรียนรู้ของมนุษย์ ตลอดจนความแตกต่างระหว่างบุคคลที่มีผลต่อการศึกษา

การให้การศึกษาแก่บุคคลในแบบธรรมชาติวิสัย หรือในกระบวนการสังคมประกิดที่นอกเหนือจากสถาบันการศึกษา ถ้าผู้เกี่ยวข้องได้ใช้หลักจิตวิทยาเข้ามาช่วย ก็จะสามารถเข้าใจผู้ที่ตนให้การศึกษาอบรมได้ดี และดำเนินการอบรม หรือติดต่อสัมพันธ์กับผู้ที่ได้รับการอบรมได้อย่างเป็นผลดี

พื้นฐานทางเศรษฐกิจ

ในเรื่องพื้นฐานการศึกษาทางด้านเศรษฐกิจนี้ การศึกษาในสังคมมักจะมีผลสอดคล้องกับเศรษฐกิจ ถ้าสังคมใดมีเศรษฐกิจดี เงินที่นำมาใช้จ่ายทางการศึกษามีจำนวนมาก การศึกษาก็ย่อมจะพัฒนาไปได้ดีทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ ดังจะเห็นได้จากการศึกษาในประเทศสหรัฐอเมริกา และญี่ปุ่น เป็นต้น ในทางตรงข้ามในประเทศที่เศรษฐกิจด้อย เช่น ประเทศที่ด้อยพัฒนาทั้งหลาย การจัดสรรเงินมาใช้จ่ายในทางการศึกษาก็ย่อมน้อยตามไปด้วยในประเทศเช่นนี้อาจมีปัญหาด้านปริมาณและคุณภาพ ปัญหาเรื่องความเสมอภาคทางการศึกษาอาจเป็นปัญหามากกว่าในประเทศที่พัฒนาแล้ว

ดังนั้นในการวางแผนการศึกษาและพัฒนาหลักสูตร เพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมต้องพิจารณาข้อมูลทางด้านพื้นฐานการศึกษาทางเศรษฐกิจด้วยประการหนึ่ง การศึกษา จะต้องผลิตคนให้สอดคล้องกับตลาดแรงงานทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ มิฉะนั้นจะเกิดการ สูญเปล่าในการลงทุนได้

พื้นฐานทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้เข้ามามีบทบาทต่อชีวิตประจำวันของมนุษย์ รวมทั้งความ ก้าวหน้าในวิทยาการต่าง ๆ เป็นอันมาก ในสภาพความเกี่ยวข้องของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ต่อมนุษย์เช่นนี้ สังคมจะต้องดำเนินการให้การศึกษาแก่มนุษย์ในลักษณะที่จะต้องเตรียมเขาให้มี ความรู้และทักษะที่จะดำรงชีวิตในสังคม ซึ่งวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาท และให้ทัน ต่อความเปลี่ยนแปลงและความก้าวหน้าใหม่ ๆ ด้วย มิฉะนั้นมนุษย์ก็จะมีอาจปรับตัวอยู่ในสังคมได้

ในด้านหลักสูตรของการศึกษาระดับต่าง ๆ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีก็มีผลกระทบอย่าง มาก เนื้อหาของวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตรได้ขยายเพิ่มมากขึ้น เพราะผลจากการค้นคว้าทดลอง นอกจากนั้นได้เกิดวิชาใหม่ ๆ เพิ่มขึ้นอีกด้วย อาทิ วิชาสมุทรศาสตร์ นิวเคลียร์ ฟิสิกส์ วิศวกรรม พันธุศาสตร์ ในเรื่องของวิธีการสอน ก็ได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเพราะผลของการค้นคว้า ทดลองทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ได้เกิดวิธีการสอนแบบใหม่ ๆ ขึ้นในการสอนวิชาต่าง ๆ เช่น การสอนภาษาต่างประเทศ การสอนคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ในแง่อุปกรณ์การสอน เทคโนโลยีสมัยใหม่ได้ทำให้การเรียนการสอนสะดวกและประสบผลดีขึ้นอย่างมาก เพราะได้มี อุปกรณ์การสอนและสื่อการสอนใหม่ ๆ เกิดขึ้นมากมาย มีการใช้เครื่องฉายชนิดต่าง ๆ ที่วิงจรวด ปิด และเครื่องมือทดลองใหม่ ๆ ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นต้น

จะเห็นว่าปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ ล้วนมีอิทธิพลต่อการพัฒนาหลักสูตรสำหรับผู้เรียนทุกระดับ รวมทั้งในระดับการศึกษาปฐมวัยด้วย ก็จะต้องนำปัจจัยเหล่านี้เข้ามาพิจารณาด้วยเช่นกัน ใน ปัจจุบันหลักสูตรปฐมวัยได้มีการปรับปรุงและพัฒนาขึ้นมากมาย ซึ่งจะนำเสนอต่อไป

การทำความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของคำว่า หลักสูตร ตลอดจนปัจจัยที่มี ผลต่อการพัฒนาหลักสูตรที่นำไปใช้กับการจัดการศึกษาทุกระดับ ย่อมทำให้มีความเข้าใจในเรื่อง ของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย หรือแนวการจัดประสบการณ์ในระดับปฐมวัยมากยิ่งขึ้น เพราะจะทำให้ผู้เรียนได้เห็นภาพรวมหรือโครงของการจัดการศึกษาระดับนั้น ๆ

ประเภทของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย

1. หลักสูตรสำหรับเด็กวัยก่อนอนุบาล

ในการพัฒนาหลักสูตรสำหรับเด็กวัยก่อนอนุบาล จำเป็นต้องอาศัยการศึกษาและทำความเข้าใจในธรรมชาติและความต้องการในตัวเด็กของผู้มีบทบาทเลี้ยงดูเป็นสำคัญ เพื่อให้สามารถกระตุ้นและส่งเสริมการเจริญเติบโตของเด็กได้อย่างเหมาะสมและแม้ว่าหลักสูตรสำหรับเด็กวัยนี้จะไม่อาจกำหนดเป็นรูปแบบตายตัว แต่ก็อาจกล่าวได้ว่าหลักสูตรนี้กำหนดขึ้นจากตัวเด็กโดยอาศัยความรู้และความเข้าใจในพัฒนาการเด็กของผู้เลี้ยงดู จึงไม่มีหลักสูตรใดหลักสูตรหนึ่งเหมาะสำหรับการเลี้ยงดูและส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับเด็กเล็ก ดังนั้น จึงเป็นความรับผิดชอบพิเศษในการพัฒนาหลักสูตรโดยอาศัยการสังเกต วางแผนใช้ข้อมูลต่าง ๆ และทักษะของคนจัดหลักสูตรเฉพาะสำหรับเด็กแต่ละคนซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐาน ต่อไปนี้

สาระสำคัญหลายด้านเกี่ยวกับการสร้างความรู้ ความเข้าใจในความเป็นมาของการจัดการศึกษาปฐมวัยในระดับนี้ ช่วยสนับสนุนความเชื่อที่มีต่อคุณประโยชน์ที่เด็กและครอบครัว จะได้รับจากศักยภาพในการจัดการเลี้ยงดูและให้การศึกษาอบรมอย่างมีคุณภาพ สาระเกี่ยวกับการจัดการของการศึกษาปฐมวัย ยังมีส่วนช่วยสร้างภาพพจน์ในด้านมนุษยนิยม (Humanism) ให้กับโปรแกรมและสร้างแนวทางเพื่อใช้ในการจัดเตรียมสื่อและกิจกรรมการเล่น การศึกษาในด้านแนวโน้มทางจิตวิทยาพัฒนาการ และรูปแบบต่าง ๆ ของการจัดโปรแกรมสำหรับเด็กเล็กวัยนี้ จะมีส่วนสนับสนุนการสร้างหลักการและเหตุผลเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติ ขณะเดียวกันการศึกษาข้อมูลใหม่ๆ ที่มาจากงานวิจัย ก็จะช่วยให้ผู้เกี่ยวข้องมีความเข้าใจดีขึ้นเกี่ยวกับธรรมชาติการเรียนรู้ และการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในช่วง 3 ปีแรกของชีวิต

1.1 อิทธิพลที่มีผลกระทบต่อหลักสูตร

(1) ผลกระทบจากครอบครัว สาเหตุที่พบมากประการหนึ่งของผู้ปกครองส่วนใหญ่ที่มีความจำเป็นต้องพึ่งพาบริการเลี้ยงดูเด็กนอกบ้าน เนื่องจากปัญหาที่ต้องออกไปทำงานนอกบ้าน จุดมุ่งหมายหลักของผู้ปกครองจึงเป็นความคาดหวังให้ลูกได้รับการดูแลที่ดีในสถานที่ที่มั่นคงปลอดภัย

ได้รับความรู้และขยายประสบการณ์ตามวัยและความสามารถ
ได้เรียนรู้พฤติกรรมทางสังคมต่างๆ นอกจากนี้ ผู้ปกครองบางคนยังมุ่งหวังที่จะได้รับความรู้
เกี่ยวกับบทบาทและความสำคัญของตนเองด้วย ซึ่งหลักสูตรควรครอบคลุมในความต้องการ
เหล่านี้ด้วย

(2) ผลกระทบทางวัฒนธรรม ผู้ปกครองของเด็กบางครอบครัวอาจมี
ประสบการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมแตกต่างกันไป ผู้ให้การเลี้ยงดูเด็กจึงต้องมีส่วนช่วยให้
เด็กเรียนรู้ในการปรับตัว โดยจัดหลักสูตรของการให้การเลี้ยงดูเด็กเป็นกลุ่มและส่งเสริม
การเรียนรู้สำหรับเด็กให้เป็นสิ่งที่ยอมรับได้

(3) ผลกระทบจากสภาพการณ์ต่างๆ สภาพเลี้ยงดูเด็กในบ้านควร
ได้รับการช่วยเหลือด้านการเรียนรู้ การปรับตัวเข้ากับสถานเลี้ยงดู เครื่องใช้ต่างๆ ตลอดจน
กิจวัตรประจำวันต่างๆ โดยเน้นการสร้างความสัมพันธ์ใกล้ชิด สำหรับสถานเลี้ยงดูเด็กนอกบ้าน
ซึ่งมีข้อกำหนดหรือระเบียบการรับเด็กที่มีอายุและกำหนดเวลาในการรับบริการแตกต่างกัน ซึ่ง
ผู้เลี้ยงดูควรได้รับการดูแลตอบสนองความต้องการของเด็ก มากกว่าที่ยึดตามตารางที่กำหนด
ไว้ พร้อมทั้งจัดบันทึกข้อมูล ตลอดจนการแลกเปลี่ยนข้อมูลกับเด็กเพื่อให้เกิดการตอบสนองต่อ
เด็กได้อย่างเหมาะสมทั้งสองฝ่าย นอกจากนี้เวลาในการบริการของสถานรับเลี้ยงดูควรสอดคล้อง
กับความต้องการของผู้ปกครองและเด็กด้วย

(4) ผลกระทบจากตัวเด็ก เนื่องจากเด็กทุกคนมีความต้องการภายในที่
เจริญเติบโตพัฒนาและเรียนรู้ในระหว่างช่วงปีแรก จึงอาศัยการแสดงออกของตนเองเพื่อให้
คนรอบข้างเข้าใจ เด็กจะเกิดการเรียนรู้จากการตอบสนองที่ได้รับจากการกระทำของตนเอง
ซึ่งก่อให้เกิดความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยและเป็นพื้นฐานของพัฒนาการได้อย่างดี

1.2 องค์ประกอบของหลักสูตรสำหรับเด็กวัยก่อนอนุบาล

(1) ปรัชญา ปรัชญาการศึกษาที่มีความสำคัญในฐานะที่เป็นตัวกำหนด
องค์ประกอบในการพัฒนาองค์ประกอบอื่นๆของหลักสูตรและปรัชญาที่ควรยึดถือมีดังนี้

(1.1) การให้ความสำคัญกับพัฒนาการมนุษย์ เนื่องจากเป็นการ
ส่งเสริมการเรียนรู้และประสบการณ์ของกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร คือ เด็ก พ่อแม่ของเด็ก
รวมทั้งผู้เลี้ยงดูเด็ก

(1.2) พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเด็กทุกคน
เกิดขึ้นจากการที่เด็กมีปฏิสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องกับบุคคลต่างๆในสภาพแวดล้อมธรรมชาติ

(2) วัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริมศักยภาพในการเรียนรู้และพัฒนาเด็กอย่าง
เต็มที่และส่งเสริมบทบาทของผู้ปกครองโดย

(2.1) สร้างความปลอดภัยของสภาพแวดล้อมด้วยการป้องกัน
โอกาสในการเกิดอุบัติเหตุและการบาดเจ็บ

(2.2) จัดให้มีอาหารที่ถูกสุขอนามัย เพื่อเสริมสร้างการเจริญเติบโต
และป้องกันภาวะการขาดสารอาหาร

(2.3) ใช้เนื้อหา อุปกรณ์ เครื่องใช้ โดยการจัดกิจกรรมที่น่าสนใจ
เหมาะสมกับการเรียนรู้ ปลอดภัยและสนุกสนาน

(3) สื่อและอุปกรณ์ต่างๆ สื่อและอุปกรณ์จัดว่าเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่ง
ของหลักสูตรเพราะการมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้าจะช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้
ได้ดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากผู้เลี้ยงดูจัดหาสื่อให้เหมาะสมกับเด็กแต่ละคนด้วยแล้วก็ยิ่งช่วยให้
การเรียนรู้และมีพัฒนาการดีขึ้น

สื่อบางชนิดอาจมีข้อจำกัดในการใช้บ้าง เช่น รถยนต์พลาสติก ตุ๊กตา
ไหลลาน ฯลฯ ในขณะที่สื่อบางชนิดให้ประสบการณ์ต่อเด็กมากมาย เช่น ทราย น้ำ เป็นต้น

1.3 ตัวอย่างหลักสูตรสำหรับเด็กวัยก่อนอนุบาล

แรกเกิด - 6 สัปดาห์

ธรรมชาติของเด็ก

- 1) หลับเป็นเวลา 90-95% ของทั้งวัน
- 2) สภาพที่ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้
- 3) มองของที่ผ่านสายตาได้เท่านั้น - สบตาผู้ให้การเลี้ยงดู
- 4) ระบบประสาทที่กำลังพัฒนา - ตอบสนองโดยปฏิกิริยาสะท้อนกลับ

(Reflex ทางกาย)

ของเล่นและของใช้

- 1) รูปภาพใบหน้าไว้ในเปล
- 2) ตุ๊กตา - วางตั้งทางด้านขวาของทารก หันหน้าเข้าหาทารก
- 3) วัตถุสีสด สำหรับการจับจ้อง
- 4) ที่นั่งสำหรับทารกนั่งมองรอบตัว
- 5) ดนตรี/ กล้องดนตรี

หมายเหตุ ของเล่นจำพวกโมบายไม่จำเป็นสำหรับทารกวัยนี้ เพราะมองเห็นได้ไม่ไกล

ปัจจัยในการพัฒนาการเรียนรู้

- 1) รักและดูแลเอาใจใส่ต่อความต้องการทางร่างกายของทารก
- 2) ส่งเสริมพัฒนาการทางสายตาโดยให้เด็กมีโอกาสมองวัตถุสีสด
- 3) พูดและร้องเพลงขณะดูแลทารก
- 4) ในช่วงเวลาตื่น สลับเปลี่ยนให้ทารกได้นั่งในที่นั่งเด็ก

นอนคว่ำ-นอนหงาย

- 5) ทารกมีโอกาสพลิกพลิกกับภาพใบหน้าและตุ๊กตาสัตว์ในเปลของตน

7 - 14 สัปดาห์

ธรรมชาติของเด็ก

เมื่ออายุ 14 สัปดาห์

- 1) ค้นพบมือตนเอง - สามารถกำมือได้ก่อน เอื้อมมือหยิบของเล่นได้
- 2) แสดงอาการตอบสนองต่อเสียงหรือสีหน้ามารดา
- 3) ยิ้มตอบ เมื่ออายุ 14 สัปดาห์
- 4) อายุ 7 สัปดาห์ - ตีระชะและแขนเคลื่อนไหวพร้อมกัน

(พฤติกรรมรวม)

อายุ 14 สัปดาห์ - ตีระชะและแขนเคลื่อนไหวแยกกัน

(พฤติกรรมแยกเฉพาะ)

- 5) เอื้อมหยิบของเล่น และนำใส่ปาก
- 6) เมื่อนอนคว่ำ สามารถหมุนรอบตัวได้โดยใช้เท้าเป็นแกน

ของเล่นและของใช้

- 1) วัตถุสีสดสำหรับการเอื้อมหยิบ ดนตรี กล้องดนตรี และที่นั่งเด็ก
- 2) เปลโยก
- 3) โมบาย - วางหันหน้าหาทารก
- 4) ของเล่นที่หมุนแกว่งได้
- 5) กระจก

ปัจจัยในการพัฒนาการเรียนรู้

- 1) ตอบสนองเมื่อทารกร้องเพื่อช่วยพัฒนาความรู้สึกเชื่อมั่นของเด็ก
- 2) จัดเตรียม สับเปลี่ยนสิ่งสนุกทันทีที่ทารกแสดงอาการตอบสนอง
- 3) จัดโมบายไว้ในเปลทางขวาห่างทารก 1 ฟุตครึ่ง

4) ในช่วงเวลาตื่นทารกควรได้รับการสลับเปลี่ยนให้เด็กนั่งในที่นั่งเด็กนอนคว่ำหรือนอนหงายในเปลโยกได้

15 สัปดาห์ - 6 เดือนครึ่ง

ธรรมชาติของเด็ก

1) ง่ายสำหรับการดูแล - ทารกนอนหรือนั่งอยู่กับที่
 2) พลิกฝ่าตัวและชอบฝึกการพลิกคว่ำตัว
 3) สามารถพยุ่งน้ำหนักตนเองในเครื่องที่ช่วยหัดเดินเมื่ออายุได้ 4 เดือน ทำให้เกิดปฏิกิริยาสะท้อนกลับของขา ช่วยให้เคลื่อนไปข้างหน้าและรอบๆได้

4) ทารกในวัยนี้กำลังน่ารัก - ทำให้เกิดความผูกพันกับผู้ใหญ่

5) การมองดีขึ้น

6) นั่งโดยลำพังได้

7) เริ่มส่งเสียงเลียนแบบและค้นหาเสียง

8) สามารถหยิบของเล่นที่อยู่ในเปลได้ก่อนอายุ 5 เดือน

ของเล่นและของใช้

1) เปลโยก (ยกเว้นทารกดิ่งขึ้น) ที่นั่งเด็ก ดนตรี กล้องดนตรี และ
 กระจก

2) เครื่องช่วยหัดเดิน

3) ชั้นวางของเล่นต่ำ

4) ของเล่นและของใช้ที่ควรจัดไว้บนชั้นวางสูงๆ

4.1) ลูกบอล 4.2) ตุ๊กตาโอบกอด 4.3) สี

4.4) หม้อและกระทะ 4.5) เครื่องเล่นสัมผัส

4.6) รูปทรงสัมผัส 4.7) ของเล่นจำพวกเสียง

4.8) ของเล่นที่มีล้อ

ทารกจะสนุกกับของเล่นเหล่านี้ในช่วงอายุ 4 - 18 เดือน และเป็นช่วง
 นักสำรวจ ทารกจำเป็นต้องใช้เวลาอย่างมากกับการสำรวจรูปทรง สีและคุณสมบัติของวัตถุ
 ซึ่งเป็นการพัฒนาทางสติปัญญา แต่ทารกเบื่อสิ่งของเร็ว วิธีแก้ปัญหาคือสับเปลี่ยนของเล่น
 เมื่อทารกมีอาการเบื่อของนั้นๆ

5) ของเล่นที่ควรจัดวางไว้บนชั้นต่ำ โดยยึดเกณฑ์ 2 ข้อคือ

5.1) เป็นของชิ้นเดียว

5.2) เป็นของที่ดึงดูดใจให้เด็กสนใจที่จะเข้ามาเล่น

6) ชิงช้าเด็ก

ปัจจัยในการพัฒนาการเรียนรู้

- 1) ทารกใช้เวลาอยู่ในเครื่องช่วยหัดเดิน บางครั้งบนพื้น และบางครั้งข้างนอกในชิงช้า หรือบนพรม ทารกต้องการดูแลใกล้ชิดเมื่ออยู่ในเครื่องช่วยหัดเดิน
- 2) ขณะทารกนั่งอยู่บนพื้นควรได้เล่นของเล่นและเปลี่ยนเมื่อทารกเบื่อ
- 3) เลียนแบบเสียงทารกเพื่อทารกจะทำเสียงต่อ
- 4) พูดถึงสิ่งที่ทารกมองดู

6^{1/2} - 8 เดือน

ธรรมชาติของเด็ก

- 1) ใช้นิ้วมือเมื่อหยิบสิ่งของชิ้นเล็กๆ
  - 2) ตาและมือเคลื่อนไหวตามเสียง
  - 3) รับรู้กับผู้คน - สังคมกับบุคคลอื่น
  - 4) รู้จักอ้า - ปิดปาก เมื่อได้รับการป้อนอาหาร
  - 5) เริ่มดื่มจากถ้วย
  - 6) เริ่มค้นหาสิ่งของที่ถูกซ่อน อยู่หลังหรือใต้สิ่งของและอื่นๆ
- ขณะที่เฝ้ามองอยู่
- 7) เริ่มมีพฤติกรรมกลัวคนแปลกหน้า จาก "ฉันรักทุกคน" เป็น "ฉันรักเฉพาะคนที่รู้จัก"
  - 8) เริ่มเข้าใจคำ คำแรก
  - 9) เริ่มแก้ปัญหา - สามารถผลัดสิ่งของที่ยื่นออกจากทาง เพื่อหยิบสิ่งของอีกชิ้นที่ต้องการ
  - 10) ร้องไห้เมื่อต้องการให้อุ้ม
  - 11) ทารกสามารถยืนตัวด้วยแขนและขา คำว่า คลาน
  - 12) ทารกสามารถพุงตัวขึ้นและหย่อนตัวลง
- ของเล่นและของใช้
- 1) ดูตัวอย่างของเล่นและสิ่งของในรายละเอียดเกี่ยวกับกลุ่มเด็กวัย 4 - 8 เดือน และ 8 - 12 เดือน เครื่องช่วยเดิน ชั้นของเล่น และชิงช้าด้านนอก
  - 2) กระจกแขวนติดกับกำแพงแนวตั้งใกล้กับพื้น
  - 3) กล่องจิปาอะและสั้มภาวะในเรือน แขนบนกระดาดแขวน (Peg board) ห่างจากพื้น 8 นิ้ว
  - 4) ลงกลอนประตูและตู้ใส่ของรวมทั้งระบบปลั๊กไฟที่ปลอดภัย มีประตูเปิด - ปิดที่ทางลงบันได

ปัจจัยในการพัฒนาการเรียนรู้

- 1) ให้ทารกได้สัมผัส เครื่องดื่มจากถ้วยน้ำ 2-3 ครั้งในแต่ละวัน
- 2) พื้นที่กว้าง เป็นสิ่งที่จำเป็นแก่ทารกในการคลาน หรือ เคลื่อนไหวได้รอบๆ จึงต้องคำนึงถึงการใช้กลอน สายเคเบิลไฟและประตูที่ปลอดภัย เพื่อ สภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยสำหรับเด็ก เคลื่อนย้ายไม้ประดับพุ่มเตี้ยและช่อมสายไฟ ลด จำนวนคำว่า “ไม่” ที่ใช้กับทารก เพื่อช่วยด้านการเรียนรู้ในทัศนของทารก
- 3) สนทนาบ่อยครั้งกับทารก
- 4) ไม่แก้ปัญหาทั้งหมดให้ทารก - ให้ทารกแก้ปัญหาบางอย่าง ด้วยตนเอง ตัวอย่างให้เรียนรู้จักหยิบของเล่นที่หลังตู้ช่องได้เอง
- 5) เมื่อทารกร้องไห้ให้อุ้ม - อุ้มทารกเมื่อเป็นไปได้ การตอบสนองมากเกินไปพอดีกว่าการตอบสนองที่ไม่เพียงพอ
- 6) เมื่อทารกเริ่มยืนตัวขึ้น เคลื่อนเปลโยกจากเตียง

2. หลักสูตรสำหรับเด็กวัยอนุบาล

หลักสูตรสำหรับเด็กในวัยอนุบาลตั้งอยู่บนพื้นฐานหลักการที่เป็นร่วมเดียวกัน กับเด็กวัยอนุบาล คือ จัดเพื่อตอบสนองความต้องการของเด็กโดยให้ความสำคัญกับพัฒนาการ และการเจริญเติบโตของเด็กเป็นสำคัญ

สำหรับความแตกต่างของหลักสูตรสำหรับเด็กวัยก่อนอนุบาลกับ หลักสูตร สำหรับเด็กวัยอนุบาลนั้น อุดมลักษณ์ กุลพิจิตร (2538) กล่าวว่า

...โดยธรรมชาติแล้วเด็กทารกมีความต้องการทางกาย อารมณ์และด้านอื่นๆเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วมาก ดังนั้นลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับผู้ให้การเลี้ยงดู และการจัด สภาพแวดล้อมมีความสำคัญอย่างสูงกับประสิทธิภาพของโปรแกรม สิ่งที่สำคัญที่จะต้อง คำนึงถึงสำหรับความต้องการของเด็กวัยทารก คือ การมีปฏิสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดในขณะที่ ให้การดูแลเด็ก สภาพทางอารมณ์และจิตใจที่มั่นคงของผู้ให้การเลี้ยงดู การรู้จักกระตุ้นการ เรียนรู้ของเด็กด้วยวิธีต่างๆและความสามารถในการตอบสนองต่อความต้องการพื้นฐาน ของเด็ก ลักษณะดังกล่าวทำให้การศึกษาปฐมวัยสำหรับเด็กวัยทารกมีพื้นฐานที่ขึ้นอยู่กับ การสร้างความใกล้ชิดผูกพันระหว่างเด็กกับผู้ให้การเลี้ยงดูเป็นส่วนสูงมาก ในขณะที่เด็กวัย อนุบาล เป็นวัยซึ่งเด็กมีพัฒนาการของทักษะ ทางสังคม ทางภาษาและการช่วยเหลือตนเอง ที่ดีกว่า จึงมีส่วนส่งเสริมให้การสอนและการดูแลเด็กวัยอนุบาลไม่เน้นความใกล้ชิดผูกพัน เป็นรายบุคคลมากอย่างเด็กในวัยต่ำกว่า 3 ขวบ ลักษณะการสอนและการอบรมเลี้ยงดู ทั้งสองกลุ่มอายุนี้นี้ มีพื้นฐานที่แตกต่างกัน

นอกจากนี้การตอบสนองเด็กวัยทารกอย่างเหมาะสมต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ของพัฒนาการในระยะต้นของชีวิตช่วงนี้ยังเป็นสิ่งสำคัญมากอีกประการหนึ่ง ซึ่งทำให้การ

ศึกษาปฐมวัยของเด็กในวัยต่ำกว่า 3 ขวบนี้ ต้องเน้นการพัฒนาความสามารถของทักษะต่าง ๆ และการสร้างความผูกพันใกล้ชิดให้เกิดขึ้น ระหว่างผู้ให้การเลี้ยงดูกับเด็กเป็นอย่างสูง ผู้ให้การเลี้ยงดูจะต้องให้ความสนใจต่อการเปลี่ยนแปลงของพัฒนาการเด็กอย่างสม่ำเสมอ ตลอดจนคอยส่งเสริมและเรียนรู้สิ่งต่างๆ รอบตัวอยู่ตลอดเวลา ซึ่งวิธีการนี้แตกต่างกันที่ครูเน้นให้เด็กวัยอนุบาลเรียนรู้จากการเล่น การค้นพบด้วยตนเอง และการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น...

2.1 โครงสร้างหลักสูตร

โครงสร้างหลักสูตรมีลักษณะดังนี้

หลักสูตรแบบโปรแกรม (Program Curriculum)

มาจากแนวปรัชญาพฤติกรรมนิยม นักทฤษฎีกลุ่มนี้ คือ วัตสัน (Watson) สกินเนอร์ (Skinner), แบบดูรา (Bandura) หลักสูตรนี้มีจุดมุ่งหมายช่วยเด็กได้พัฒนาทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็นในการเรียนรู้ เช่น ทักษะภาษา (อ่าน เขียน) ทักษะคณิตศาสตร์ โดยมีการกำหนดจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมไว้ แล้วประเมินเด็กเป็นระยะตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ ธรรมชาติของกระบวนการเรียนรู้เชื่อว่า เด็กเรียนรู้จากการเสริมแรง การลงโทษ การสังเกตและการเลียนแบบ แรงจูงใจในการเรียนรู้มาจากครู เป็นรางวัลที่ได้รับจากภายนอก มีทั้งสิ่งของและรางวัลทางจิตใจ บทบาทของผู้เรียนเป็นผู้ตอบสนอง เรียนรู้ด้วยการฝึกฝน ซ้ำทวน เลียนแบบครู ด้านสภาพแวดล้อมครูเป็นผู้จัดให้เด็กอยากเรียน เป็นผู้นำเด็ก เป็นแบบอย่าง มีอิทธิพลเหนือเด็ก เป็นผู้ให้ความรู้และฝึกฝนทักษะแก่เด็ก คอยให้กำลังใจเพื่อให้เสร็จงานตามที่ตั้งเอาไว้

ดังนั้น สภาพแวดล้อมเป็นตัวหล่อหลอมผู้เรียน (สภาพแวดล้อมเป็นผู้นำเด็กเป็นผู้ตอบสนอง) เด็กมีขั้นตอนการพัฒนาจากง่ายไปหายาก และการพัฒนาขึ้นอยู่กับเด็กแต่ละคน แนวการจัดประสบการณ์เป็นแผนที่มีการวางอย่างตายตัว ครูสอนตามหลักสูตรอย่างเคร่งครัด มีการเตรียมวัสดุอุปกรณ์อย่างดีครบถ้วน ใช้เทคโนโลยีเข้าช่วยการสอน เช่น ใช้เทปคอมพิวเตอร์ และอุปกรณ์อื่น ๆ

หลักสูตรแบบมีโครงสร้างเปิดกว้าง (Open Framework Curriculum)

มาจากแนวปรัชญาพัฒนาการทางด้านสติปัญญาหรือปฏิสัมพันธ์นิยม นักทฤษฎีกลุ่มนี้ คือ เพียเจต์ (Piaget) และไวเคอร์ท (Wekert) หลักสูตรนี้มีจุดมุ่งหมายเน้นพัฒนาการทางด้านสติปัญญาและภาษา ธรรมชาติกระบวนการเรียนรู้ให้เด็กลงมือกระทำด้วยตนเองจากประสบการณ์ตรง ให้โอกาสเด็กเลือกเรียนรู้อย่างอิสระ เปิดกว้างตามความสนใจเน้นการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมกับเด็ก เชื่อว่าเด็กเรียนรู้โดยมีลำดับพัฒนาการเป็นขั้น

การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมกับเด็ก เชื่อว่าเด็กเรียนรู้โดยมีลำดับพัฒนาการเป็นขั้นตอน

ความสำเร็จของขั้นต่อไปขึ้นอยู่กับพื้นฐานที่เด็กมีมาก่อน เด็กเรียนรู้และรับรู้จนกระทั่งเกิดความคิดรวบยอดด้วยตนเอง สมองเด็กมีการพัฒนาอยู่เสมอ ใช้สภาพแวดล้อมเป็นแรงจูงใจให้เด็กอยากเรียนรู้ ครูเป็นผู้จัดทำอุปกรณ์และเตรียมให้เด็ก ตามความสนใจและความต้องการนำประสบการณ์ใหม่ ๆ ให้กับเด็ก ส่งเสริมให้เด็กคิดแบบอเนกนัย ครูเป็นผู้ส่งเสริมเด็ก ทำหน้าที่คอยประเมินจัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับเด็ก บทบาทของผู้เรียน คือ เรียนจากการเล่น จากง่ายไปหายากได้ลงมือทำกิจกรรมด้วยตนเอง

หลักสูตรแบบยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง (Child Centered Curriculum)

มาจากแนวปรัชญาวิภาษนิยม นักทฤษฎีกลุ่มนี้คือ ไคลเบิร์ก

(Kohlberg) ก็เซลส์ (Gesell) หลักสูตรนี้ มีจุดมุ่งหมายเน้นพัฒนาการทางด้านสังคมและอารมณ์ ธรรมชาติกระบวนการเรียนรู้ของเด็ก เด็กเรียนรู้จากวัสดุอุปกรณ์ โดยผ่านการเล่น สร้างสรรค์ และจินตนาการ ซึ่งการเล่นคือการทำงานของเด็ก ในที่สุดเด็กพัฒนาเป็นตัวของตัวเอง แรงจูงใจในการเรียนรู้ คือ การยอมรับในความสำคัญ ความสามารถของเด็ก การใช้คำพูดในทางบวก ผู้เรียนมีอิสระเต็มที่ในการแสดงออกเป็นผู้กำหนดและควบคุมการเรียนรู้ของตนเอง โดยผ่านการมีปฏิสัมพันธ์กับวัสดุ อุปกรณ์ ห้องเรียนและครู ดังนั้น สภาพแวดล้อมจึงมีความสำคัญมาก

ห้องเรียนต้องมีสภาพแบบเปิดกว้าง เด็กมีอิสระที่แสดงออกตามความสนใจของแต่ละคน เน้นความสำคัญต่อการปรับตัวทางสังคมของเด็ก ครูเป็นเพียงผู้คอยช่วยเหลือ สังเกต ไม่นำเด็ก เด็กเป็นผู้นำ ครูเป็นผู้ตอบสนอง การจัดหลักสูตรของโปรแกรมแบบนี้ เนื้อหาเกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมและความสนใจของเด็ก เช่น ฤดูกาล วันหยุด สิ่งมีชีวิต สิ่งรอบตัว และชุมชน ครูเป็นผู้พัฒนาหลักสูตรให้ตรงกับความสนใจ ความต้องการและพัฒนาการของเด็ก

หลักสูตรการดูแลเลี้ยงดู (Custodial Care)

เป็นหลักสูตรที่จัดให้การดูแลเด็กทางด้านร่างกาย และความปลอดภัยแก่เด็ก บางโปรแกรมช่วยเหลือและสร้างเด็กที่มีปัญหาทางด้านสังคม ให้พัฒนาดีเท่าเด็กปกติ

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ในการจัดกิจกรรมให้เด็ก ๆ ได้เล่นสำรวจ มีปฏิสัมพันธ์ ส่งเสริมการพูด และการเรียนรู้ที่สนุกสนานกับกิจกรรมต่างๆ อย่างต่อเนื่องกับการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นตลอดเวลา

คาทาลโด (Cataldo, 1983 อ้างจากอุดมลักษณ์ กุลพิจิตร, 2536) ได้แบ่งลักษณะการจัดกิจกรรมให้แก่เด็กเล็กในช่วงอายุนี้ไว้ดังนี้

1) การเล่นคนเดียว

เด็กในวัยทารกและเตาะแตะต้องการการควบคุมดูแลอย่างสม่ำเสมอเพื่อป้องกันปัญหาสุขภาพและความปลอดภัย แต่ก็ยังต้องการโอกาสต่างๆ ในการเล่นคนเดียว โดยไม่มีคนคอยควบคุมกิจกรรมที่เด็กวัยทารกเล่นคนเดียวมักจะเป็นการส่งเสียงอ้อแอ้ เคลื่อนไหวแขนขา ทดลองทักษะใหม่ๆ จับต้องเพื่อศึกษาคุณสมบัติของเล่นชิ้นใหม่ ซึ่งควรเลือกกิจกรรมต่างๆ ที่เด็กแสดงความสนใจเป็นพิเศษ

2) การเล่นกับเพื่อน

ลักษณะของการเล่นกับเพื่อนในเด็กเล็กวัยทารกและเตาะแตะ ต่างกับเด็กโตวัยอนุบาล เนื่องจากทักษะของเด็กยังมีจำกัด เด็กอาจจะเล่นกันโดยการเข้าไปนั่งเอง หรือผู้ให้การเลี้ยงดูเด็กอาจพาเด็กไปนั่งเล่นข้างๆ กัน โดยที่เด็กยังไม่สามารถส่งเสียงพูดคุยหรือแลกเปลี่ยนของเล่นกันแบบเด็กโต แต่อาจจ้องดูเพื่อน และส่งเสียงอ้อแอ้ ทั้งนี้เด็กควรได้รับการดูแลอย่างใกล้ชิดเพื่อความปลอดภัย

3) ประสบการณ์ที่ได้ใช้การจัดกระทำและประสาทสัมผัส

ประสบการณ์ที่เด็กได้จากการจัดกิจกรรมประเภทนี้ เปิดโอกาสให้เด็กได้จัดกระทำและใช้ประสาทสัมผัส ซึ่งเป็นส่วนที่สำคัญอย่างยิ่งของหลักสูตรสำหรับเด็กเล็กวัยทารกและวัยเตาะแตะ

4) การใช้ภาษาและการสื่อความด้วยการบอกเล่า

ผู้ให้การเลี้ยงดูเด็กสามารถส่งเสริมพัฒนาการทางภาษาให้กับเด็กในโอกาสต่างๆ ทั้งในช่วงเวลากิจวัตรและเวลาที่เด็กเล่น เพื่อสนับสนุนพัฒนาการทางภาษาและการเรียนรู้ของเด็ก

5) เกมการเล่นง่ายๆ

ส่วนใหญ่จะมีลักษณะเป็นเกมการเล่นง่ายๆ ที่คิดขึ้นเองอย่างไม่มีรูปแบบแน่นอนหรือเป็นเกมการเล่นที่รู้จักกันดี เช่น เกมการละเล่นของเด็กไทยประเภท เกมมอญซ่อนผ้า หรือรีรีข้าวสาร เป็นต้น

การประเมินผล

การประเมินผลเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรที่เกิดขึ้นในโปรแกรมสำหรับเด็กเล็กวัยนี้ตลอดเวลา ผู้ให้การเลี้ยงดูเด็กจะต้องสังเกตและตรวจตราประสบการณ์ประจำวันอย่างต่อเนื่องเพื่อระบุให้ได้ถึงความเหมาะสมของหลักสูตรสำหรับเด็กแต่ละคน ซึ่งควรมีความสัมพันธ์กับจุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของหลักสูตรที่ได้กำหนดไว้เสมอ โดยแนวทางในการประเมินผลอาจทำได้อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ

การจัดสภาพแวดล้อม

การจัดสภาพแวดล้อมช่วยให้เด็กได้เรียนรู้เกี่ยวกับหน่วยหรือเรื่องที่กำหนดอาจกำหนดขอบเขตของการใช้เนื้อที่ในการจัดวางครุภัณฑ์ ตลอดจนสื่อวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ให้น่าสนใจ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนการสอนให้มากที่สุด โดยการจัดศูนย์การเรียนรู้ทั้งในส่วนพื้นที่สำหรับเด็กทารกหรือวัยเตาะแตะและพื้นที่ที่สามารถใช้ร่วมกันได้ทั้งสองกลุ่ม พื้นที่สำหรับเด็กวัยทารก ควรจัดให้มีบริเวณสำหรับเล่นเครื่องเล่นเขย่า บริเวณสำหรับไขว่คว้า บริเวณสำหรับฝึกประสาทสัมผัส บริเวณสำหรับฝึกกล้ามเนื้อมัดเด็ก บริเวณสำหรับเล่นเกมและมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับผู้เลี้ยงดูเด็ก บริเวณสำหรับออกกำลังกาย บริเวณสำหรับการเล่นน้ำ บริเวณสำหรับรับประทานอาหาร และบริเวณสำหรับเล่นหุ่นและบ้านตุ๊กตา

พื้นที่สำหรับเด็กวัยเตาะแตะ ควรจัดบริเวณสำหรับทำกิจกรรมต่างๆ ในรูปศูนย์การเรียนรู้ซึ่งประกอบด้วย ศูนย์ศิลปะสร้างสรรค์ ศูนย์ดนตรี ศูนย์การเล่นก่อสร้าง บริเวณส่งเสริมการรู้จักตนเอง โต๊ะทราย บริเวณสำหรับออกกำลังกาย บริเวณสำหรับเล่นแป้งโด บริเวณสำหรับอาบน้ำและชำระล้าง

นอกจากนี้ควรมีการจัดบริเวณหรือศูนย์การเรียนรู้ที่สามารถใช้ร่วมกันได้ทั้งเด็กวัยทารกและเด็กวัยเตาะแตะได้ด้วย ได้แก่ บริเวณสงบเงียบสำหรับการพักผ่อน บริเวณเล่นนอกอาคารหรือเล่นสนาม บริเวณสำหรับเปลี่ยนผ้าอ้อม บริเวณสำหรับนอนพัก บริเวณวางเสื้อผ้าหรือของใช้ส่วนตัว บริเวณข่าวสารสำหรับผู้ปกครอง บริเวณที่จัดขึ้นเป็นพิเศษ ศูนย์ภาษาและหนังสือ เป็นต้น

นอกจากนี้การจัดสภาพแวดล้อม ควรยึดหลักสำคัญดังต่อไปนี้

- ปลอดภัย สะอาดและมีสุขอนามัยที่ดี (ในที่นี่รวมถึงอาหารสำหรับเด็กด้วย)

- ให้บรรยากาศของความอบอุ่น เกื้อกูลและไว้วางใจ
- ให้ความสะดวกสบายและจัดไว้อย่างเหมาะสม
- ให้ประสบการณ์อย่างหลากหลายทั้งทางประสาทสัมผัสและทางสังคม

สังคม

- ให้โอกาสเรียนรู้ด้วยการสำรวจ สัมผัสจับต้องและค้นพบสิ่งต่างๆ

ด้วยตัวเองในสภาพแวดล้อม

- ให้โอกาสเด็กได้สร้างความสัมพันธ์ทางสังคมกับผู้ใหญ่และเด็กคนอื่นๆ

อื่นๆ

- ให้บรรยากาศที่แสดงถึงความสม่ำเสมอและให้ความคาดหวังได้

2.2 หลักสูตรการสอนแบบเฟรอเบล (Forebel, 1782)

ปรัชญา

- 1) เด็กเป็นบุคคลที่มีคุณค่า
- 2) การจัดการเรียนการสอนยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง
- 3) การเล่นเป็นกิจกรรมพื้นฐานที่สำคัญ ช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้

สื่อและอุปกรณ์

สื่อและอุปกรณ์การสอน ได้แก่

1) ชุดของขวัญ (Gifts) ประกอบด้วย โหมพรหม ไม้บล็อก วัสดุจากธรรมชาติ รูปทรงเรขาคณิต เป็นการพัฒนาการเรียนรู้ ผูกประสบการณ์โดยใช้ประสาทสัมผัสแยกแยะวัสดุที่แตกต่างกัน

2) ชุดอาชีพ (Occupations) ประกอบด้วย กิจกรรมต่างๆ เช่น การตัด การพับ การปั้น การเย็บปัก การร้อยลูกปัด เพื่อพัฒนาการเรียนรู้และทักษะต่างๆ จากการเล่น และเรียนรู้เกี่ยวกับอาชีพของพ่อแม่และอาชีพในชุมชน

สื่อและอุปกรณ์จะจัดจากง่ายไปหายาก เช่นการเล่นชุดอาชีพก็จะเริ่มจากทักษะที่เป็นพื้นฐานง่ายๆ ก่อน เช่น การตัด การพับ การปั้น การเย็บปักตามลำดับ เป็นต้น

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ครูจะเคารพในตัวเด็กว่ามีความสามารถที่จะทำสิ่งต่างๆ ได้ และกระตุ้นสนับสนุนให้เด็กแสดงออกถึงความสามารถที่เขามีอยู่จากการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ เช่น การเล่น การร้องเพลง การแสดงท่าทาง เป็นต้น และกิจกรรมการเรียนที่จัดจะเน้นเด็กเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ โดยครูเป็นผู้แนะนำและกระตุ้นให้เด็กแสดงออก ให้เด็กเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง นอกจากนี้ยังเน้นกิจกรรมที่ให้เด็กได้เคลื่อนไหวร่างกาย เช่น การเล่นกลางแจ้ง การเล่นเกม การฝึกทำางานง่ายๆ เช่นทำสวน เป็นต้น

การจัดสภาพแวดล้อม

จัดอาคารสถานที่ที่ร่มรื่นสวยงาม เป็นธรรมชาติ เช่น การปลูกต้นไม้, การเลี้ยงสัตว์ไว้ในโรงเรียน ให้เหมือนกับชื่อของสถาบันที่เฟรอเบลได้ตั้งชื่อว่า “สวนเด็ก”

2.3 หลักสูตรการสอนแบบมอนเตสซอริ (Montessori)

ปรัชญา

1) เด็กจะต้องได้รับการยอมรับนับถือ ในสภาพที่แตกต่างไปจากผู้ใหญ่ เราต้องยอมรับนับถือเด็กในลักษณะเฉพาะของเด็กแต่ละคน เนื่องจากเด็กแต่ละคนมีความแตกต่างกัน ควรจัดการศึกษาให้แต่ละคนตามความสามารถและความต้องการตามธรรมชาติของเขา โดยการพัฒนาการสอนให้สัมพันธ์กับพัฒนาการความต้องการของเด็ก

สำหรับการยอมรับนับถือสำหรับเด็กนี้ มอนเตสซอริ กล่าวว่า เราไม่เคารพเด็ก เราพยายามที่จะบังคับให้เด็กทำตามโดยไม่สนใจความต้องการเฉพาะของเขา เราข่มขู่และไม่สุภาพของเด็ก แต่ไปคาดหวังให้เด็กเป็นคนอ่อนน้อมมีความประพฤติดี เด็กจะทำอะไรตามอย่างเรา ไม่ว่าจะกรณีใดก็ตาม ทำไมเราไม่หันมาเอาใจใส่ดูแลเด็กอย่างดีด้วยเมตตา กรุณา ซึ่งก็จะช่วยให้เด็กได้พัฒนาไปในทางที่ดีด้วย

เนื่องจากเด็กมีลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล การศึกษาก็ควรจะเป็น การศึกษาสำหรับเด็กแต่ละคน มอนเตสซอริจะย้ำอยู่เสมอว่า เด็กไม่ใช่ผู้ใหญ่ตัวเล็ก ดังนั้น ก็ไม่ควรไปดูแลเด็กเช่นนั้น เด็กควรจะได้รับเอาใจใส่ดูแลในสภาพชีวิตที่แตกต่างไปจากผู้ใหญ่ ดังนั้น การจัดการศึกษาให้แก่เด็ก ซึ่งผู้ใหญ่เป็นผู้จัดให้ นั้น ควรคำนึงถึงสภาพชีวิตของเด็กไม่ใช่ไปบรรจุในสิ่งที่เราคิด ต้องการ และฝันให้เกิดขึ้นกับเด็ก ถ้าทำเช่นนั้น ก็เหมือนกับว่า เรามองเด็กเป็นสิ่งที่ว่างเปล่าที่จะต้องเติมอะไรต่อมิอะไรลงไปให้เต็ม

การสอนแบบมอนเตสซอริ คำนึงถึงการยอมรับนับถือในตัวเด็ก โดยการจัดการเรียนการสอนให้เด็กแต่ละคน และให้เด็กได้ทำงานไปตามลำดับความยาก-ง่าย และเป็นไปตามความสามารถของเขา อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จัดเอาไว้ก็มีขนาดให้เหมาะกับวัยของเด็ก และเป็นสิ่งที่เด็กอยากหยิบ อยากจับ อยากทำ อยู่แล้วในชีวิตประจำวัน

2) เด็กมีจิตที่ซึมซาบได้ มอนเตสซอริ เชื่อว่า มนุษย์เรานี้เป็นผู้ให้ การศึกษาแก่ตนเอง และเปรียบเทียบของเด็กเหมือนฟองน้ำ ซึ่งจะซึมซาบข้อมูลจากสิ่งแวดล้อม เด็กใช้จิตในการหาความรู้ ซึมซาบเอาสิ่งต่าง ๆ เข้าไปในจิตของตนเองได้ (The absorbent mind) กระบวนการนี้ จะเห็นได้ชัดจากการที่เด็กสามารถเรียนภาษาแม่ได้เอง โดยไม่ต้องมีการสอนอย่างเป็นทางการ แต่ผู้ใหญ่เองจะต้องใช้ความพยายามอย่างมากในการที่จะเรียน ภาษาต่างประเทศ ในการพัฒนาการของจิตที่ซึมซาบได้ มีทั้งระดับที่เราทำไปโดยที่รู้สึกตัว และโดยที่ไม่รู้สึกตัว อายุตั้งแต่เกิดถึง 3 ขวบ เป็นช่วงที่เด็กซึมซาบไปโดยไร้ความรู้สึก โดยการ พัฒนาประสาทที่ใช้ในการเห็น การได้ยิน การลิ้มรส การดมกลิ่น และการสัมผัส เด็กจะซึมซับ ทุกสิ่งทุกอย่าง

อายุ 3 ถึง 6 ขวบ เป็นช่วงจิตซึมซาบที่รู้สึกตัว โดยการเลือกจากสิ่งที่ประทับใจ จากการได้สัมผัสในการสำรวจสิ่งแวดล้อม การเรียนรู้ข้อมูล เป็นการเรียนรู้จากธรรมชาติ และเป็นกิจกรรมที่เด็กพึงพอใจ เช่น เด็กที่อยู่ในช่วงระยะเวลาที่จิตซึมซาบได้โดยไร้ความรู้สึก เห็นและซึมซาบสไปโดยที่ยังไม่สามารถแยกแยะความแตกต่าง แต่ตั้งแต่อายุ 3 ขวบเป็นต้นไป เขาจะสามารถพัฒนาความสามารถในการแยกแยะสิ่งต่าง ๆ ได้ จับคู่ หรือเรียงลำดับสีต่าง ๆ จากอ่อนไปแก่ มอนเตสซอรี เชิญชวนให้ครูได้คิดเกี่ยวกับความคิดของจิตที่ซึมซาบได้จากการที่เด็กมีชีวิตอยู่ เด็กได้เรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมของเขา

เด็กมีความสามารถในการซึมซาบไปจนกระทั่งอายุ 7 ขวบ สิ่งที่เขาจะเรียนรู้ได้นั้นขึ้นอยู่กับคนที่อยู่รอบ ๆ ตัว ไม่ว่าจะพูดหรือทำอะไร สิ่งที่คนรอบข้างปฏิบัติต่อเขาจะมีผลต่อเขาทั้งสิ้น

ประสบการณ์ของเด็กจะเพิ่มมากขึ้น ถ้าภายในห้องเรียนเด็กสามารถไปหยิบอุปกรณ์ได้ลงมือปฏิบัติ หลังจากที่มีความเข้าใจพื้นฐานจากการสาธิตของครูแล้ว ทฤษฎีของมอนเตสซอรีได้รับการพิสูจน์มาแล้วหลาย 10 ปีว่า เด็กสามารถเรียน อ่าน เขียน และคิดคำนวณโดยวิธีการธรรมชาติเหมือนกับการเรียน เดิน และพูด ในห้องเรียนแบบมอนเตสซอรี วัสดุ อุปกรณ์ต่าง ๆ นั้น ช่วยให้เด็กได้ทำงานตามช่วงเวลา ของความสนใจและความพร้อมของเด็กและได้ใช้จิตที่ซึมซาบได้ในการเรียนรู้

3) ช่วงเวลาหลักของชีวิต คือ ช่วงเวลาที่สำคัญที่สุดสำหรับการเรียนรู้ในระยะแรก เป็นช่วงของการพัฒนาสติปัญญา และเด็กสามารถเรียนทักษะเฉพาะอย่างได้อย่างดี ครูจะต้องช่างสังเกตและใช้ประโยชน์จากช่วงเวลานี้ ในการจัดการเรียนการสอนให้สมบูรณ์ที่สุด เพื่อเด็กจะได้มีโอกาสในการเลือกกิจกรรมของแต่ละบุคคล

มอนเตสซอรี เชื่อว่า ช่วงที่สำคัญที่สุดในชีวิตของเด็กไม่ใช่ช่วงเวลาเรียนในมหาวิทยาลัยแต่เป็นช่วงแรก คือ ช่วงอายุตั้งแต่เกิด จนถึง 6 ขวบ เป็นช่วงเวลาที่สติปัญญาของคนเริ่มจะพัฒนา แต่ไม่ใช่เฉพาะปัญญาเท่านั้น แต่พลังอำนาจทางจิตก็พัฒนาด้วย

4) การเตรียมสิ่งแวดล้อม มอนเตสซอรี เชื่อว่า เด็กเรียนได้ดีที่สุดในสภาพการจัดสิ่งแวดล้อมที่ได้เตรียมเอาไว้อย่างมีจุดหมาย การจัดเตรียมสิ่งแวดล้อมเช่นนี้ เพื่อให้เด็กได้มีอิสระจากการควบคุมของผู้ใหญ่ เด็กจะได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ตามความคิดของตนบ้าง มอนเตสซอรี สนับสนุนการจัดห้องเรียนแบบเปิด เพื่อที่เด็กจะได้เลือกทำงานอย่างอิสระตามที่ตนเองต้องการ และเด็กจะเกิดการเรียนรู้ในสิ่งที่เขาทำได้ การมีอิสระตามความคิดนี้ คือ การมีอิสระในขอบเขตที่กำหนดให้

อิสรภาพในแนวคิดของมอนเตสซอรีนี้ ไม่ได้หมายความว่า เด็กมีอิสระในการเลือกทำทุกสิ่งทุกอย่าง โดยไม่มีขอบเขต แต่เด็กจะต้องเรียนรู้จากการใช้อุปกรณ์อย่างถูกต้องก่อนที่จะมีสิทธิเลือกอย่างเสรี ภายใต้ขอบเขตที่ครูกำหนดเอาไว้ให้ เด็กมีอิสระเลือกใน

สิ่งนั้น การเลือกนี้ ที่ช่วยสร้างวินัย และการควบคุมตนเองให้แก่เด็ก สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ภายใต้ การสอนแบบมอนเตสซอรีจะเป็นระบบระเบียบ

5) การศึกษาด้วยตนเอง เด็กสามารถเรียนได้ด้วยตนเอง จากการศึกษาที่เด็กมีอิสระในสิ่งแวดล้อมที่จัดเตรียมเอาไว้อย่างสมบูรณ์ การมีอิสระนี้ มอนเตสซอรี กล่าวว่า ไม่ใช่สัญลักษณ์ของเสรีภาพเท่านั้น แต่หมายถึง เส้นทางไปสู่การศึกษา เด็กมีสิทธิที่จะเรียนรู้ระเบียบวินัยของชีวิต โดยการมีอิสรภาพในการทำงานด้วยตนเองได้มีโอกาสแก้ไขข้อบกพร่องของตนเอง สามารถควบคุมการเคลื่อนไหวของตนเองได้ และยังช่วยชี้ให้เห็นถึงความสามารถของมนุษย์ในการที่จะศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง (Self or Auto-Education) ภายใต้สถานการณ์ที่กำหนดให้เรียนรู้ที่จะนำมาซึ่งความพึงพอใจในตนเอง ตลอดจนการให้ความร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ ต่อไปด้วย

วัตถุประสงค์

เพื่อช่วยพัฒนา หรือให้เด็กมีอิสระในด้านบุคลิกภาพของเด็กในวิถีทางต่าง ๆ อย่างมากมาย

สื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอน

1) ด้านทักษะกลไก

- (1.1) กรอบไม้ชุดเครื่องแต่งกาย
- (1.2) อุปกรณ์สำหรับการซักและรีดผ้า
- (1.3) อุปกรณ์ชุดการทำความสะดวกสะอาดรองเท้า
- (1.4) อุปกรณ์การทำความสะดวกสะอาดห้อง
- (1.5) วัสดุทำความสะอาดสำหรับอุปกรณ์การล้างในห้องเรียน
- (1.6) ถ้วยชามและช้อนส้อมสำหรับอาหารกลางวัน
- (1.7) อุปกรณ์การทำสวน
- (1.8) วัสดุสำหรับงานที่ปฏิบัติด้วยมือ
- (1.9) อุปกรณ์ทางพลศึกษา

2) ด้านประสาทสัมผัส

- (2.1) ประสาทสัมผัสทางตา ..... มิติ
- (2.2) ประสาทสัมผัสทางตา ..... รูปทรง
- (2.3) ประสาทสัมผัสทางตา ..... สี
- (2.4) ประสาทสัมผัสทางการสัมผัส.....โครงร่าง

- (2.5) ประสาทสัมผัสทางการสัมผัส และการกะประมาณน้ำหนัก
- (2.6) ประสาทสัมผัสเกี่ยวกับอุณหภูมิ
- (2.7) ประสาทสัมผัสทางการด้านการสัมผัส และพิจารณามิติ และของแข็ง
ทรงทึบ โดยใช้ความจำทางด้านกล้ามเนื้อ และตา
- (2.8) ประสาทสัมผัสทางหู

3) ด้านการศึกษาวิชาการ

- (3.1) การเตรียมสำหรับการเขียน
- (3.2) การนำไปสู่การเรียนรู้คณิตศาสตร์
- (3.3) อุปกรณ์สำหรับการศึกษาทางด้านพฤกษศาสตร์
- (3.4) อุปกรณ์สำหรับภูมิศาสตร์
- (3.5) อุปกรณ์สำหรับดนตรี

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอนแบบมอนเตสซอรีนั้น มอนเตสซอรี เชื่อว่า จุดประสงค์ของการศึกษาในระยะแรกไม่ใช่การเอาความรู้ไปบอกเด็ก แต่เป็นการปลูกฝังให้เด็กได้เจริญเติบโตไปตามความต้องการตามธรรมชาติของเขา มอนเตสซอรี คิดว่า การที่จะช่วยให้เด็กได้เจริญเติบโตไปตามขั้นตอนของความสามารถนั้น ควรจะต้องพัฒนาการสอนให้สัมพันธ์กับพัฒนาการความต้องการของเด็ก ที่ต้องการจะเป็นอิสระในขอบเขตที่กำหนด การจัดสิ่งแวดล้อมอย่างสมบูรณ์ และพิถีพิถันเป็นสิ่งสำคัญ

ครูของระบบการสอนนี้ เรียกว่า ผู้นำทาง หรือผู้อำนวยการสอน (director or directress) จะต้องได้รับการฝึกฝน และอบรมเป็นพิเศษ เกี่ยวกับวิธีการสอนจากศูนย์ฝึกอบรมครูของระบบการสอนของมอนเตสซอรี ที่ได้รับการรับรองจากองค์การระดับชาติ หรือจากองค์การนานาชาติ

การจัดชั้นเรียน จัดให้ช่วงอายุห่างกัน 3 ปี ในแต่ละชั้นเรียน เพื่อที่จะทำให้การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในระหว่างเด็กอายุน้อยกว่า และมากกว่า และยังช่วยให้เด็กเล็กมีโอกาสที่จะได้เลียนแบบจากรูปแบบที่ตนเองต้องการเลียนแบบได้ เด็กโตมีโอกาสได้นำความรู้ที่เรียนไปแล้วไปช่วยเด็กที่เล็กกว่าได้

การแบ่งกิจกรรมการเรียนการสอนแบบมอนเตสซอรี (Montessori)

มีดังนี้ คือ

- 1) กลุ่มประสบการณ์ชีวิต หรือการศึกษาทางด้านทักษะกลไก
จุดมุ่งหมายของกิจกรรมกลุ่มนี้ คือ การพัฒนาการเป็นตัวของตัวเอง สมาธิ การประสานสัมพันธ์ และระเบียบวินัยในตัวเด็ก

กิจกรรมประจำวันที่เกี่ยวข้องกับทักษะกลไก ก็จะต้องพบในสิ่งที่แวดล้อมที่ได้เตรียมไว้ให้เด็ก เช่น การเดินจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งโดยมีกิริยามรรยาทที่เหมาะสม การยกอุปกรณ์ เช่น ถาดและแก้ว การทักทาย การเดินบนเส้นที่กำหนด และเกมเวียนกรอบไม้ชุดเครื่องแต่งกาย ก็เป็นสิ่งที่ฝึกทักษะกลไกให้แก่เด็ก ในการติดกระดุม การรูดซิป การคาดเข็มขัด การผูกเชือก ผูกโบ เป็นต้น

มอนเตสซอรี เชื่อว่า เมื่อเด็กทำกิจกรรม และมีสมาธิที่ดีแล้ว จะช่วยขยายช่วงเวลาความสนใจของเด็กให้ยาวออกไปอีก ในห้องเรียนแบบมอนเตสซอรี มักจะเห็นเด็กอายุ 4 ขวบ หรือ 5 ขวบ ใช้เวลาประมาณ 20 นาทีในแต่ละครั้ง ในการขัดรองเท้า หรือ เช็ดโต๊ะ

กิจกรรมกลุ่มประสบการณ์ชีวิต ได้จัดแบ่งออกเป็น แบบฝึกหัด 4 รูปแบบด้วยกัน คือ

(1) การดูแลกิจส่วนตัว คือ กิจกรรมประเภทที่ใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่เราพบเห็นเป็นประจำและเกี่ยวข้องกับตัวของเด็ก เช่น ชุดเครื่องแต่งกาย เกี่ยวกับติดกระดุม รูดซิป การขัดรองเท้า ล้างมือ อาบน้ำตักตา เป็นต้น

(2) การดูแลสิ่งแวดล้อม คือ กิจกรรมเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม โดยมุ่งหวังให้เด็กมีส่วนร่วมในการที่จะรักษาและดูแลสิ่งแวดล้อม เช่น การปักฝุ่น เช็ดโต๊ะ เก็บขยะ เป็นต้น

(3) ทักษะทางสังคม คือ กิจกรรมทางด้านสังคม การมีกิริยา มรรยาท ที่เหมาะสม ตลอดจนการให้ความช่วยเหลือผู้อื่น

(4) การควบคุมการเคลื่อนไหวของร่างกาย คือ กิจกรรมเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวร่างกาย การเดิน การถืออุปกรณ์ เช่น การเดินบนเส้นที่กำหนดให้ ฝึกความสมดุลของร่างกาย

2) กลุ่มประสาทสัมผัส (Sensorial Materials) จุดมุ่งหมายของกิจกรรมนี้ เพื่อฝึกประสาทสัมผัสของเด็ก ให้จดมุ่งไปที่คุณสมบัติของวัสดุที่ปรากฏเห็นเด่นชัด การฝึกให้รู้จักสังเกตรายละเอียดของสิ่งต่าง ๆ เป็นสิ่งที่สำคัญมากในการอ่าน มอนเตสซอรี (Montessori) เชื่อว่า เด็กควรมีความสามารถอย่างดีในการสังเกตและใช้ตามองแยกแยะความแตกต่างของสิ่งต่าง ๆ ได้ดีก่อนที่จะเรียนอ่านได้

อุปกรณ์ที่ใช้เป็นอุปกรณ์เพื่อการสังเกตความแตกต่างด้วยหู ตา จมูก ลิ้น มือ โดยสังเกตความกว้าง ความยาว ความสูง ขนาด สี เสียง รส เป็นต้น อุปกรณ์ด้านนี้ เช่น หอคอยสี่เหลี่ยม บันไดกว้าง/ บันไดสั้นน้ำตาล ขนงไม้สีแดง ทรงกระบอกมีจุด ทรงกระบอกไร้จุด กล้องเสียง กล้องสี กล้องรูปสามเหลี่ยมสวางสรรค ลูกบาศก์ไบนอมิยาว เป็นต้น

3) กลุ่มวิชาการ (Academic Materials) คือ กลุ่มกิจกรรมที่จัดวัสดุ อุปกรณ์ สำหรับการเขียนการอ่าน และคณิตศาสตร์ การสอนแบบมอนเตสซอรีนี้ เชื่อว่า เด็กส่วนมากจะ

พร้อมในการเรียนเขียนเมื่ออายุ 4 ขวบ โดยทั่วไปแล้ว เด็กในห้องเรียนแบบมอนเตสซอรีนี้ ที่มีอายุระหว่าง 4 และ 5 ขวบ จะเรียนเขียนและอ่านได้ ตัวอย่างอุปกรณ์ทางด้าน ภาษา การเขียน และการอ่าน เช่น แผ่นภาพโลหะ กรอบรูปทรงเรขาคณิต 10 กรอบ ใช้ในการฝึกกล้ามมือในการเขียนตัวอักษร พยัญชนะ สระ บัตรอักษร กระดาษทราย ตัวอักษรเคลื่อนที่สำหรับใช้ในการสร้างคำ หรือประสมคำ

ในการประเมินผล กิจกรรมการเรียนการสอนจะใช้การสังเกตความสามารถ ในการทำกิจกรรมของเด็กแต่ละกลุ่มวิชา และจัดทำเป็นรายงานถึงผู้ปกครอง

การจัดสภาพแวดล้อม

ในบรรยากาศของสิ่งแวดล้อมแบบมอนเตสซอรี (Montessori) เด็กจะมีความสนใจในอุปกรณ์ และจะใช้อุปกรณ์ให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมาย เด็กจะทำงานซ้ำไปได้เรื่อย จากการทำงานเด็กจะมีสมาธิ ผนวกกับการทำซ้ำ ๆ ความมีระเบียบก็จะเกิดขึ้นในจิตใจ ความถูกต้อง ความมีเหตุผล ก็จะเพิ่มขึ้น ความเข้าใจเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว และพลังความต้องการ จะเพิ่มขึ้น

การจัดห้องเรียน จะไม่มีโต๊ะเก้าอี้สำหรับครู เพราะครูจะต้องเวียนไปรอบห้อง เพื่อสังเกตและทำงานร่วมกับเด็ก การจัดห้องมีลักษณะพิเศษเฉพาะบางส่วน คือ

- (1) อุปกรณ์และชั้นวางของ จะต้องอยู่ในระดับสายตาของเด็ก เพื่อที่จะได้ง่ายสำหรับเด็กในการหยิบใช้
- (2) จัดอุปกรณ์แยกออกเป็นหมวดหมู่และเพียงพอสำหรับเด็กจัดเรียงวัสดุ จากง่ายไปหายาก และจัดอุปกรณ์ให้อยู่ในสภาพที่เร้าใจและน่าตื่นเต้น เพื่อพัฒนาความสนุกในการเรียน
- (3) จัดสิ่งแวดล้อมอย่างมีจุดมุ่งหมายด้วยความรอบคอบและพิถีพิถัน

(จิระพันธ์ พูลพัฒน์, 2535)

2.4 หลักสูตรการสอนแบบวอลดอร์ฟ (Waldorf)

ปรัชญา

- 1) เด็กแต่ละคนมีความพิเศษเป็นของตนเอง มีพลังสำคัญ คือ
  - ความตั้งใจ (willing)
  - ความรู้สึก (feeling)
  - ความคิด (thinking)
- 2) เด็กคือของขวัญจากพระเจ้า
- 3) เด็กควรอยู่ในสังคมที่ดี ซึ่งประกอบด้วย เสรีภาพ เสมอภาค และ

ภวตรภาพ

- 4) การเล่นของเด็กเป็นการเลียนแบบชีวิต และเล่นอย่างสร้างสรรค์ โดยไม่เน้นของเล่น การเล่นจะได้รับอิทธิพลจากคนที่อยู่รอบ ๆ ตัว

วัตถุประสงค์

เพื่อพัฒนามนุษย์ผู้เป็นอิสระทางปัญญา สามารถกำหนดเป้าหมายและทิศทางของชีวิตได้ด้วยตนเอง

สื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอน

เน้นการใช้วัสดุจากธรรมชาติ โดยที่ไม่มีวิธีการใช้ของเล่น ให้เด็กเรียนรู้โดยการค้นพบด้วยตนเอง และสามารถเล่นได้ก็คนที่ได้ตามความต้องการ

การจัดสภาพแวดล้อม

สะท้อนตามความเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติ ใช้วัสดุทางธรรมชาติ กระตุ้นให้เด็กเกิดความอยากรู้อยากเห็น สัมผัส เกิดเป็นความคิดสร้างสรรค์ และจินตนาการ สำหรับการจัดกลุ่มผู้เรียน จัดแบบคละอายุ

บทบาทครู

ไม่ใช้วิธีการลงโทษเด็ก จะเป็นผู้ชี้แนะ ส่งเสริมความคิด ความรู้สึก และพัฒนาความสามารถแก่เด็ก เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคม พร้อมทั้งจัดสภาพแวดล้อมที่ดีและสวยงามที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (Mayor, 1996)

สรุปได้ว่า ในการพัฒนาหลักสูตรการศึกษานั้น จำเป็นจะต้องศึกษาถึงบริบทหลายประการ เป็นสำคัญ เพื่อให้ได้หลักสูตรที่มีความเหมาะสมกับสภาพการณ์และผู้เรียนให้มากที่สุด หลักสูตรการศึกษาจึงไม่อาจแยกออกจากสังคมได้ และต้องมีความสอดคล้องสัมพันธ์กัน เพื่อให้เกิดความเข้าใจในสภาพสังคมไทยจากอดีตถึงปัจจุบันว่ามีอิทธิพลต่อหลักสูตรการศึกษา ปรุณว้ยอย่างไร ผู้วิจัยจึงขอเสนอสภาพของสังคมไทยในช่วง พ.ศ. 2411-2538 ไว้ดังนี้

สภาพสังคมไทย

1. สภาพสังคมไทยในช่วง พ.ศ. 2411 - 2500

สภาพสังคมและเศรษฐกิจ

อาจกล่าวได้ว่า ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นยุคของการปฏิรูปบ้านเมืองครั้งสำคัญ ได้มีการ “เปิดประเทศ” อย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มีความสัมพันธ์กับประเทศต่าง ๆ จากโพ้นทะเล ซึ่งส่งผลให้เกิดความเจริญด้านต่าง ๆ อย่าง มาก ทั้งทางด้านสาธารณูปโภคและด้านการศึกษา ได้แก่ การดำเนินกิจการรถไฟ การไปรษณีย์ โทรเลข การบูรณะบ้านเมือง ก่อสร้างอาคารบ้านเรือน สร้างถนน ซุดคลอง และอื่น ๆ

ในด้านการศึกษาก็ได้มีการจัดตั้งโรงเรียนขึ้นมากมายหลายแห่ง เพื่อให้ประชาชนพลเมืองได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง เพื่อผลิตผู้มีความรู้เข้ามาปฏิบัติงานในหน่วยงานของรัฐ ซึ่งมีการแบ่งระบบการบริหารราชการออกไปอย่างกว้างขวางทั้งในเมืองหลวงและมณฑลต่าง ๆ ขณะเดียวกันนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังทรงโปรดฯให้มีการเลิกทาส และเพื่อให้ทาสที่เป็นอิสระเหล่านี้สามารถทำมาหาเลี้ยงชีพได้ จึงทรงสนับสนุนให้ได้รับการศึกษาอย่างถ้วนทั่ว แต่ขณะเดียวกันกลับเกิดความเข้าใจผิด เพราะประชาชนพลเมืองต่างคิดว่า บุตรหลานของตน จะถูกนำไปฝึกเพื่อเป็นทหาร จึงไม่นิยมส่งบุตรหลานเข้าโรงเรียน และการเปลี่ยนแปลงแนวคิดนี้ต้องใช้เวลานานพอควร จนถึงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ยังทรงมีพระราชประสงค์จะสนับสนุนการศึกษาของทวยราษฎร์ต่อไป ยังจะเห็นได้จากการตราพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ คือ

1) เพื่อให้เกิดความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของคนในชาติ โดยเฉพาะต้องการให้ชาวจีนในประเทศไทยเกิดความผสมกลมกลืนชาติ (Assimilation) เป็นคนไทย โดยใช้นโยบายการจัดการศึกษาเข้าช่วย เพราะว่าการจีนในประเทศไทย นิยมส่งบุตรหลานเข้าเรียนเฉพาะหนังสือจีนจะเป็นผลทำให้ชาดความรักและความรู้สึกเป็นคนไทย

นโยบายในการสร้างความผสมกลมกลืนนี้ รัฐบาลไทยได้ใช้การศึกษาเป็นหลัก โดยเฉพาะนโยบายเกี่ยวกับการเรียนภาษาไทยของคนจีน การประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ใน พ.ศ. 2461 ก็เพื่อวางระเบียบการปกครองโรงเรียนราษฎร์ให้รัดกุมและเพื่อประโยชน์ในการควบคุมโรงเรียนจีนด้วย เพราะพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ใน พ.ศ. 2461

นี้กำหนดไว้ด้วยว่าโรงเรียนราษฎรจะต้องจัดสอนนักเรียนให้อ่านเขียนและเข้าใจภาษาไทยได้ คล่องแคล่วพอควร ผู้จัดการโรงเรียนจะต้องจัดให้นักเรียนได้ศึกษาวิชาหน้าที่พลเมือง ปลูกฝังความรู้สึก และความจงรักภักดีต่อประเทศไทย และจะต้องสอนให้รู้สภาพภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และพงศาวดารของชาติไทยด้วย

การออกพระราชบัญญัติบังคับไว้เช่นนี้ก็เนื่องมาจากนโยบายที่จะสร้างความผสมกลมกลืนให้เกิดในหมู่เด็กชาวจีนนั่นเอง เพราะเมื่อเด็กจีนได้เรียนรู้ภาษาไทย รู้หลักการเป็นพลเมืองดี วิชาภูมิศาสตร์ และประวัติศาสตร์ของชนชาติไทยเช่นนี้แล้ว นานไปก็มีความรู้สึกที่ว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของชาติไทยก็จะบังเกิดขึ้น และเมื่อเด็กจีนเกิดความรู้สึกร่วมกันเช่นนี้แล้วก็จะบังเกิดผลดีแก่ประเทศไทย นอกจากปัญหาเกี่ยวกับคนจีนแล้ว ปัญหาเกี่ยวกับคนไทยที่นับถือศาสนาอิสลามก็มีเช่นกัน

2) เพื่อผลประโยชน์ในการเมืองการปกครอง นโยบายด้านรัฐประศาสนศาสตร์เป็นหัวใจอันสำคัญยิ่งที่จะเป็นผลให้ประเทศชาติอยู่ในความสงบเรียบร้อย มีความเจริญรุ่งเรือง และเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แต่การที่จะบังเกิดผลดังกล่าวได้ ต้องอาศัยการศึกษาเป็นสำคัญโดยให้ครูเป็นผู้อบรมสั่งสอนประชาชน พลเมือง ให้เป็นผู้มีความรู้ความสามารถ รู้จักการประกอบอาชีพที่สุจริตและเป็นพลเมืองดี ประเทศชาติจะเจริญก้าวหน้าและมีความมั่นคงอยู่ได้ ก็เพราะประชาชนในชาติเป็นผู้ประพฤติดี ประพฤติชอบ

3) เพื่อเป็นการยกระดับการศึกษาของประชาชนให้สูงขึ้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นความสำคัญของการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง และมีพระราชประสงค์ที่จะขยายการศึกษาเพื่อทวยราษฎรออกไปให้กว้างขวาง ดังจะเห็นได้จาก พระราชดำรัสที่ว่า

การศึกษาย่อมเป็นการสำคัญยิ่ง และเป็นต้นเหตุแห่งความเจริญของชาติบ้านเมือง ผู้ใดอุดหนุนการศึกษาก็ได้ชื่อว่าอุดหนุนบ้านเมืองด้วย เราตั้งใจที่จะทำนุบำรุงการศึกษาของบ้านเมืองเราอยู่เสมอ ประเทศทั้งหลายย่อมเจริญได้ด้วยการศึกษา ประเทศใดปราศจากการศึกษาประเทศนั้นจะต้องเป็นป่าเถื่อน

เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี เสนาบดีกระทรวงศึกษาธิการ ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็เห็นความสำคัญและความจำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะออกพระราชบัญญัติประถมศึกษา ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนพลเมืองได้มีโอกาสเข้าศึกษาเล่าเรียนกันอย่างทั่วถึง อันจะเป็นผลส่งให้ประชาชน ได้มีความรู้สูงขึ้นพอที่จะเท่าเทียมกับอารยประเทศ หรือประเทศใกล้เคียงได้

สาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้การศึกษาของชาติไม่เจริญก้าวหน้าเท่าที่ควรก็คือประชาชนไม่ค่อยเอาใจใส่ในการส่งบุตรหลานของตนเข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาที่ทางรัฐบาลจัดตั้งขึ้น โดยเฉพาะในมณฑลปลาย พระราชอาณาจักรจะมีปัญหาอยู่มาก

4) เพื่อเป็นการส่งเสริมอาชีพของประชาชน การขยายการศึกษาเพื่อทวยราษฎร์ นอกจากเพื่อให้งังเกิดผลหลายประการดังกล่าวแล้ว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังทรงมีพระบรมราโชบายที่จะสนับสนุนการประกอบอาชีพของประชาชนอีกด้วย เป็นต้นว่า การกสิกรรม หัตถกรรม และพานิชยกรรม พระองค์ทรงพยายามที่จะกระตุ้นเตือนให้ประชาชนคนไทยเกิดความรู้รักชาตินิยม รู้จักพึ่งตนเอง โดยไม่ต้องพึ่งพาชาวต่างประเทศ

อาจเป็นด้วยการส่งเสริมการศึกษาที่เข้มแข็งในระยะนี้ ได้ส่งผลให้พลเมืองของชาติ ได้รับการศึกษาอย่างกว้างขวางขึ้น

เป็นที่ทราบกันดีว่าโดยพื้นฐานทางภูมิศาสตร์และการทำมาหากิน ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม มีรายได้หลักจากผลิตผลทางการเกษตร สังคมไทยจึงมีลักษณะเป็นสังคมเกษตรกรรม (Agricultural Society) มาแต่ดั้งเดิม ประชากรทั้งหลายมีความเป็นอยู่เรียบง่าย ระบบเศรษฐกิจเป็นระบบเสรีนิยม (Free Enterprise System) การผลิต การจำหน่าย และการใช้เงินไปอย่างเสรี นี่เป็นสถานการณ์ก่อนที่จะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ พ.ศ. 2475 ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นต้นมา รัฐบาลได้เล็งเห็นความสำคัญและความจำเป็นที่จะต้องเข้าไปแทรกแซงกิจการทางเศรษฐกิจของประชาชน เพื่อสร้างความเป็นปึกแผ่นทางเศรษฐกิจแก่ประเทศและบริหารจัดการยัดครองอำนาจทางเศรษฐกิจของชาวต่างชาติ ซึ่งมีอยู่มากในขณะนั้น ในการแทรกแซงนอกจากรัฐจะเข้าไปดำเนินกิจการต่าง ๆ ควบคู่ไปด้วย ผลของการเข้าควบคุมของรัฐบาลทำให้ระบบเศรษฐกิจมีความโน้มเอียงไปในทางสังคมนิยมมากขึ้น อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาจากสาเหตุหรือวัตถุประสงค์ ระบบการควบคุมการผลิตและการจำหน่าย รวมทั้งระบบเศรษฐกิจดั้งเดิมของประเทศ ก็พออนุมานได้ว่า ระบบเศรษฐกิจภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นต้นมา มีลักษณะเป็นระบบผสม

เมื่อบ้านเมืองเจริญขึ้น มีประชากรมากขึ้น มีกิจการในด้านธุรกิจ อุตสาหกรรมและบริการเกิดขึ้นมาก สภาพสังคมค่อยๆเปลี่ยนแปลงไป การต่อสู้แข่งขันจะเกิดขึ้นและเพิ่มความรุนแรงขึ้นเรื่อยๆไม่ว่าในด้านการศึกษา ที่อยู่อาศัย การประกอบอาชีพ ฯลฯ สภาพเช่นนี้มีผลทำให้ระบบโครงสร้างของสังคมเปลี่ยนไป สิ่งแรกที่ใคร่ขอนามากล่าวก็คือ สถาบันครอบครัว ปรากฏว่าความสำคัญของครอบครัวลดน้อยลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเมืองใหญ่ ที่เป็นเช่นนี้มีสาเหตุจากการรัดตัวในด้านการทำมาหากินตลอดจนการต่อสู้แข่งขันในด้านต่างๆทำให้บุคคลในครอบครัวห่างเหินกัน มีโอกาสใกล้ชิดกันน้อยลงกว่าแต่ก่อน นอกจากนี้อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมและสื่อมวลชน ทำให้แต่ละคนเห็นความจำเป็นในการที่จะต้องพึ่งครอบครัวในด้านความรู้น้อยลง การอพยพเข้ามาอยู่ในเมืองของชาชนบททำให้ต้องแยกกันอยู่กับครอบครัว ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวไม่แนบแน่นเหมือนที่เคยเป็น

นอกจากความสำคัญของครอบครัวน้อยลงแล้ว สิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปอีกอย่างหนึ่งก็คือ ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล สิ่งนี้เกิดขึ้นเฉพาะในเมืองใหญ่ ความเจริญของเมืองใหญ่ ในด้านธุรกิจ อุตสาหกรรม และพานิชยกรรม รวมทั้งความแออัดของประชากรและความซับซ้อนของสังคม ทำให้คนในเมืองใหญ่ ๆ ถูกตัดขาดจากส่วนรวม ความรู้สึกเรื่องตัวใครตัวมันมีมากขึ้น ความเอื้ออารีต่อกันลดน้อยลง ถ้าจะมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ก็จะอยู่ในกลุ่มคนที่ตนมีความใกล้ชิดเท่านั้น เช่น กลุ่มที่มีอาชีพอย่างเดียวกัน หรือมีความสนใจพิเศษร่วมกัน สิ่งที่จะดึงดูดให้มีการรวมตัว เช่น สหกรณ์ สหภาพแรงงาน สมาคม สโมสร และชมรมต่างๆ

2. สภาพสังคมไทยในช่วง พ.ศ. 2501- 2519

สภาพสังคม

จากการประเมินสถานการณ์ของผลการพัฒนาประเทศในช่วง 20 ปีที่ผ่านมาจะเห็นได้ว่าระบบเศรษฐกิจและสังคมไทยได้เปลี่ยนแปลงโฉมหน้าไปอย่างมาก ทั้งในแง่ของโครงสร้างการผลิตและรายได้ ลักษณะการบริโภค ค่านิยม และมาตรฐานชีวิตความเป็นอยู่มีความสลับซับซ้อนมากขึ้น คนส่วนใหญ่ในชาติได้รับทั้งประโยชน์และผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงภาวะทางเศรษฐกิจและสังคมดังกล่าวที่ผ่านมามากพอสมควร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การที่ฐานอุตสาหกรรมและบริการได้ขยายตัวไปอย่างรวดเร็วในเขตเมืองและกรุงเทพมหานคร ส่วนสภาพการผลิตภาคเกษตรในชนบทก็ได้เปลี่ยนแปลงไปจากการผลิตเพื่อพออยู่พอกินโดยอาศัยการปลูกพืชไม่กี่ชนิดมาเป็นการกระจายปลูกพืชเศรษฐกิจกว่า 10 ชนิด เพื่อการค้า การส่งออก และหารายได้เพิ่มขึ้นในส่วนใหญ่ของประเทศ โดยได้มีการบุกเบิกเปิดที่ดินทำกินแบบขยายพื้นที่เพาะปลูกเพิ่มขึ้นทวีทุกภาคของประเทศ แต่ก็มีประชาชนในชนบทอีกไม่น้อยที่ยังไม่ได้ประโยชน์จากการพัฒนาประเทศที่ผ่านมา และมีส่วนร่วมต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจดังกล่าวน้อยมาก บุคคลเหล่านั้นคือ กลุ่มชาวนาชาวไร่ผู้ยากจนในเขตชนบท ล้าหลังที่มีบริการพื้นฐานทางเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ระหว่างคนในชนบทกับเมืองและระหว่างภาคต่างๆมากขึ้น

ขณะเดียวกันก็พบว่า การขยายตัวอย่างรวดเร็วทางเศรษฐกิจในสาขาเกษตร อุตสาหกรรม และบริการหลายด้านที่ผ่านมาก็มีส่วนบั่นทอนเสถียรภาพทางเศรษฐกิจและฐานะทางการเงินของประเทศไปไม่น้อยและได้สร้างความเสื่อมโทรมให้แก่ฐานทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญๆ หลายด้านอย่างน่าเป็นห่วง โดยเฉพาะที่ดิน ป่าไม้ แหล่งน้ำ ทำให้สภาวะแวดล้อมในชนบททรุดโทรมลงไปมาก ส่วนสภาวะแวดล้อมทางสังคมและความแออัดในเขตเมืองอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการขยายตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมหลายอย่างที่ “กระจุก” กันอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและเมืองใหญ่ๆ หลายเมืองนั้น ก็ได้สร้างความเจริญทางวัตถุและการมีงานทำ ก่อให้เกิดอาชีพใหม่หลายประเภทขึ้น แต่ก็ได้ทำให้ค่านิยม ระเบียบวินัย ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนในสังคม วัฒนธรรม สุขภาพจิต ความปลอดภัย

ในชีวิตและทรัพย์สินเปลี่ยนแปลงไป การจัดหาบริการทางสังคมต่างๆของรัฐให้ประชาชนก็กระทำได้อย่างขึ้นและไม่ทั่วถึง

ปัจจุบันการพัฒนากำลังอยู่ในจุดหัวเลี้ยวหัวต่อที่สำคัญ โดยที่เศรษฐกิจของประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่ระดับนานาชาติ และจะต้องแข่งขันในเวทีโลกมากยิ่งขึ้นทุกขณะ โดยที่โครงสร้างทางเศรษฐกิจภายในประเทศได้เปลี่ยนแปลงไปสู่ภาคอุตสาหกรรมและบริการที่ทันสมัยในขณะที่ฐานที่ตั้งของชุมชนได้เริ่มเปลี่ยนจากเกษตรสังคมชนบทมาสู่ความเป็นสังคมเมืองมากยิ่งขึ้น ดังนั้นถ้าเราให้คนเป็นผู้กำหนดหรือผู้สนับสนุนให้เกิดการพัฒนาได้ จำเป็นต้องพัฒนาคนให้มีศักยภาพและขีดความสามารถสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว การที่วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเจริญก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็วทำให้ระบบข่าวสารข้อมูลทันสมัยและรวดเร็วขึ้น ประกอบกับสื่อมวลชนได้เข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันของบุคคลมากขึ้นส่งผลในวิถีชีวิตของคนเปลี่ยนไปในลักษณะเร่งรีบมากขึ้น อันเป็นลักษณะแบบแผนในการดำเนินชีวิตของคนในสังคมเมือง ในส่วนของสังคมชนบทก็ได้รับผลกระทบเช่นเดียวกัน เทคโนโลยีสมัยใหม่ได้เข้ามาแทนที่เทคโนโลยีพื้นบ้านอันเป็นภูมิปัญญาที่มีการสืบทอดต่อ ๆ กันมาของชาวบ้าน ทำให้ความภาคภูมิใจในตนเองและการพึ่งพาตนเองของชาวชนบทลดลง ระบบข่าวสารข้อมูลและสื่อสารมวลชนมีส่วนในการทำลายระบบความสัมพันธ์ที่เคยติดต่อสัมพันธ์กันฉันเครือญาติ และการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันในหมู่บ้าน ลักษณะดังกล่าวมีผลให้ศักยภาพในการพัฒนาตนเองของชาวชนบทด้อยลง ซึ่งหากไม่มีการฟื้นฟูศักยภาพของชาวชนบท สภาพการณ์ที่กล่าวข้างต้นนี้อาจคาดว่าจะเป็นปัญหาที่รุนแรงยิ่งขึ้นในอนาคต

สืบเนื่องจากความสนใจและเป้าหมายเพื่อการแข่งขันและการพัฒนาเศรษฐกิจดังกล่าวข้างต้น ประเทศต่างๆในโลกปัจจุบันจึงได้ให้ความสำคัญกับปัจจัยที่เป็น “ทรัพยากรมนุษย์” มากกว่าปัจจัยอื่น ๆ ประกอบกับปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีมากขึ้นตามลำดับ จึงทำให้ความสนใจมิได้จำกัดเฉพาะคุณภาพของทรัพยากรมนุษย์ แต่รวมถึงคุณภาพชีวิตของทรัพยากรมนุษย์ โดยมุ่งเน้นในเป้าหมาย “ทำอย่างไรทรัพยากรมนุษย์ในประเทศของตนจึงจะมีคุณภาพและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น”

ประเด็นปัญหาหลักที่ประเทศกำลังเผชิญอยู่ในขณะนี้ก็คือ การพัฒนาคนยังไม่สามารถสนับสนุนการพัฒนาประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ความได้เปรียบทางด้านทรัพยากรมนุษย์ของไทยกำลังลดน้อยถอยลงไปทั้งในแง่ปริมาณ คุณภาพ และอัตราค่าจ้างที่เริ่มขยับตัวสูงขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขาดแคลนแรงงานทั้งในระดับพื้นฐาน ระดับกลาง และระดับสูงที่เกี่ยวข้องกับทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ในขณะที่เดียวกันเป็นที่คาดว่า ในระยะของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 ยังมีแรงงานด้อยทักษะฝีมือที่ยังมีงานทำไม่เต็มที่ในภาคเกษตร ซึ่งมีความจำเป็นจะต้องได้รับการยกระดับทักษะฝีมือให้สอดคล้องกับลักษณะโครงสร้างการผลิตด้านอุตสาหกรรมและเกษตรกรรมที่กำลังเปลี่ยนไปสู่ความทันสมัยอีกเป็นจำนวนมาก

ขณะเดียวกันเมื่อหันมาพิจารณาสถานการณ์ด้านสังคม ในแง่ของคนซึ่งเป็นผู้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของการพัฒนาประเทศพอจะกล่าวได้ว่า คุณภาพชีวิตของคนในสังคมไทยกำลังถูกกระทบกระเทือนจากการเปลี่ยนแปลงจากสังคมชนบทไปเป็นสังคมเมือง ซึ่งมีการอพยพของประชาชนในชนบทเข้าสู่เมืองและความไม่มั่นคงของสถาบันครอบครัวได้ก่อให้เกิดปัญหาเด็กและเยาวชน ปัญหายาเสพติด ปัญหาโสเภณี ปัญหาความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ปัญหาสุขภาพอนามัยที่มีการเจ็บป่วย ซึ่งสัมพันธ์กับความ เป็นสังคมเมืองของประเทศ และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างกลุ่มอายุที่มีสัดส่วนของคนวัยกลางคนและคนสูงอายุมากขึ้น ในขณะที่สัดส่วนของเด็กลดน้อยลง

ภาวะดังกล่าวได้ก่อให้เกิดปัญหาที่เป็นผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต คือ ผลกระทบจากการพัฒนาต่อวิถีชีวิต จิตใจ ค่านิยม และวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของไทย และผลกระทบจากหาสิ่งแวดลอมอันเกิดจากความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติที่เคยมีอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ ได้ถูกนำมาใช้อย่างมากมายในการเพิ่มผลผลิตในภาคเกษตรและอุตสาหกรรม และในการบรรเทาปัญหาความยากจนในชนบท ในด้านการพัฒนาจิตใจ การที่สภาพสังคมไทยมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมมากขึ้นทำให้เกิดความขัดแย้งในลัทธิความเชื่อทางศาสนา รวมทั้งเกิดปัญหาการตีความทางศาสนาแตกต่างกันไปเกิดเป็นกลุ่มความเชื่อทางศาสนาเป็นจำนวนมาก และมีหลายกลุ่มที่ขาดความเข้าใจในแก่นแท้ทางศาสนา ประพฤติตนเสื่อมเสียในด้านศีลธรรม จรรยา ประชาชนเกิดความเสื่อมศรัทธาในศาสนา และใช้วิธีการแก้ปัญหาด้วยวิธีการที่รุนแรงแทนการใช้สันติวิธีตามแนวทางของศาสนา ลักษณะดังกล่าวข้างต้นคาดว่าจะ เป็นปัญหาที่รุนแรงยิ่งขึ้นในอนาคต หากมิได้มีการพัฒนาพื้นฐานด้านจิตใจของบุคคลอย่างเพียงพอ นอกจากนี้ การที่ประเทศไทยมีนโยบายเป็นมิตรกับนานาประเทศและมีการเปิดประเทศมากขึ้น ประกอบกับการเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลเป็นไปอย่างรวดเร็วขึ้น ทำให้การถ่ายทอดทางวัฒนธรรมเป็นไปได้ง่ายและรวดเร็วยิ่งขึ้นตามไปด้วย ซึ่งส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนความคิดเห็น ความเชื่อ และค่านิยมของคนไปสู่แบบแผนทางสังคมและวัฒนธรรมจากสังคมภายนอกมากยิ่งขึ้น อันเป็นค่านิยมของสังคมอุตสาหกรรมมากยิ่งขึ้น เป็นต้นว่า การเน้นความสำเร็จส่วนบุคคล การแข่งขัน การเน้นวัตถุและเน้นการบริโภค ซึ่งถ้าหากมีมากเกินไปก็ย่อมจะเป็นผลลบทั้งต่อบุคคล ชุมชน และประเทศชาติ

สภาพทางเศรษฐกิจ

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจปรากฏให้เห็นได้ชัด เมื่อมีการดำเนินการตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมตั้งแต่พ.ศ. 2505 เป็นต้นมา นอกจากระบบการคมนาคมขนส่งจะกว้างขวางออกไปและทันสมัยขึ้น ระบบการผลิตและการจำหน่ายด้านการเกษตรก็ได้รับการพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ขณะเดียวกันการอุตสาหกรรมเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก มีนิคมอุตสาหกรรมเกิดขึ้นหลายแห่ง และสถิติการส่งออกผลิตผลด้านอุตสาหกรรมในปีที่ผ่านมาเริ่มสูงกว่าด้านเกษตรกรรม เข้าใจว่าอีกไม่ช้าไม่นานเมื่อแผนการพัฒนาอุตสาหกรรมชายฝั่งทะเลตะวันออกสำเร็จตามเป้าหมาย ประเทศไทยอาจก้าวเข้าไปอยู่ในกลุ่มประเทศอุตสาหกรรมใหม่ (New Industrialized Countries- NICS) ก็เป็นไปได้ แต่ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับขีดความสามารถในการพึ่งตนเองทางเทคโนโลยีของประเทศด้วย การขยายตัวของเกษตรกรรมที่ใช้เทคโนโลยีใหม่ และการขยายตัวของอุตสาหกรรม นอกจากจะทำให้วิถีการดำรงชีวิตของแต่ละบุคคลและครอบครัวเปลี่ยนแปลงไป ยังส่งผลสะท้อนถึงความต้องการในด้านความรู้ ทักษะ เทคนิคในการปฏิบัติงานและการบริหารงานในรูปแบบใหม่ด้วย เรื่องนี้หมายถึงการเปลี่ยนแปลงความต้องการกำลังคน เพื่อตอบสนองความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของประเทศ และเป็นหน้าที่ของฝ่ายการศึกษาที่จะผลิตกำลังคนให้มีความรู้ ทักษะ และคุณสมบัติต่างๆ ตรงตามความต้องการ ทั้งในด้านปริมาณ และคุณภาพ

ปัญหาการเตรียมกำลังคนเป็นสิ่งที่ทำได้ยากมาก จะเตรียมโดยถือเอาโครงสร้างกำลังคนปัจจุบันเป็นหลักก็ไม่ได้ จะใช้วิธีคาดคะเนกำลังคนในระยะ 5 ปี ก็ไม่ได้ โดยเฉพาะถ้ามีการเปลี่ยนแปลงอาชีพจากเกษตรกรรมมาเป็นอุตสาหกรรมอย่างรวดเร็ว การคาดคะเนแทบจะไปไม่ได้

สภาพทางการเมือง

สภาพทางการเมืองในระหว่าง พ.ศ. 2504 - 2519 เป็นช่วงระยะเวลาของการปกครองโดยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (พ.ศ. 2502 - 2506) และจอมพลถนอม กิตติขจร (พ.ศ. 2506 - 2516) เป็นรัฐบาลที่มาจากกาปฏิวัติ โดยเฉพาะรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร ได้มีการปฏิวัติล้มล้างรัฐธรรมนูญและสภาผู้แทนราษฎร ตลอดจนวุฒิสภาในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2514 และประกาศว่าจะยังไม่มีมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน จนกว่าจะปรับปรุงระบบการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมให้เป็นที่เรียบร้อยก่อน จึงได้มีการเคลื่อนไหวต่อต้านจากนักการเมืองเก่าๆ และแพร่กระจายไปสู่บรรดาอาจารย์ นิสิต นักศึกษาในมหาวิทยาลัยต่างๆ เพื่อเรียกร้องรัฐธรรมนูญในการปกครองประเทศ ซึ่งเป็นชนวนนำไปสู่การเดินขบวนเรียกร้องรัฐธรรมนูญของนิสิต นักศึกษา และประชาชนในพ.ศ. 2516 (เจริญ วงศ์สายัณห์, 2531)

กลุ่มนักการเมืองที่เคลื่อนไหวเพื่อให้ได้รัฐธรรมนูญถาวรมานั้นนอกจากมีนิสิต นักศึกษา และอาจารย์ในมหาวิทยาลัยต่างๆ ยังประกอบด้วยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่

ถูกการปฏิวัติยุบเลิกไป และประชาชนผู้สนใจในการเมืองเข้าร่วมด้วย มีการแจกใบปลิวเพื่อเรียกร้องรัฐธรรมนูญ มีการชุมนุมครั้งใหญ่เริ่มตั้งแต่วันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ การชุมนุมดำเนินเรื่อยมาจนถึงวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 จึงได้มีเหตุการณ์รุนแรงจนถึงขั้นเสียเลือดเนื้อ มีการก่อจลาจลในกรุงเทพมหานครรุนแรงขึ้นตามลำดับ กัดค้นให้จอมพลถนอม กิตติขจร พลเอกประภาส จารุเสถียร และพลเอกณรงค์ กิตติขจร ผู้กุมอำนาจการปกครองประเทศลาออกจากตำแหน่งทุกตำแหน่งและเดินทางออกนอกประเทศ เหตุการณ์ทุกอย่างจึงสงบลง (จรรยา วงศ์สายัณห์, 2531)

จากเหตุการณ์ทางการเมืองดังกล่าว ทุกฝ่ายลงความเห็นว่าการจัดการศึกษาของชาติยังไม่มีความสอดคล้องกับความต้องการของสังคม การศึกษาไม่ได้เตรียมคนให้พร้อมในการเป็นประชาธิปไตย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2526) จึงควรมีการปฏิรูปการศึกษาใหม่

3. สภาพสังคมไทยในช่วง พ.ศ. 2520- 2538

สภาพทางสังคม

สืบเนื่องจากการกระจายรายได้ของประชากรในช่วง พ.ศ. 2504 - 2519 มีความแตกต่างกันมาก ประชาชนส่วนใหญ่ในชนบทมีฐานะยากจน ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างคนในสังคมเมืองกับสังคมชนบท โอกาสในการสร้างฐานะทางเศรษฐกิจและโอกาสเข้ารับการศึกษา คนในเมืองจะมีมากกว่า และเนื่องจากผลผลิตด้านเกษตรกรรมมีราคาคต่ำ ทำให้คนในชนบทเลิกทำไร่ทำนา เดินทางเข้ามาหางานทำในเมือง ซึ่งในเวลาดังกล่าวฐานะทางเศรษฐกิจของประเทศตกต่ำ การจ้างงานอยู่ในอัตราราคาต่ำมาก ไม่เพียงพอแก่การเลี้ยงชีพ ทำให้เกิดปัญหาค่าครองชีพตามมา และคนที่ใช้แรงงานเหล่านี้ไม่มีอำนาจ ความรู้ความสามารถในการต่อรอง จึงเป็นช่องว่างให้นายจ้างเอารัดเอาเปรียบกดขี่ข่มเหงใช้แรงงานอย่างหนัก ทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมในสังคม ปัญหาสังคมที่สำคัญคือ ปัญหาชุมชนแออัด

สภาพทางเศรษฐกิจ

ภาวะทางเศรษฐกิจของประเทศตั้งแต่ประกาศการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (พ.ศ. 2520 - 2524) เป็นต้นมา เกิดภาวะเศรษฐกิจโลกโดยทั่วไปตกต่ำ ราคาน้ำมันดิบเพิ่มสูงขึ้นหลายเท่าตัว ประเทศไทยจึงจะต้องนำรายได้จากการส่งออกสินค้าไปซื้อน้ำมันจากต่างประเทศตามราคาที่สูงขึ้น เป็นผลทำให้ขาดดุลการค้าเฉลี่ยถึงปีละ 45,000

ด้านบาท (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2535) การกระจายรายได้ไปสู่ชนบท ยังไม่ประสบผลสำเร็จ ประชาชนในเขตชนบทมีฐานะยากจนและล้าหลัง ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ และชนเขา จนกระทั่งถึงระยะที่มีการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 - 7 (พ.ศ. 2530 - 2539) ภาวะเศรษฐกิจได้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว แต่บริการ พื้นฐานและระบบสาธารณูปโภคไม่สามารถรองรับทันที่ต่อความต้องการ ปัญหาการกีดกันทางการค้าทวีความรุนแรงขึ้น มีการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจและการค้า ทำให้เศรษฐกิจของประเทศเจริญเติบโตในอัตราเฉลี่ยค่อนข้างสูง แต่เป็นการเจริญเติบโตของภาคอุตสาหกรรมเป็น ส่วนมาก ส่วนภาคเกษตรกรรมที่อยู่ในชนบทเป็นส่วนใหญ่ต้องประสบปัญหาฝนแล้ง อุทกภัย วาตภัย และราคาสินค้าตกต่ำ เกษตรกรจึงเป็นกลุ่มที่ยากจนที่สุด และการก้าวไปสู่ประเทศ อุตสาหกรรมใหม่ทำให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจของในเมืองอยู่ในอัตราค่อนข้างสูง เมื่อ เปรียบเทียบกับการขยายตัวทางเศรษฐกิจของชนบทอันเป็นภาคเกษตรกรรมมีการเติบโตขึ้น เพียงเล็กน้อย ในภาคอุตสาหกรรมได้มีการนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการผลิตอย่างแพร่หลาย ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากความเจริญทางด้านวิทยาการและระบบการสื่อสารข้อมูลที่รวดเร็ว มีการนำวิทยาการสมัยใหม่มาใช้ในการประกอบอาชีพในทางเศรษฐกิจ ประกอบกับนโยบาย ของรัฐที่เน้นการพัฒนาอุตสาหกรรม มีผลทำให้โครงสร้างทางเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไปจาก วิถีการผลิตทางเกษตรกรรมไปสู่การผลิตทางอุตสาหกรรมและบริการมากยิ่งขึ้น ทำให้แรงงาน ว่างงานจำนวนมากโยกย้ายออกจากชนบทหรือภาคเกษตรกรรมเข้ามาทำงานในเมืองหรือ ภาคอุตสาหกรรมหรือบริการ ซึ่งทำให้ศักยภาพในการพึ่งตนเองของชนบทและภาค เกษตรกรรมค่อยลงไป ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างเมืองกับชนบท มีความแตกต่างกันมากขึ้น ซึ่งสภาพทางเศรษฐกิจดังกล่าวมีผลสืบเนื่องไปสู่สภาพสังคมเป็นอย่างมาก (สำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2535)

สภาพทางการเมือง

สภาพทางการเมืองระหว่าง พ.ศ. 2520 - 2536 อยู่ในช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลง ผู้นำทางการเมืองถึง 7 คน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2535) กล่าวถึง สภาพทางการเมืองของไทยว่า

ในทศวรรษที่ผ่านมาประเทศไทยมีเสถียรภาพทางการเมืองมากขึ้นเป็นลำดับ ซึ่งส่งผลให้นานาประเทศมีความมั่นใจที่จะเข้ามาลงทุนในประเทศไทยมากขึ้น แต่ความมีเสถียรภาพนี้มิได้หมายถึง การพัฒนาทางการเมืองในทิศทางที่ถูกต้อง ดังจะเห็นได้จากพฤติกรรมทางการเมืองของประชาชนในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งสะท้อนให้เห็นสภาพปัญหาทางการเมืองบางประการ เช่น การไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเมื่อปีพ.ศ. 2526 และปีพ.ศ. 2531 มีผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งทั่วประเทศเพียงร้อยละ 50.76 และ 63.56 ของผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั้งหมดตามลำดับ และเมื่อพิจารณาการใช้สิทธิเลือกตั้งเฉพาะในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีผู้มีสิทธิเลือกตั้งมากที่สุด กลับมีผู้ไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งน้อยที่สุด เพียงร้อยละ 32.57 และ 37.30 ของจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั้งหมด การที่มีผู้ใช้สิทธิเลือกตั้งจำนวนน้อย อาจเป็นเพราะสาเหตุต่างๆ เช่น ประชาชนไม่เห็นความสำคัญของการเลือกตั้ง และเมื่อหน่วยพฤติกรรมของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ถิ่นที่อยู่ไม่ตรงกับภูมิสำเนาตามทะเบียนราษฎร และยอดจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่ตรงกับยอดบัญชีรายชื่อผู้เลือกตั้ง การจัดหน่วยเลือกตั้งบางหน่วยไม่เหมาะสม เป็นต้น นอกจากนี้เมื่อพิจารณาพฤติกรรมการทำเสียงของผู้รับสมัครรับเลือกตั้ง พบว่า มีการหาเสียงที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย การเสนอให้เงินหรือทรัพย์สินมีแนวโน้มว่ายังคงจะเป็นปัญหาต่อไป ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวส่งผลให้พฤติกรรมในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเป็นไปในแนวทางที่ไม่ถูกต้อง มีการรับผลประโยชน์เพื่อเป็นการตอบแทนจากการไปลงคะแนนเสียง พฤติกรรมต่างๆ เหล่านี้ย่อมส่งผลกระทบไปถึงการเปิดโอกาสให้กลุ่มผลประโยชน์ที่มีความได้เปรียบทางเศรษฐกิจและสังคมอยู่แล้วเข้ามามีบทบาททางการเมืองการบริหารประเทศมากขึ้น ทั้งยังเป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นถึงความคิดและพฤติกรรมทางการเมืองที่เน้นความสำคัญของเงินและผลประโยชน์เหนือกว่าหลักการของความถูกต้องและจรรยาบรรณทางการเมือง ซึ่งสภาพต่างๆ ดังกล่าวมีแนวโน้มว่าจะเป็นปัญหามากยิ่งขึ้นในอนาคต หากมิได้มีการสร้างพื้นฐานทางความคิดของพลเมืองให้มีจิตสำนึกทางการเมืองที่ถูกต้องเสียแต่เนิ่นๆ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย